

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

Уроки позакласного читання у 5 класі: інноваційний вимір

Методичний посібник

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(протокол від 03.02.2015 р. № 1)*

Кіровоград
2015

Уроки позакласного читання у 5 класі: інноваційний вимір : [методичний посібник] / упорядники О.В. Ревнивцева, О.О. Гузь. – Кіровоград: КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2015. – 124 с.

Видання містить розробки уроків позакласного читання зі світової літератури в 5 класі, які супроводжуються коментарем щодо їх планування та використання методів, прийомів і форм роботи з текстуального дослідження. Різноманітні варіанти структурування уроків допоможуть учителеві розширити читацькі горизонти школярів, систематизувати та узагальнити знання з конкретних програмних тем, поглибити розуміння жанрової специфіки літературних текстів, їх мовно-стилістичних особливостей, що в цілому має сприяти формуванню уважного читача, здатного розкодувати прихований за художніми світами та образами авторський месидж.

За основу системи завдань і запитань для аналітико-інтерпретаційного дослідження текстів узято методикау навчального діалогу, вивчену та апробовану слухачами авторської творчої майстерні при КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського» (керівник Гузь О.О.).

Матеріали розташовані відповідно до тем курсу «Світова література. 5 клас». Кожна розробка містить посилання на літературні та інформаційні джерела, які можуть бути використані вчителем не тільки в ході проведення уроків позакласного читання, а й у позакласній роботі зі світової літератури в цілому.

Для вчителів світової літератури та студентів-філологів.

Рецензенти:

- Рибальченко В.К. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної літератури та компаративістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат педагогічних наук;
- Маранська І.А. – методист науково-методичної лабораторії гуманітарно-естетичних дисциплін комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Відповідальна за випуск – Корецька Л.В.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ «Казки народів світу»	6
<i>Гузь О.О.</i> Особливості втілення художнього конфлікту в чарівній казці (за російською народною казкою «Василина Прекрасна»).....	6
<i>Козова Т.О.</i> Філософський зміст японської народної казки «Жабка з Кіото і жабка з Осаки».....	9
<i>Козова Т.О.</i> Проблема добра у японській народній казці «Вдячна журавка».....	13
<i>Меркунова Н.О.</i> Подорож у казку на чарівний Схід (до розуміння арабських народних казок «Розповідь про царя Шахріяра», «Про Аладдіна і чарівну лампу»).....	17
<i>Гузь О.О.</i> Шлях від Попелюшки до прекрасної принцеси (за казкою Шарля Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок»).....	19
<i>Павленко І.М.</i> Уроки стійкості і доброти в казці Ернста Теодора Амадея Гофмана «Лускунчик і Мишачий Король».....	24
<i>Циганкова Л.Ю.</i> Філософський зміст пригод головного героя казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук».....	30
<i>Козаченко О.В.</i> Звідки лунає музика? («Містечко в табакерці» В. Одоєвського як науково-пізнавальна казка).....	35
<i>Смирнова Н.Б.</i> Довга дорога до себе... (Випробування головного героя у казці Сельми Лагерлеф «Дивовижна подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками Швецією»).....	38
<i>Циганкова Л.Ю.</i> Шлях Піноккіо від дерев'яної ляльки до справжнього хлопчика (за казкою Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»).....	41
<i>Рябуха Н.В.</i> Хто високо літає, той низько сідає (проблема хвастощів у казці Всеволода Гаршина «Жаба-мандрівниця»).....	46
<i>Жигунова А.С.</i> Казковий герой Цибуліно та його родина (за книгою Джанні Родарі).....	50
<i>Жигунова А.С.</i> Повчальний зміст «Казок по телефону» Джанні Родарі (аналіз казок «Сонце і Хмара», «Молодий рак»).....	53
<i>Жигунова А.С.</i> Сутність авторського задуму казки Джанні Родарі «Пригоди Джелльсоміно в Країні брехунів».....	55
<i>Тіхоненко С.О.</i> Чарівні уроки добра й справедливості у п'єсі-казці Самуїла Яковича Маршака «Дванадцять місяців».....	57
<i>Рябуха Н.В.</i> Філософський зміст пригод Вінні-Пуха та його друзів (за повістю-казкою Алана Мілна).....	61
Розділ «Природа і людина»	65
<i>Тіхоненко С.О.</i> Співвідношення художніх світів у казці Джозефа Редьярда Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві».....	65
<i>Козаченко О.В.</i> Взаємини людини і природи в оповіданні Ернеста Сетона-Томпсона «Ведмежа Джонні».....	68

<i>Козаченко О.В.</i> Чи дійсно людина є господарем тваринного світу?... (до розуміння сутності головної проблеми повісті Ернеста Сетона-Томпсона «Мустанг-іноходець»).....	71
<i>Тихоненко С.О.</i> Прекрасний і потворний світи у віршах Сергія Єсеніна «Біла береза» та «Пісня про собаку».....	73
Розділ «Світ дитинства».....	76
<i>Гузь О.О.</i> Радості й печалі маленького лорда Фонтлероя (за романом Френсіс Елізи Годгсон Бернет «Маленький лорд Фонтлерой»).....	76
<i>Меркунова Н.О.</i> Особливості зображення світу дітей у повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший».....	81
<i>Колос А.А.</i> Дивовижний світ дитинства у повісті Джеймса Крюса «Флорентіна».....	84
Розділ «Сила творчої уяви».....	87
<i>Гузь О.О.</i> Що залишається після розказаної казки?.. (до розуміння сутності авторського задуму та секретів популярності повісті-казки Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі»).....	87
Розділ «Сучасна література. У колі добрих героїв».....	93
<i>Рябуха Н.В.</i> Серія уроків за творами Пауля Маара «Що не день, то субота», «Китобус, або Нові цятки для Суботика», «Пан Белло і блакитне диво».....	93
Якщо повірити в себе, то... (Проблема самоідентифікації особистості в повісті-казці Пауля Маара «Що не день, то субота»).....	94
Чи повернеться Суботик знову? (Проблема міжособистісних стосунків у повісті-казці Пауля Маара «Китобус, або Нові цятки для Суботика»).....	95
Хто ти, пане Белло? (Сутність образу головного героя твору Пауля Маара «Пан Белло і блакитне диво»).....	97
<i>Смирнова Н.Б.</i> Світ дорослих та світ дітей у повісті Пауля Маара «Що не день, то субота».....	99
<i>Гузь О.О.</i> Несподіваний ракурс створення образу вчительки, про яку мріють учні в повісті Дж. Стронга «Гармидер у школі». Філософський зміст назви твору).....	101
<i>Гузь О.О.</i> Лілія Гармидер – «швидка допомога» для дітей і дорослих (за повістю Дж. Стронга «Гармидер серед піратів»).....	106
<i>Колос А.А.</i> Витівки собаки-бешкетниці Стрілки в повісті Дж. Стронга «Розшукується ракета на чотирьох лапах».....	108
<i>Жигалюк А.Л.</i> Цікава розповідь про небезпечні пригоди «зразкового хлопчика», що мали щасливе завершення (за повістю Еріха Кестнера «Еміль і детективи»).....	113
<i>Жигалюк А.Л.</i> Добре все, що добре закінчується... (Зображення пригод головних героїв повісті Еріха Кестнера «Крихітка та Антон»).....	117
Відомості про авторів.....	121

Вступ

Вивчення літератури у середніх класах позначено низкою специфічних ознак. Зокрема, у цей віковий період інтенсивно розширюється коло читання школярів. Окрім того, в їх читання вливається величезний потік «дорослої» літератури, відбувається диференціація читацьких інтересів. Усе це зумовлює те, що на перший план на уроках літератури висувається завдання формування різнобічних читацьких інтересів та удосконалення читацького сприйняття, розвитку художнього смаку. Значну роль у вирішенні окресленого завдання відіграють уроки позакласного читання. Який же вид читання ми називаємо позакласним? Позакласне читання – це вид самостійного читання учнів, що здійснюється під керівництвом учителя на основі рекомендованих списків творів, запропонованих чинними програмами з літератури. Види робіт із позакласного читання можуть бути різноманітними.

Методичний посібник «Уроки позакласного читання у 5 класі: інноваційний вимір» – це перша спроба впорядкувати матеріали для позакласного читання за новою програмою зі світової літератури (Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою : Світова література 5-9 клас . – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 80 с.). Авторами пропонованого видання є слухачі авторської творчої майстерні Ольги Олександрівни Гузь, учителя-методиста, автора навчальних посібників у видавництвах «Грамота», «Мандрівець», «Весна». Педагогічний талант Ольги Олександрівни не тільки в тому, що вона сама створює посібники для вчителів та учнів, але й активно залучає до цього слухачів авторської майстерні.

Специфіка занять авторської творчої майстерні полягає в тому, що спочатку вчителі, як учні, «студіюють» літературний твір, вишуковують інформацію про нього, вибудовують інформаційно-культурологічне середовище твору, створюють власні варіанти конспектів або фрагментів уроків. У підсумку дослідницької діяльності у педагога на основі результатів колективних пошуків та знахідок складається власна картина розуміння та репрезентації твору для учнів.

Вважаємо, що така форма зручна для вчителя, оскільки вона надає можливості для реалізації його власних методичних уподобань з урахуванням специфіки класу та рівня читацької підготовки учнів.

Шановні колеги! Сподіваємось, що наш методичний посібник відкриє перед вами нові обрії педагогічної творчості!

*Ревнивцева О.В.,
завідувач науково-методичної лабораторії
гуманітарно-естетичних дисциплін
КЗ «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»*

РОЗДІЛ «КАЗКИ НАРОДІВ СВІТУ»

Гузь О.О.

Тема: Особливості втілення художнього конфлікту в чарівній казці (за російською народною казкою «Василина Прекрасна»).

Мета: розкрити особливості втілення художнього конфлікту в чарівній казці як зображення неодмінної перемоги добра над злом; закріпити розуміння специфіки побудови чарівної казки та використання засобів зображувально-виражального ряду; розвивати навички аналітико-інтерпретаційного прочитання художніх текстів, уміння переказувати твір, характеризувати героїв, художні світи казки.

Обладнання: слайд-презентація «Ілюстрації до казки Василина Прекрасна», відеоролик «Ілюстрації І. Білібіна до казки “Василина Прекрасна”».

Епіграф: *Сказка ложь, да в ней намёк, добрым молодцам урок!*

Олександр Пушкін

Методичний коментар для вчителя

Чарівна казка втілила мрію народу про торжество добра, про краще життя, про здійснення мрій, про чарівні перетворення й дива, які зроблять увесь світ добрішим і досконалішим. Чарівні казки більшою мірою, ніж казки про тварин та побутові, сповнені вигадки. Їхній художній світ фантастичний, протиставлений реальному життю. У цих казках обов'язково поряд зі звичайними героями діють фантастичні істоти, чарівні предмети. Надзвичайної гостроти досягає розвиток дії, коли головні герої перебувають на межі життя й смерті. Аналітико-інтерпретаційне осмислення конкретної чарівної казки дасть змогу зробити висновки й узагальнення щодо побудови й особливостей розвитку конфлікту в цій групі казок у цілому, розкриє секрети дивних перетворень (метаморфоз), що відбуваються з героями, простором і часом. Казка «Василина Прекрасна» – одна із широко відомих російських народних казок не тільки в Росії, а й за її межами. Вона увійшла до збірки «Народні російські казки», виданої російським ученим-фольклористом О. Афанасьєвим у 1855 році.

Даний урок може бути проведений як урок позакласного читання після вивчення німецької народної казки «Пані Метелиця» (чи «Бременські музиканти») як своєрідне узагальнення знань учнів про фольклорну казку взагалі й стати своєрідним поєднувальним містком у наступності вивчення народної та літературної казки.

Історико-культурна довідка. Виникнення фантастичного образу Баби-Яги

Баба-Яга – фантастичний образ чарівних російських казок, наділений надзвичайною силою та владою, який творить всілякі чорні справи. Нерідко Баба-Яга є людоджеркою. Історично цей художній образ склався під впливом монголо-татарського нашествия на Русь. Серед завойовників розповсюдженим було тюркське ім'я Бабай. Бабай-ага (ага – воєначальник) зустрічається у літописах як людина, що очолювала команду збирачів данини, яку мали платити завойовані русичі. Цих збирачів завжди чекали як страшного лиха,

адже вони відбирали майже все, що було в русичів; якщо ж платити данину було нічим, то гнали у татарський полон, перетворювали на рабів. Тож ім'я Бабай-ага, переосмислене слов'янами, перетворилося на Бабу-Ягу – втілення зла, жорстокості, ненажерливості.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки «Василина Прекрасна»

I. З'ясування первинного рівня сприйняття казки «Василина Прекрасна»

- Чи всі прочитали казку? Хто ознайомився з її змістом в оригіналі? (Повторення понять «оригінал» і «переклад» художнього твору.) Назвіть ім'я перекладача казки «Василина Прекрасна» українською мовою. (Наталя Забіла.)

- Яке враження справила на вас казка? Які епізоди особливо сподобалися? Чому? Які герої викликали у вас симпатії, а які – осуд? Поясніть свій вибір.

- Що для вас залишилося незрозумілим? Які слова у тексті казки потребують додаткового пояснення? (Словникова робота за запитаними уривками.)

II. Аналітико-інтерпретаційне дослідження в просторі теми уроку за змістом казки «Василина Прекрасна»

- Де і коли відбуваються події в казці «Василина Прекрасна»? Чому простір і час не мають конкретного визначення?

- Яка частина казки є традиційною для багатьох чарівних казок, а яка належить саме казці «Василина Прекрасна»? Наведіть приклади зачинів інших чарівних казок.

- Назвіть героїв казки «Василина Прекрасна». Хто, на вашу думку, є головним у системі образів? Поміркуйте: чому казка називається «Василина Прекрасна», адже це сполучення слів у тексті казки використано лише один раз?

- Розкажіть, що стало початком життєвих випробувань головної героїні. Який художній прийом для цього використано? (Початком випробувань для Василини стала хвороба й смерть матінки. Тут же формується й низка текстових художніх опозицій. Перше протиставлення: «жили вони мирно й тихо» – «на них прийшло лихо».)

- Яка особливість художнього мовлення характерна для тексту казки? Що відбувається з інтонацією й темпом оповіді під час розвитку подій? (Для чарівної казки характерний особливий темп розгортання подій – від спокійного, уповільненого зачину до впевненого, невпинного й загостреного в розвитку дії та розв'язці. Підкреслити хвилювання чи зосередити увагу слухача (читача) на важливих моментах допомагають повтори окремих слів і фраз. Смысловое навантаження цих повторів значно зростає за рахунок особливостей казкового мовлення (темп, інтонація, повтори), виникає *ритмічність мови*, що є ознакою *художності* тексту.)

- Який подарунок отримала Василина перед смертю матері? Що уособлює лялечка в казці? Визначте функції образу лялечки як чарівного предмета цієї казки. (Лялечка – чарівний предмет, оберіг для сирітки, символ материнської любові.)

- Як ускладнилося становище Василини з появою мачухи та її дочок? Поміркуйте, чому батько не став опорою для неї після смерті матері. У чому тут протиріччя? (Матінка – лиха мачуха.)

- Стисло схарактеризуйте мачуху, використовуючи текст. Порівняйте ставлення мачухи до рідних дочок і до Василини. Чого домагалися мачуха та її дочки? Чому, незважаючи на знущання мачухи, краса Василини розквітає все більше?

- Чому в момент вигнання Василини з рідного дому батька не було поряд? (Головна героїня має пройти через низку випробувань сама й здобути таку винагороду, що докорінно змінить її життя. Така особливість чарівних казок!)

- Прочитайте в особах епізод, у якому йдеться про вигнання Василини з дому. Які художні деталі допомагають читачам усвідомити, що на Василину чатує біда? Подумайте, чому її вигнали саме вночі. Чому вогонь можна було дістати лише у Баби-Яги? Що вона уособлює?

- Яким був шлях Василини до Баби-Яги? Що чи хто допомагав героїні долати важку дорогу й страх?

- Розкрийте алегоричний зміст зустрічі дівчини з білим, червоним та чорним вершниками. Чи могли вони їй завдати шкоди? Що з уяви давніх слов'ян про оточуючий світ утілилося в цих образах?

- Виразно прочитайте опис хати Баби-Яги (можна переглянути фрагмент мультфільму). Які художні деталі допомагають усвідомити силу небезпеки, що очікує на Василину? (Апетит Баби-Яги.) Чому дівчина спочатку побачила хату, а потім саму Бабу-Ягу? Яку роль відіграють у казці слуги Баби-Яги? Схарактеризуйте ситуацію й простір, у яких опинилася Василина. Наведіть приклади епізодів, що свідчать про зростання напруги у випробуваннях героїні. Як дівчина впоралася з випробуваннями? Чому у виконанні третього завдання лялечка нічим не могла допомогти Василині?

- Поясніть, чому слуги Баби-Яги відпустили дівчину. Доведіть це цитатами. Як Баба-Яга віддячила своїм слугам? Розкрийте смислове навантаження діалогів між Бабою-Ягою та котом, собакою, березою, ворітьми. Чому Баба-Яга не кинулась наздоганяти Василину?

- Дайте оцінку епізоду повернення Василини з вогнем додому. Поміркуйте, чи має значення той факт, що вона принесла вогонь саме в черепі. Що це за вогонь? Як ви думаєте, чому за відсутності Василини мачуха та її дочки не змогли запалити цей вогонь? Чому вогонь з черепових очей спопелив мачуху та її дочок, а Василині не зашкодив? Чи можна стверджувати, що зі смертю мачухи та її дочок добро перемогло? (Уособлення зла, Баба-Яга, хоча й зморена, залишилася живою. Тож добро має бути завжди наготові.)

- Подумайте: навіщо Василині було закопувати череп у землю? Чому з нього виріс трояндовий кущ? Поміркуйте: чи виріс би трояндовий кущ, якби череп закопала мачуха або її дочки?

- Чому казка не закінчується перемогою Василини над мачухою та зведеними сестрами? Яку роль має зміна місця проживання головної героїні? Чому Василина почала шукати роботу? Що саме і як виконувала Василина? Чи мала вона на меті збагатитися? Яка риса Василини підкреслена в цьому епізоді?

Як бабуся вчинила з витканим Василюю полотном? Чому дівчина не понесла сама до палацу пошиті нею для царевича сорочки? Подумайте: чому саме в момент зустрічі героїні з царевичем її названо Василюю Прекрасною? Що означає «Прекрасна»?

- Прочитайте фінал казки. Чому вона саме так закінчилася? Поміркуйте: чому Василюю, навіть ставши дружиною царевича, «лялечку завжди в кишені носила»?

III. Рефлексія

- Узагальніть ваше розуміння особливостей конфлікту між добром і злом за казкою «Василюю Прекрасна». Доведіть, що добро отримує остаточну перемогу, незважаючи на існування зла у світі.

- Розкрийте роль трикратних повторів у казці.

- Порівняйте російську казку «Василюю Прекрасна» та німецьку казку «Пані Метелиця». Доведіть, що побутова казка виникла пізніше за чарівну. Порівняйте художні світи чарівної та побутової казок. Яку роль відіграють елементи чарівної казки в «Пані Метелиці»?

- Порівняйте образи пані Метелиці й Баби-Яги. Який з цих образів перебуває у конфлікті з силами добра, а який ні? Поясніть.

- Які риси людської вдачі втілені в образах Василюю, Баби-Яги, мачухи та її дочок? Доведіть, що ці образи алегоричні.

IV. Домашнє завдання:

Напишіть твір-мініатюру (до 8 речень) на тему «Образ пасербиці в народних казках» (на прикладі вивчених творів).

Література та інформаційні джерела:

1. Василиса Прекрасная: [казки]. – Харьков : Ранок, 2007.
2. В. Пропп. Исторические корни Волшебной Сказки. – М.: Издательский дом «Лабиринт», 1998.
3. Ілюстрації Івана Білібіна до казки «Василюю Прекрасна». – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=HCGmnDKcv04.

Козова Т.О.

Тема: Філософський зміст японської народної казки «Жабка з Кіото і жабка з Осаки».

Мета: з'ясувати філософський зміст казки; розкрити алегоричну сутність образів жабок як утілення обмеженості, нерішучості, недостатньої кмітливості; розвивати навички виразного читання в особах; виховувати інтерес до культури інших народів, стійку мотивацію до саморозвитку та самовдосконалення.

Обладнання: слайд-презентація «Викриття обмеженості в образах жабок», мультфільм «Ківі» (2006).

Методичний коментар для вчителя

Запропонований урок може бути проведений після вивчення японських народних казок «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізінчик» та «Момотаро, або Хлопчик-Персик», що сприятиме розширенню та поглибленню розуміння

учнями особливостей народних японських казок, їх філософського характеру, національної специфіки та загальнолюдських проблем, з'ясуванню місця і ролі японської казки у світовому контексті усної народної творчості. Цілісний аналіз тексту з елементами компаративістики сприяє формуванню читацьких компетенцій учнів.

Система завдань та запитань для аналітичного дослідження японської народної казки «Жабка з Кіото та жабка з Осаки»

I. Мотивація навчальної діяльності

- Чи всі дні несуть нам відчуття радості й щастя? Чи завжди ми задоволені тим, що робимо, тим, як пройшов наш день?

- Як ви гадаєте, чому так буває? Від кого чи від чого залежить успіх утілення задуманого, здійснення мрій, відчуття радості й щастя від того, що ти – є, ти – живеш?

- Отже, головне завдання розмови на уроці – зрозуміти, що заважає людині бути щасливою і наповнювати смыслом кожен прожитий день. Спробуємо знайти відповідь на це запитання в японській народній казці «Жабка з Кіото і жабка з Осаки».

II. Виразне читання казки вчителем

III. З'ясування учнівських вражень від казки

- Про що цей твір?

- Яке враження справила на вас японська казка «Жабка з Кіото і жабка з Осаки»?

Чи цікаво вам було її слухати? Що вас здивувало?

- Чи всі слова у тексті вам зрозумілі? Які саме слова потребують додаткового пояснення? (Слова-географічні назви.)

IV. Географічна хвилинка

Японія – острівна країна в Східній Азії. Головна особливість природи Японії – море, яке оточує територію країни з усіх боків і присутнє в усіх сферах життя японців. Японія – країна гір. Вони займають 70% її території. Одна з них – гора Тенодзан. Піднятися на гору і з її вершини милуватися краєвидами – найбільша мить щастя для японця.

Кіото – давня столиця Японії, місце проживання імператорської родини; у цьому місті багато храмів і палаців.

Осака – місто з давньою історією, місто торговців і купців.

Проблемні питання дослідження (записуються на дошці): Яку основну думку втілює японський народ у казці «Жабка з Кіото і жабка з Осаки»? У чому її філософський зміст?

(На ці питання ми спробуємо відповісти в кінці уроку, проаналізувавши текст.)

V. Аналітичне дослідження тексту

(у ході дослідження створюється узагальнююча схема)

- Назвіть героїв казки.

- Як жилося жабкам? (Жабка з Кіото жила у «старому напіввисохлому колодязі», «було їй добре на м'якому, вологому дні». Жабка з Осаки жила «у рідному затишному болоті!»)

- Як ви думаєте, чи були жабки щасливі? (Їм добре жилося у своїх домівках, але все ж таки і колодязь («старий напіввисохлий» ще до посухи), і болото – замкнений, обмежений простір. Навряд чи таке життя можна назвати яскравим, сповненим романтичних пригод, пізнанням чогось невідомого. Місце проживання накладає свій відбиток також і на світогляд героїнь: таке життя абсолютно влаштовувало жабок. Болото затягує, сковує, не дає можливості розвиватися.)

- Чи був у жабок шанс змінити своє життя? (Так. Літня посуха поставила їх у ситуацію вибору: боротися (вижити) чи нічого не робити (померти). Саме боротьба за життя породила бажання змінити його, і з'явилася мрія, сенс життя – помандрувати, побачити світ, помилуватися його красою.)

- Чи скористалися жабки єдиним шансом свого життя? (1. Зрозуміли, що люблять не лише своє болото (дім), а й своє життя. 2. Відразу кинулися на зустріч мрії – відправилися у мандрівку. 3. Наполегливо і рішуче долають труднощі важкого шляху.)

Жабка з Кіото вибралася з колодязя (рух угору), подолала половину шляху, піднялася на вершину гори Тенодзан (знову рух угору!).

Жабка з Осаки знайшла сили залишити рідне затишне болото, подолала половину шляху, і також піднялася на вершину гори Тенодзан (рух угору!).

- Чому ж тоді мріям жабок не судилося збутися? Прочитайте в особах епізод зустрічі жабок на вершині гори. Зверніть увагу на поведінку жабок під час бесіди. (Читання в особах фрагмента казки від слів «Дострибавши до гори...» до слів «кожна у свій бік».)

- З чим не змогли впоратися жабки? Що стало на заваді? Чого вони не врахували? (Коротка розмова неабияк налякала («злякано запитала») та засмутила («сумовито мовила») жабок. Вони вирішили «перевірити одна одну», бо дуже хотіли здійснити мрію: «може море побачу», «може побачу кіотські палаци і храми». Але на заваді своїм мріям стали вони самі!)

- Розкрийте символічний зміст висловів «у жабок очі на лобі», «дивляться вони не вперед, а назад». (Найважче боротися із самим собою, з обмеженістю світогляду та неуцтвом, із недостатньою кмітливістю, з власною нерішучістю, з невмінням доводити справу до кінця.)

- Яким є фінал казки: веселим чи сумним? Думку обґрунтуйте, використовуючи текст. (Казка має нещасливий, сумний кінець, але причина смутку читача й героїнь різна. Жабки переконані, що все зробили для здійснення мрії, просто світ надто одноманітний («що Осака, що Кіото – одне й теж») і «ніякого моря в світі немає». Їхня мандрівка закінчилася гірким розчаруванням, тому що світ недосконалий.

А читач розуміє, що прекрасна мрія була принесена в жертву власному неуцтву та обмеженості, і теж відчуває гірке розчарування.)

- Яку основну думку втілює японський народ у казці «Жабка з Кіото і жабка з Осаки»? У чому її філософський зміст? (Японська народна казка розповідає про прагнення кожної живої істоти до кращого життя, намагання подолати труднощі. Дві маленькі жабки у цій казці уособлюють наполегливість (їм доводиться подолати величезну гору на своєму шляху), мрійливість, жагу до

життя (кожна прагнула вижити в період посухи), але водночас народ вирішив зробити їх недостатньо кмітливими, а світогляд – обмеженим, щоб, зрештою, досягти своєї мети: «...у жабок очі на лобі». І боротися їм потрібно було в першу чергу з власною недосконалістю та браком знань, адже, коли вони стали на задні лапки і задерли голови догори, то їх очі виявилися ззаду. Отже, дивилися вони не вперед, а назад, туди, звідки прийшли, самі цього не помічаючи.)

- Які нюанси до розуміння філософського змісту казки додають японські прислів'я: «Діти жабки – це ті ж самі жабки» та «Колодяжна жаба моря не знає»? Дайте своє тлумачення цим висловам та доберіть українські відповідники.

- Чому героями казки є дві жабки, а не одна? (Адже їхні історії майже схожі.)

(Не варто забувати, що одна жабка жила в столиці (Кіото), а друга – в одному з великих японських міст (Осака). Здавалося, столична жабка мала б бути освіченою, кмітливою та далекоглядною, але виявилася такою ж обмеженою, як і осакська жабка. Отже, не місце проживання визначає сутність та прагнення будь-якої істоти, а вона сама творить себе.)

VI. Рефлексія

- І.Франко стверджував, що казка про тварин «однією бровою підморгує на людей». Чи погоджуєтеся ви з твердженням українського письменника?

- Як називається художній засіб у літературі, за допомогою якого риси тварин переносяться на людей? (Алегорія.)

- Чи можна стверджувати, що в казці «Жабка з Кіото і жабка з Осаки» висміюються людські недоліки? Свою думку обґрунтуйте.

- Визначте алегоричний зміст твору. Які приховані думки звучать у ньому?

- Які вади людини засуджуються в образах жабок?

- Перегляньте короткометражний мультиплікаційний фільм американського сценариста, режисера та актора Доні Пермеді «Ківі», знятий ним у 2006 році.

Як ви гадаєте, про що (про кого) цей твір? Розкрийте алегоричний зміст мультфільму. (Це фільм про маленьку пташку ківі, яка не мала крил, але дуже хотіла літати й завдяки неймовірній силі волі та наполегливості боролася з власною недосконалістю, обмеженістю й досягла поставленої мети. Цей мультфільм про те, як наперекір усьому світові у «народжених повзати» виростають крила. Потрібно тільки вірити й іти до Мрії! І не важливо, скільки гірких сліз проллється. Головне – останні сльози будуть сльозами щастя! Маленька пташка перевернула світ (у прямому сенсі слова), щоб досягти своєї найзаповітнішої мрії.

Дехто марно витрачає життя, а для деяких людей краще ризикнути всім, але досягти своєї мрії, навіть у такий спосіб, як це зробила ківі.)

- Порівняйте японську казку про жабку з історією пташки ківі: що ви помітили спільного, а чим, на вашу думку, вони різняться? (**Спільне:** мають природні обмеження (жабки – «у жабок очі на лобі»; ківі не літає, має лише

зачаткові крила); мають Мрію. **Відмінне:** ківі ціною неймовірних зусиль змінює себе й світ навколо себе, здійснює Мрію про політ; жабки сумні та розчаровані повертаються додому з твердим переконанням – світ недосконалий та одноманітний.)

Напишіть продовження речення

- На уроці мені було цікаво...
- Мені було важко...
- Ми сьогодні розібралися...
- Я сьогодні зрозумів, що...

VII. Домашнє завдання (на вибір):

1. Напишіть короткий роздум про те, як мають змінитися жабки, щоб кінець казки був щасливим (до 7 речень).
2. Записати програму дій «Сім сходинок до успіху, або як не стати жабкою-невдахою».

Література та інформаційні джерела:

1. Волощук Є. Світова література: [підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл.]. – К.: Генеза. 2013. – С. 25-28.
2. Осикіна В.Л. Компаративний аналіз японської і китайської культури. Класифікація японських та китайських казок. – Режим доступу: <http://symaschedchaya.livejournal.com/162914.html>.
3. Іщенко А. Специфіка образів тварин у японських народних казках. – Режим доступу: http://philology.lnu.edu.ua/visnyk/54_2011/54_2011_ishchenko.pdf.

Козова Т.О.

Тема: Проблема добра у японській народній казці «Вдячна журавка».

Мета: поглибити знання учнів про чарівну казку та її особливості шляхом аналітичного дослідження японської казки «Вдячна журавка», з'ясувати головну думку, визначити засоби, якими у творі вона втілюється; розвивати вміння давати власну оцінку тексту, зіставляти різні твори та робити аргументовані висновки про подібне і відмінне в них; формувати читацькі смаки та інтереси.

Обладнання: слайд-презентація до уроку, фрагменти мультфільму «Журавлине пір'я» (1977).

Методичний коментар для вчителя

Пропонуємо провести цей урок після вивчення японських народних казок «Іссумбосі, або Хлопчик-Мізінчик» та «Момотаро, або Хлопчик-Персик» з метою поглиблення і систематизації знань учнів про національні особливості та загальнолюдський характер фольклорної казки.

В основі текстуального аналізу казки – проблемно-пошукове дослідження. З урахуванням психологічних особливостей п'ятикласників на різних етапах уроку пропонується проведення дидактичних ігор, мистецтвознавчих хвилинок, словникової роботи. На етапі рефлексії доречним є порівняння казки з мультфільмом, знятим за її мотивами. Це не лише надасть

можливість поглянути на проблему добра з різних точок зору, а й зацентрує увагу на естетичній функції мистецтва взагалі. Даний матеріал зорієнтований на формування вдумливого читача, здатного не тільки вести діалог із художнім твором, а й уміти давати свою аргументовану оцінку прочитаному, пізнавати себе й оточуючий світ через текст.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження тексту японської казки «Вдячна журавка»

I. Мотивація навчальної діяльності

- Як часто ви замислювалися над питанням: яких людей у світі більше – добрих чи поганих?

- Чи помічали ви, що, зазвичай, у людей із доброю душею сумні очі? Поміркуйте: чому життя мало їм посміхається?

Над цими питаннями нам пропонує задуматись японська народна казка «Вдячна журавка».

- Поміркуйте, про що може йти мова в казці з такою назвою.

II. Виразне читання казки вчителем та проведення літературознавчої гри «Четверте зайве» (з'ясування жанрових особливостей твору)

III. Палітра емоцій (з'ясування перших учнівських вражень від казки)

- Чи справдилися ваші сподівання? Наскільки цікаво було слухати казку?

- Яке враження справила на вас японська казка «Вдячна журавка»?

- Чи були у творі моменти, які змусили вас хвилюватися, співпереживати з героями? Що вас здивувало?

- Про що й про кого цей твір?

- Чи всі слова у тексті вам зрозумілі? Які з них потребують додаткового пояснення?

IV. Словничок ерудита

V. Музей літературних знахідок

- Пропоную завітати до Музею літературних знахідок. Перед вами речі, які «загубили» герої японських народних казок (меч-голка, пір'їна, хустка, шаровари, сильце, золотий молоток). Відшукайте серед них ті, що потрібно повернути в казку «Вдячна журавка». Хто їхні власники?

VI. Аналітичне дослідження тексту в просторі означеної теми уроку

Проблемне питання дослідження (записується на дошці)

- Яку основну думку втілює японський народ у казці «Вдячна журавка»? (На це питання ми спробуємо відповісти в кінці уроку, проаналізувавши твір.)

- Назвіть дійових осіб казки. Хто, на вашу думку, є головним героєм твору? Відповідь аргументуйте.

- Які світи можна виділити в казці? (Світ журавки (природи) і світ людей.)

- Це випадковість чи закономірність, що саме цей птах з'являється в японській народній казці?

Мистецтвознавча хвилинка:

Журавель – символ Японії. Червоноголовий японський журавель із давніх часів був невід'ємним атрибутом японської культури. Він символізує

процвітання, удачу, радість та щастя. Білий журавель, що злітає до сонця, уособлює чистоту й красу, до яких прагне людська душа. Вважається, якщо журавель приймає подобу людини, то він обов'язково буде шукати ту людину, яка найбільше потребує допомоги. Давня японська легенда розповідає, що якщо зробити 1000 журавликів, то здійснюються всі бажання. Цих журавликів неодмінно треба подарувати, щоб отримати 1000 посмішок.

Журавлі як образ і тема зустрічаються практично в усіх видах японських мистецтв.

Цих величних красенів дуже часто зображують на предметах побуту, на пам'ятних знаках та емблемах, поштових марках. Японські весільні кімоно прикрашають вишивкою із зображенням журавлів – символів вічної любові й довголіття.

- Як жилося стареньким? («Були вони дуже бідні», «ми такі бідні, що й пристойної їжі та постелі не маємо», «жменьки рису на обід не зможу купити».)

- Чи вплинули злидні, матеріальна скрута на вдачу героїв? («добрі й лагідні на вдачу», старий пожалів і врятував журавку, «Добре зробив!» – раділа стара», «Заходь, голубонько!», «в один голос хвалили її», не могли натішитися своєю названою донькою, «радісні обличчя».)

- Доведіть або спростуйте думку, що вчинки доброї людини примножують добро, роблять світ кращим (справедливим), а людей щасливими.

- Чи випадково журавка полетіла саме в гори? Розкрийте символічний зміст цього епізоду. (Це символізує чистоту помислів старого, безкорисливість його вчинку.)

- Чому журавка повернулася до старих людей? (Хотіла віддячити за доброту, за врятоване життя, допомогти стареньким. Але вона боїться помилитися: люди можуть бути підступними й жорстокими (сильце). Саме тому випробовує героїв.)

- У чому полягає сенс першого випробовування? (Дозволити незнайомій людині провести ніч у власному домі, прихистити від негоди.)

- Як поставилися люди до прохання дівчини-журавки залишитися в них? Служницею чи донькою стала вона для стареньких?

- Що нового додалося до розуміння образів героїв? (Дівчина-журавка у світі людей була самотньою й незахищеною: потерпала від зимової негоди, не мала «ні батька, ні матері, ні сестри, ні брата», була безхатченком. А старенькі – глибоко нещасливі люди, адже не мали дітей, ніхто не турбувався про їхню старість.)

- Яку рису вдачі дівчини японський народ виділяє як головну? Думку аргументуйте текстом. (Працелюбність. «Праця – основа основ!» – цьому з самого раннього віку вчила століття тому й учить сьогодні японська мати дитину, адже бажає їй достатку, а собі – безбідної старості. Японці переконані: «Хороша людина – працелюбна людина», «наполегливість і здібність народжують талант».)

- Чому третє випробовування виявилось найважчим і нездоланим? У чому його сенс? (Культ праці, людини-майстра (жінка, дівчина), воїна-самурая

– священний в Японії. А процес «народження» такого майстра, воїна – це щось особисте, не для сторонніх очей, і пов’язане з давніми таємничими магічними ритуалами (усе відбувається за зачиненими дверима). Ось чому мотив заборони (табу), що характерний для чарівних казок, у японській казці тісно переплітається з темою праці, майстерності, таланту. Зазвичай, це найскладніше випробовування для героїв, вимагає цілковитої довіри, обережності, терпіння, стосується найпотаємнішого. Ті, хто порушив заборону, втрачають усе. Розплата є гіркою й невідвратною.)

- Що в казці є символом межі між світом дівчини-журавки і світом людей?

(Комора – замкнений простір, який надійно захищає дівчину-журавку від усього лихого, що є у світі людей. І лише паперова ширма (тонка, ненадійна, несерйозна) відділяла дівчину від стареньких! А тому ще більшою є спокуса зазирнути в шпаринку!)

- Що відбувалося за ширмою? (За ширмою, в абсолютно темній коморі, спостерігаємо за таїнством народження (порівняймо з таїнством народження людини) ткалі-майстрині! «Такої ткалі світ ще не бачив». Працювала три дні «від рання до смерку». Полотно, зіткане дівчиною, – вершина майстерності: «біле як сніг полотно», «біле-білісіньке, тонке-тонісіньке полотно».) Порівняйте з майстерністю Василини Прекрасної з російської казки.

- Розшифруйте символічний підтекст речення: «Висмикувала дзьобом із крил пір’я й переплітала його з нитками». (Лише той стає справжнім майстром, хто всього себе віддає ремеслу.)

Перегляд фрагментів мультфільму режисера І.Гараніної «Журавлине пір’я»

Фрагмент №1. Дівчина-журавка тче за ширмою й відлітає

- Що нового додалося до розуміння цього епізоду після перегляду фрагмента?

(Будь-яке мистецтво – це краса, це справжня поезія, це неповторна чарівність.

Природа – ось справжній майстер-учитель людини.)

- Чому журавка залишає світ людей і летить світ за очі? (Журавка – уособлення самої природи, в якій так багато таємниць. Не всі вони відкриваються людині. Є багато таких речей, які люди мають прийняти, як дар, не намагаючись заглянути за межу, «крізь щілину», «за ширму». Цю тонку грань, межу може відчутти лише японець (особливості ментальності.)

Фрагмент №2. Загибель дівчини-журавки

Перегляньте фрагмент і порівняйте його з кінцівкою казки. (Головною темою казки є тема взаємин людини і природи. На рівні співіснування цих світів і розглядається проблема добра і вдячності за добро.

У мультфільмі дівчину згубила в першу чергу людська жадібність. Скоріш за все, це казка про згубний вплив золота на людину. Оскільки герої фільму не говорять між собою, роль музики в ньому особлива (автор О. Рибніков). Це красиві мелодії у стилі японської національної музики. Головна ж

тема – тема дівчини-журавки, виконана з такою ніжністю, болем, смутком, що викликає сльози співчуття.)

VII. Рефлексія

- Кому симпатизує народ у казці? Як ви гадаєте, що схвалюється, а що засуджується?

- Чи можна засуджувати стареньку? Що можна було зробити по-іншому? Що ви порадили б бабусі?

- Як допомогло проведене дослідження наблизитися вам до розуміння художнього світу казки «Вдячна журавка»? Думку аргументуйте.

«Вільне письмо»: протягом 2-3 хвилин діти письмово дають відповідь на проблемне питання уроку: «Яку основну думку втілює японський народ у казці «Вдячна журавка»?» (Відповіді уточнюються й коригуються.)

VIII. Домашнє завдання (одне за вибором учня):

1. Порівняйте японську народну казку «Вдячна журавка» з українською казкою «Кривенька качечка» (3-4 позиції).

2. Написати твір-мініатюру «Вдячні журавки» в сучасному житті» (8-10 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Біла І.М. Трудове виховання як основа становлення здібностей (з досвіду виховання у Японії / Біла І. М // Стратегія трудового виховання молоді в умовах реформи освіти України : зб. матеріалів педагогічних читань (Вінниця, 2011). – С. 39-45. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1926/1/24.pdf>.

2. Волощук Є. Світова література: [підручник для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл.]. – К.: Генеза, 2013. – С. 31-34.

3. Галина Горяїнова. Символи японського мистецтва – журавель («Цуру»). – Режим доступу: <http://www.temari.ru/articles/index.php?article=991>.

Меркунова Н.О.

Тема: Подорож у казку на чарівний Схід (до розуміння арабських народних казок «Розповідь про царя Шахрїяра», «Про Аладдіна і чарівну лампу»).

Мета: ознайомити учнів зі збіркою арабських народних казок «Тисяча й одна ніч», її структурою; з'ясувати місце й роль у загальному контексті «Розповіді про царя Шахрїяра»; показати перемогу добра над злом у казці «Про Аладдіна і чарівну лампу»; знайти ознаки фольклорної казки, чарівні елементи, визначити національний колорит; формувати інтерес до художньої літератури.

Обладнання: слайд-презентація «Арабські казки «Тисяча й одна ніч», слайд-презентація «Аладдін і чарівна лампа», музика «Чарівна лампа Аладдіна».

Методичний коментар для вчителя

Урок позакласного читання за казками «Розповідь про царя Шахрїяра» і «Про Аладдіна і чарівну лампу» зі збірки арабських казок «Тисяча й одна ніч» доцільно проводити перед вивченням твору «Синбад-мореплавець», оскільки він знайомить учнів зі структурою збірки, визначає місце і роль казки про

Шахріяра і Шахразад у даній збірці, сприяє розумінню цілісності всієї книги. Казка «Аладдін і чарівна лампа» зацікавить учнів фантастичним змістом і динамікою пригод. Варто використати відеоряд (ілюстрації до казок у порядку розвитку подій) та фрагменти екранізацій, що створить емоційний фон для кращого сприйняття казок та їх обговорення. Такий підхід сприятиме розумінню цілісності й цінності збірки «Тисяча й одна ніч» й допоможе текстуальному дослідженню казок про Синдбада-Морепоплавця.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казок зі збірки «Тисяча й одна ніч»

I. Аналітико-інтерпретаційне дослідження текстів казок
(використовується слайд-презентація «Арабські казки «Тисяча й одна ніч» та «Аладдін і чарівна лампа»)

- Наша подорож – на чарівний Схід.

«Розповідь про царя Шахріяра»

(звучить арабська народна музика)

- Яку країну вважають батьківщиною збірки арабських казок «Тисяча й одна ніч»? Як ви думаєте, куди ми з вами помандруємо? (Індія, Іран (Персія), Греція – дали багато казок, оповідок, анекдотів у збірку, а імена Шахріяра і Шахразад мають іранське походження.)

- Чи можна вважати збірку надбанням одного народу? Чому ці казки зазвичай називають арабськими?

- Що ви знаєте про Шахріяра та про Шахразад?

- Яку роль відіграє казка «Розповідь про царя Шахріяра» у збірці «Тисяча й одна ніч»?

- Розкажіть про Шахразад. Чому саме вона склала опозицію жорстокому цареві? Яким чином назва та структура збірки казок «Тисяча й одна ніч» пов'язана з розповіданням казок Шахразадою?

- Звідки дівчина брала сюжети для своїх казкових розповідей? Як це її характеризує?

- Пригадайте, на які групи науковці традиційно розподіляють фольклорні казки. Чи мають місце у збірці «Тисяча й одна ніч» казки про тварин, чарівні казки та соціально-побутові?

- Якого жанрового оновлення зазнала фольклорна казка у збірці «Тисяча й одна ніч»? (Крім традиційних груп казок, до неї увійшли ще й героїчні, авантюрні та шахрайські казки, що пізніше стали основою для розвитку романів відповідних жанрів.)

Казка «Про Аладдіна і чарівну лампу»

- Яке враження справила на вас казка?

- Пригадаймо основні події, які трапилися з головним героєм. (Для активізації діяльності учнів доречно використати слайд-презентацію «Аладдін і чарівна лампа», у якій представлено фрагменти тексту з ілюстраціями до них.)

- Хто з героїв казки вам подобається, а хто – ні? Чому?

- Розкажіть про Аладдіна. Доведіть, що це улюбленець народу.

- Що допомагало герою виходити переможцем із найскладніших ситуацій?

II. Рефлексія

- Пригадайте, яку роль відіграють у казках чарівні предмети. Відгадайте, з яких казок ці чарівні предмети та герої. (Чарівний перстень, срібна лань, чарівна паличка, чарівна лампа.) Поміркуйте, як би змінилися випробування казкових героїв, якби у них не було чарівних предметів.

- Чи завжди чарівні предмети допомагають персонажам казок? У чому причина страждання героїв, які володіли такими чарівними предметами? Що ви порадили б власникам чарівних предметів?

- Чим сподобалася вам казка, яку ми сьогодні опрацювали? Які важливі думки цього твору ви занесли б до своєї скарбнички? Що в ній схвалюється? А що засуджується? Аргументуйте свої висновки.

- До якої жанрової групи належить казка «Про Аладдіна і чарівну лампу»?

- Чи могла б така казка народитися в Україні? Чому? Які елементи вказують на те, що це казка іншого народу? У чому проявився арабський національний колорит?

III. Домашнє завдання:

Написати твір-мініатюру «Чарівна лампа в руках доброї людини» або «Чарівна лампа в руках злої людини», використовуючи на текст арабської казки «Аладдін і чарівна лампа» (7-8 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Тисяча й одна ніч. Вибрані казки чарівних ночей для дорослих і дітей: [збірка]. – Тернопіль: Богдан, 2011.

2. Чарівна лампа Аладдіна: [художній фільм] (1966). – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=XJXUCHhGxUk.

3. Чарівна лампа Аладдіна: [мультіплікаційний фільм]. – Росія. [Ляльковий театр С.Образцова]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=UnS64QULXI8.

4. Аладдін: [мультіплікаційний фільм]. Уолт Дісней. – США. – Режим доступу: mega-mult.ru/disney/alladin/83-multifilm-1.html.

Гузь О.О.

Тема: Шлях від Попелюшки до прекрасної принцеси (за казкою Шарля Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок»).

Мета: здійснити аналітичне дослідження казки (знайти відповідь на питання: чому Шарль Перро провів свою героїню шляхом від Попелюшки до принцеси?); дослідити соціальну структуру художньої моделі світу казки та з'ясувати її зв'язок із системою образів твору; розширити знання учнів про літературну казку та мандрівні сюжети; розкрити виховний потенціал народної та літературної казки.

Обладнання: слайд-презентація «Казки дідуса Перро»; мультфільм У. Діснея «Попелюшка» (США, 1950), мультфільм «Попелюшка» (СРСР, 1979) художні фільми «Попелюшка» (СРСР, 1947) та «Три горішки для Попелюшки» (Чехословаччина, 1973); відеоролик «Шарль Перро «Попелюшка, або

Кришталевий черевичок», відео презентація «Шарль Перро» (учитель використовує на вибір).

Епіграф: *Віддай людині крихітку себе.*

За це душа поповнюється світлом.

Л. Костенко

Методичний коментар для вчителя

Запропонований урок може бути проведений як після вивчення фольклорної, так і літературної казки. Пріоритетним є варіант розпочати вивчення літературних казок саме з казки Ш. Перро, оскільки його вважають зачинателем західноєвропейської літературної казки, який брав сюжети з фольклору. Працюючи над зазначеною темою, учні мають зрозуміти, чому автор побудував саме так ланцюжок випробувань для Попелюшки, провівши її від безправної приниженої Пасербиці до принцеси; осмислити, які цінності заклав Шарль Перро у цей твір, використавши жанр літературної казки. Робота над текстом казки «Попелюшка, або Соболевий черевичок» дає також можливість узагальнити учнівські знання про літературну й народну казку та їх роль у формуванні світогляду дитини. Історія Попелюшки належить до найдавніших мандрівних сюжетів у фольклорній спадщині людства. Перше свідчення цьому ми знаходимо в давньоєгипетських папірусах (рабиня Падоріс загубила сандалію, а потім стала дружиною фараона).

У процесі аналітичного дослідження діти мають простежити за текстом, як дочка заможних батьків, утративши матір і ставши напівсиротою, після одруження батька перетворилася з багаті дівчини на прислугу у власному домі, які випробування їй довелося подолати, щоб зайняти в житті місце відповідне до її моральних чеснот, а не соціального статусу.

Цікавим для дітей буде встановлення істинної назви казки Шарля Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок», оскільки прикра помилка перекладачів змусила героїню стрибати в «кришталевому черевичку» понад три століття. Причина в тому, що казка була написана Перро старофранцузькою мовою, де слово «соболевий», тобто з хутра соболя (дуже цінної хутрової тваринки з Сибіру) співзвучне зі словом «кришталевий». За часів Перро надзвичайно цінувалося взуття саме із соболевого хутра, зручне, м'яке, легке й дуже дороге.

Система завдань і запитань для цілісного дослідження твору

І. Первинне сприйняття тексту казки

- Яке враження справила на вас казка? Чи був знайомий вам цей сюжет раніше? Що нового ви відкрили для себе при перечитуванні казки? Чиї переклади представили вам твір Шарля Перро? (Переклад українською мовою Романа Терещенка та переказ російською мовою Тамари Габбе.) Як ви гадаєте, який із них ближчий до оригіналу? (Уточнення понять «оригінал», «переклад» та «переказ».)

- Чи все ви зрозуміли в казці? Що не сподобалося чи здивувало вас? (Діти називають як недоречність одруження вдівця на чванливій, гордовитій удові. Одні учні не хочуть погодитися з думкою про те, що батько не думає про подальшу долю своєї осиротілої доньки. Інші доводять, що так задумав автор,

адже якби мачуха була доброю й турботливою, то не було б історії про Попелюшку. Так п'ятикласники обґрунтовують думку про те, що в літературному тексті все залежить від автора.)

II. Аналітико-інтерпретаційне дослідження тексту казки

- З'ясуймо, де і коли відбуваються події? Чому автор точно не визначає ні час, ні місце дії? Що для нього є найважливішим? (Шарля Перро найбільше цікавлять герої твору (дійові особи) та їхні вчинки.)

- Представники яких соціальних верств відображені у творі? З якої родини була головна героїня? (Побудова опорно-сислової таблиці «Художня модель суспільства та місце в ній головної героїні казки Шарля Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок» (див. додаток)).

- Що ми дізнаємося на початку казки про походження головної героїні? Як змінилося її становище з приходом у дім мачухи? Як ви гадаєте, чому автор поставив свою героїню в таку складну ситуацію? Визначте найголовнішу рису характеру Попелюшки. (Надзвичайне терпіння!)

- Поміркуйте, чому Шарль Перро дав імена дочкам мачухи, а головна героїня імені не має, а тільки прізвисько (Чорногузка, Попелюшка)? Задумайтесь над значенням цих прізвищ.

- Чому батько не захистив Попелюшку від знущань мачухи та зведених сестер? Як ви оцінюєте його ставлення до осиротілої доньки? Зіставте цитати з україномовного перекладу Р. Терещенка та російськомовного переказу Т. Габбе. (Укр.: «вилаяв би, бо корився лихий дружині». Рос.: «мачеха так прибрала его к рукам, что он на всё смотрел её глазами и, наверное, только побранил бы дочку за неблагодарность и непослушание».)

Чому дівчина не жалілася батькові на утиски мачухи?

(Оберігала єдину рідну для неї людину від зайвих переживань, не думала про себе. Адже вона була «надзвичайно добра та ніжна – уся в матір, найкращу жінку у світі». Тож видається абсолютно правомірним питання, який виникло на початку уроку, чому багатий удівець, що прожив стільки років з «найкращою в світі жінкою», одружився тепер із «чванливою та гордовитою». Діти приходять до висновку, що інколи любов буває егоїстичною й сліпою, і батько думав тільки про себе. Вочевидь, він був людиною слабкою, якщо його переконання й поведінка залежать від оточуючих.)

- Яку проблему побутових народних казок продовжує вирішувати Шарль Перро у казці «Попелюшка»? Наведіть приклади з відомих вам народних казок, де розкривається подібна проблема. Як називаються сюжети, що з деякими змінами зустрічаються у фольклорі та літературі різних народів? (Це одна із провідних проблем побутової фольклорної казки: взаємини мачухи та її рідних дочок (дочки) з пасербицею. Символічною є проблема зіткнення порядних та непорядних людських характерів у побуті, у широкому сенсі – добра і зла. Подібну ситуацію спостерігаємо в російських народних казках «Василина Прекрасна», «Морозко», «Крихітка Хіврунька»; у німецьких казках «Білосніжка й сім гномів», «Пані Метелиця»; в українській народній казці «Дідова й бабина дочка»; у літературній казці О. Пушкіна «Казка про мертву

царівну та сімох богатирів». Таке явище літературознавці називають «мандрівним сюжетом».)

- Визначте ключові епізоди казки Шарля Перро. Чому ви їх відібрали? (Можна запропонувати учням скласти простий план казки під керівництвом учителя.)

III. Детальне дослідження епізоду «Королівський бал»

- Чому Попелюшка споряджала зведених сестер на бал якомога краще, чому вона не зіпсувала їхні сукні й зачіски? Чому на бал поїхали тільки мачуха з дочками, а про батька Попелюшки нічого не сказано?

- Чия це була ідея відправити Попелюшку на бал? Чому фея з'явилася в казці в морально найважчий період для Попелюшки? Чому хрещеною матір'ю дівчини є саме фея? Яким чином і чому саме так Попелюшка отримує почит, слуг і наряд? (З найпростішого й навіть гидкого (пацюк, миші) творяться дива.) Чи тільки сама фея та її паличка мають чарівну силу? З якою метою автор змушує Попелюшку допомагати хрещеній матері? Чому в подарунок дівчина отримала саме соболеві черевички, а не золоті (як у казці в обробці братів Грімм), діамантові або срібні? Як змінюється смислове навантаження образу черевичків у зв'язку з допущеною помилкою («кришталеві черевички»)?

- Як ви думаєте, чому фея ставить Попелюшці умову? Чому чари втрачають свою силу опівночі? (Перевірка Попелюшки, її якостей. Сили зла стають наймогутнішими саме опівночі.)

- Чим став для Попелюшки бал згідно із авторським задумом? (Винагородою за знущання та надмірне терпіння.) Знайдіть у тексті казки, хто і як сприймає Попелюшку на балу (принц, король, придворні дами, мачуха й зведені сестри). Поміркуйте: чому мачуха й сестри не впізнають Попелюшку?

- Який епізод казки є кульмінаційним? Де саме в тексті ви помітили момент найбільшого напруження та небезпеки для головної героїні? (На другий день балу. Могла бути розкрита її таємниця.) Чому на другий день балу Попелюшка забула про пересторогу хрещеної? Що відбувається в казці з художнім часом? Чому він не однаково плине для різних героїв? Хто і з якою метою грає з часом? («Здавалося – до півночі ще ждати й ждати...»). Поряд з Попелюшкою закоханий в неї принц, вона щаслива, приємні слова, їй було так хороше!)

- Як ви думаєте, яку мету переслідували сестри, розповідаючи Попелюшці про незнайому принцесу-красуню? (Перегляд фрагмента мультфільму чи художнього фільму та його зіставлення з текстом казки Шарля Перро. У чому співпадає відтворення епізоду з авторським текстом? Які розбіжності ви помітили? Які деталі і як змінюють смисл казки в мультфільмі Діснея?)

- У чому полягає сенс перетворення Попелюшки на прекрасну принцесу (за задумом Шарля Перро)? Що змінюється – її зовнішність, становище в суспільстві чи внутрішня сутність? Чому?

IV. Аналіз фрагмента «Пошуки таємничої принцеси». Рефлексія

- Чому принц не звернув уваги на слова варті про бідну дівчину?

- Як ви думаєте, чому скромна й тиха Попелюшка виявила наполегливе бажання поміряти черевичок?

- Як і чому змінилася поведінка сестер після перетворення Попелюшки на принцесу?

- Як закінчується казка? (Переказ Т. Габбе – весілля Попелюшки, переклад Р. Терещенка – після весілля Попелюшки весілля сестер.) Який фінал, на вашу думку, більше відповідає авторському задуму? (Завершення роботи з опорно-сисловою схемою. Попелюшка завжди була безкорисливою, тому вона хотіла бути щасливою не тільки сама, а й творити добро для інших, змінювати на краще навіть таких людей, як її названі сестри. Шарль Перро стверджує думку про велику перетворюючу силу добра, яке здатне не тільки подолати зло, а й змінити його, зробити все навколо себе кращим, щасливим і добрим.)

- Як ви думаєте, чому Шарль Перро дав своїй казці подвійну назву «Попелюшка, або Соболевий черевичок»?

V. Домашнє завдання:

Створіть порівняльну таблицю образу Попелюшки в казках Шарля Перро, німецькій народній казці в обробці братів Грімм та мультфільмі Уолта Діснея (2-3 позиції).

Додаток

Опорно-сислова схема «Художня модель суспільства та місце в ній головної героїні казки Шарля Перро «Попелюшка, або Соболевий черевичок»

Королівство	Попелюшка-принцеса
Найбагатші люди (королі), що мають владу	Король, королева, принц, придворні.
Багаті люди	Батько та мачуха Попелюшки, гості на балу. Попелюшка – дочка багатих батьків.
Люди середнього достатку	
Бідні люди	
Слуги	У попелі
	Після смерті матері та одруження батька Попелюшка перетворюється на прислугу у власному домі!

Література та інформаційні джерела:

1. Шарль Перро. Казки матінки моєї Гуски, або ж історії та оповідки минулих часів з повчальними висновками. – К.: Школа, 2001.

2. Шарль Перро: [відеоряд]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=WmQwy5SuUrI.

3. Шарль Перро «Попелюшка, або кришталевий черевичок»: [відеоряд]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=eSNxicyfEKic.

4. Попелюшка: [мультиплікаційний фільм]/ – 1979. – Режим доступу: multimir.net/multifilm-881-zolushka/.

5. Попелюшка: [художній фільм]. – (1947). – Режим доступу: www.kinopoisk.ru/film/533954/.

6. Три горішки для Попелюшки: [художній фільм]. – 1973. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=5JNWneyswRk.

Павленко І.М.

Тема: Уроки стійкості і доброти в казці Ернста Теодора Амадея Гофмана «Лускунчик і Мишачий Король».

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом Ернста Теодора Амадея Гофмана; проаналізувати казку «Лускунчик», розкривши її повчальний потенціал; формувати вміння характеризувати персонажів твору, його художні світи; сприяти вихованню естетичних смаків, читацької та загальної культури; виховувати людяність, доброту, милосердя, уміння співчувати.

Обладнання: портрет Гофмана, слайд-презентація «Ернст Теодор Амадей Гофман»; ілюстрації до казки «Лускунчик», мультфільм «Лускунчик», фрагменти музики з балету П.І. Чайковського «Лускунчик», балет «Лускунчик» Маріїнського театру опери й балету.

Епіграф: *Милый ангел, приходи скорее,
Защити от крысы и помилуй.*

Микола Гумільов

Методичний коментар для вчителя

Урок за казкою Гофмана «Лускунчик і Мишачий Король» може бути внесений до календарно-тематичного планування в чотирьох варіантах: по-перше, після вивчення теми «Казки народів світу» для розширення учнівських горизонтів опрацювання даної теми та поглиблення розуміння специфіки літературної казки; по-друге, він буде доречним у кінці I семестру, перед Новим роком та Різдом Христовим, оскільки «Лускунчик» – це різдвяна казка; по-третє, цим твором можна розпочати II навчальний семестр, зберігаючи настрій свята, доброти та любові, що закладені Гофманом в казку; по-четверте, цей урок можна провести й перед вивченням розділу «Сучасна література. У колі добрих героїв», створивши базу для сприйняття учнями літературної повісті-казки Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика», яка успадкувала від попередньої казкової літературної традиції поєднання реального й фантастичного, залежність створення казкового світу від дитячої уяви та морально-етичних норм людства, що не втрачають своєї цінності з плином часу. Цей твір є ще й широким полем для характеристики художніх світів та розуміння сутності поєднання реального й фантастичного в літературній казці, для характеристики персонажів та усвідомлення сенсу перетворень героїв як результату перемоги добра, віри, любові, теплих людських взаємин, здатності проявляти милосердя й турботу про інших.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки Гофмана «Лускунчик і Мишачий король»

I. Первинний рівень розуміння казки

- Розкажіть про свої враження від прочитання казки «Лускунчик і Мишачий король».

- Які епізоди вас зацікавили найбільше? Чим?

- Хто з персонажів викликав ваші симпатії? Які герої вам не сподобалися? Чому? Кого ви вважаєте головними героями казки?

- Які моменти видалися вам найдивовижнішими?

- Як ви думаєте, які важливі думки приховані за сюжетом казки про Лускунчика та Мишачого короля?

II. Аналітичне дослідження казки «Лускунчик і Мишачий Король»

- Більшість героїв Гофмана – диваки, яких не сприймає й не розуміє оточуючий світ. З розряду диваків-мрійників і герой його казки «Лускунчик і Мишачий король» (1816) старший радник суду Дросельмаєр. Знайдіть і виразно прочитайте у розділі «Новорічний вечір» портрет Дросельмаєра. Чи можна цю людину назвати привабливою? Чому ж тоді його дуже любили й діти, й дорослі? Знайдіть у тексті пояснення цьому парадоксу.

- Яка атмосфера царювала в будинку Штальбаумів 24 грудня? Поясніть, чому події казки Гофмана відбуваються саме в цей день.

- На які новорічні подарунки від Діда Мороза та хрещеного Дросельмаєра очікували діти Штальбаумів Марі й Фріц? Чи справдилися їхні сподівання? Знайдіть відповіді в розділі «Подарунки». Що, на вашу думку, було центром цього святкового простору?

- Як діти поставилися до механічного замку, подарованого їм хрещеним? Чому Дросельмаєр готовий був запакувати свій подарунок і забрати назад?

- Яким, на ваш погляд, є початок твору – казковим чи реалістичним? Аргументуйте свої думки, використовуючи текст.

- З чого розпочинається історія Лускунчика? Яким чином у реальний світ новорічного вечора входить казка? Поміркуйте, чому саме Марі стала провідником у чарівний світ. Виразно прочитайте фрагмент з розділу «Лускунчик», в якому описане враження, яке справив на Марі «прецікавий маленький чоловічок», що скромно стояв під ялинкою. Знайдіть ключові слова в описі героя та зробіть висновок, чим він так зацікавив Марі. Як цей епізод характеризує саму дівчинку?

- Яку композиційну роль відіграла увага Марі до Лускунчика? (Це зав'язка твору. Між Марі, дівчинкою з реального світу, та Лускунчиком, дерев'яною іграшкою, представником скоріше казкового світу, встановлюється зв'язок.) Простежте за текстом, як до Лускунчика ставляться інші персонажі твору (батько, Луїза, Фріц, хрещений Дросельмаєр). Як це ставлення характеризує їх самих? Поясніть головну відмінність у сприйнятті Лускунчика дівчинкою Марі та її рідними. (Усі сприймали Лускунчика як механічний пристрій для лускання горіхів, а для Марі він був живою істотою.)

- З якою метою автор зображує жорстоке поводження Фріца з іграшками?

- Як ви вважаєте, чому події переносяться від святкової ялинки до скляної шафи у вітальні радника медицини Штальбаума?

- Поясніть, від чого чи від кого залежить життя в ляльковій кімнатці.

- Чому мама дозволила Марі ще трішки посидіти біля шафи з ляльками, не зважаючи на пізню пору? Як це пов'язано з авторським задумом? (Найбільші дива мають відбутися опівночі, коли зіткнення сил добра і зла набуває найкритичнішої точки.)

- Що сталося у вітальні опівночі? Як ви сприйняли пісеньку годинника про Мишачого Короля? З якою метою автор залишає Марі у вітальні? У якому стані перебувала дівчинка? Хто її налякав?

- Чому було потрібно поранити Марі? Чи не видалося вам це авторською жорстокістю? (Біль порізаної склом руки дає можливість Марі відпочити від всеохоплюючого страху, а шум і брязкіт від розбитого скла на деякий час відлякує мишей, що лізуть з усіх шпарин. Крім того, і це головне, порушений нічний спокій стає сигналом для початку боротьби між ляльками, що мешкають у скляній шафі, та Мишачим Королем і його військом.)

- Яке смислове навантаження виконують пісеньки ляльок та Лускунчика? (Це пісні-заклики, які мають підняти бойовий дух ляльок, згуртувати їх проти мишачої навали.)

- Чому всі ляльки виконують накази Лускунчика і називають його «володарем»?

- Доведіть, що розділ «Битва» є кульмінаційним фрагментом казки. Перегляньте відповідний епізод з мультиплікаційного фільму «Лускунчик». Як він у виразив ваше розуміння напруги ситуації? Де, на вашу думку, більш вагомо відображені дії Лускунчика як полководця, – у тексті чи в мультиплікаційній версії. Аргументуйте свої відповіді.

- Чому миші перемагають? Як Лускунчик потрапив у мишачий полон? Чому йому ніхто з підданих не прийшов на допомогу? Яке значення має втручання дівчинки з реального світу в казкові події? Чому після того, як Марі жбурнула свого черевика в саму гущу подій, її поранена рука ще більше розболілася й вона втратила свідомість?

- Визначте, у реальному чи в казковому світі відбуваються події, зображені в розділі «Хвороба». Чи можна вважати, що вся історія з Лускунчиком є наслідком хворобливого стану чи сну дівчинки? Які факти свідчать на підтвердження того, що битва з мишами у вітальні все-таки відбулася? Як ви думаєте, чи повірили мама Марі та лікар Вендельштерн у істинність розповіді дівчинки про нічну пригоду?

- Як батько Марі та лікар визначили хворобу дівчинки? («Травматична лихоманка».)

- Виразно прочитайте в особах діалог Марі й Дросельмаера. Який сенс ви вбачаєте в тому, що хрещений знову лякає Марі? Чи дійсно він лиховісний персонаж? Як пісенька годинникаря допомагає зрозуміти, на чиєму боці Дросельмаєр? (Сова-Дросельмаєр, що так налякала Марі, насправді ворог мишам.)

Виникає читацький парадокс! Чому Дросельмаєр у подобі сови не допоміг Лускунчику? Секрет криється у вставній казці про королівну Пірліпат, розказаній хрещеним. Усі попередні дії Дросельмаєра щодо Лускунчика набувають сенсу: годинникар спонукав героя до активних дій, які мали б звільнити його від злих чар.

- Гофман використовує композиційний прийом «казка в казці»: «Казка про твердий горіх» є своєрідною зав'язкою історії Лускунчика. Стисло передайте сюжетну лінію казки про твердий горіх (або перегляньте відповідний фрагмент мультфільму).

- Що стало причиною ворожнечі між королем і мишачою королевою Мишильдою? Яку роль у боротьбі з мишами відіграв предок хрещеного Дросельмаєра, двірський годинникар та ворожбит? Як ви думаєте, що за пристрій винайшов Дросельмаєр для перемоги над мишами? (Мишоловки з салом у вигляді наживки.)

- Визначте головну причину помсти Мишильди королю й королеві.

- Яке враження справила історія про твердий горіх на Марі? На Фріца? На їхню матір? На яке запитання слухачі все ж отримують відповіді в перший день?

(Дросельмаєр дає дітям зрозуміти, що застережні заходи матері-королеви пов'язані з погрозою Мишильди.)

- З чого починається розповідь казки наступного дня? Прочитайте уривок тексту з розділу «Продовження казки про твердий горіх», в якому йдеться про страшну помсту королеви Мишильди.

- Як відреагували на перетворення доньки король і королева? Поясніть, чому король не визнав своєї провини, а переклав увесь тягар відповідальності «на годинникаря і ворожбита Кристіана Еліаса Дросельмаєра з Нюрнберга». Доведіть, що Гофман іронічно ставиться до дій і вчинків короля.

- Чому «розкладання» королівни не дало Дросельмаєрові ніяких ідей щодо її порятунку? Що в поведінці Пірліпат навело майстра на думку, як зарадити горю?

(Пірліпат – Лускунчик. Вона має з'їсти зернятка горіха Кракатука. «Горіх Кракатука мав таку тверду шкаралуцу, що через нього могла переїхати шістдесятифунтова гармата й не роздушити його. Цей твердий горіх мав розлушити перед королівною юнак, який ще ніколи не голився й не носив чобіт, і з заплющеними очима подати їй зернятка. І, тільки пройшовши потім задки сім кроків і ні разу не спіткнувшись, він міг знов розплющити очі.»)

- Яку роль у тексті відіграють п'ятнадцятилітні безуспішні пошуки горіха Кракатука Дросельмаєром та звіддарем? Чому вони не знайшли його в чужих краях? Доведіть, що доля всіма керує. (Дросельмаєр занудьгував за батьківщиною, за ріднею, й саме від рідного брата він отримав необхідну допомогу.)

- Розкажіть про Дросельмаєрового племінника. Чому його називали Лускунчиком? Яку роль у порятунку Пірліпат йому відводив звіддар?

- Що сталося з королівною за цей час? («Маленьке тільце з крихітними ручками й ніжками насилу втримувало на собі велику потворну голову. Бридке

обличчя здавалося ще бридкішим від того, що навколо рота й на підборідді заросло білою ватяною бородою»). Поміркуйте, чому так багато було бажаючих розгризти Кракатук. Як ви думаєте, чого вони прагнули?

- Якою була плата за повернену вроду королівни Пірліпат? Чому королівна і король не дотримали свого слова? Яку кару за свою жорстокість вони мали понести за пророцтвами гороскопа?

- Як за казкою мала скластися доля Лускунчика?

- Що з реального життя пояснила казка Дросельмаєра про твердий горіх? («Оце вам, діти, і вся казка про твердий горіх. Тепер ви знаєте, чому люди так часто кажуть: «Твердий горішок!» – і як сталося, що всі лускунчики такі негарні.») До якого висновку прийшли Марі й Фріц, прослухавши казку хрещеного? («Марі вирішила, що королівна Пірліпат – лиха, невдячна особа, а Фріц сказав, що Лускунчик, якщо він справді хоробрий хлопець, не буде довго панькатися з Мишачим королем і поверне свою колишню вроду.»)

- Подумайте, чому казка про Лускунчика не закінчилася розповіддю Дросельмаєра про горіх Кракатук. (Лускунчик ще має перемогти Мишачого короля та повернути собі вроду, коли його, ще потворного, покохає дівчина. Будь-який горіх, сам по собі, є символом подолання труднощів, адже його треба обов'язково розколоти, щоб досягти смачного ядєрця. Скільки ж труднощів доводиться долати дерев'яному чоловічку, який постійно гризе горішки, щоб стати не просто людиною, а королем!)

- З'ясуйте значення розділу «Дядько й небіж» у розвитку сюжетної лінії казки «Лускунчик і Мишачий Король». Поясніть, чому Дросельмаєр не міг допомогти своєму юному родичу позбавитися від чар Мишильди. Що відбувається у цьому розділі з художніми світами твору Гофмана? Це казковий світ чи світ реальний?

- Чому в розділі «Перемога» в головному конфлікті по різні боки стоять Марі й Мишачий Король, а не Лускунчик і Мишачий Король? Яку плату Мишачий Король вимагав від Марі? Чому Марі довелося пережити випробування тричі? Як це пов'язано з давніми ритуалами жертвопринесення та народними казками?

- Поміркуйте: чому до випробувань третьої ночі Марі допомагали готуватися всі домочадці, а найбільше Фріц і Дросельмаєр? Чого найбільше боялася Марі? Розкрийте значення розмови Марі з Лускунчиком напередодні останнього випробування. Подумайте: чому Мишачого Короля все ж мав здолати сам Лускунчик? Чому автор називає головного героя то Лускунчиком, то молодим Дросельмаєром?

- Доведіть, що казка Гофмана про Лускунчика має два кульмінаційні моменти. (Перший – це випробування Лускунчика, другий – випробування Марі.)

- Визначте місце і роль розділу «Лялькове царство» в композиції казки Гофмана. Де й коли відбувається мандрівка Марі з Лускунчиком до Лялькового царства? (Вірогідно, це сон Марі.)

- Поясніть, у чому полягає особливість цього царства. (Це чарівний Різдвяний ліс. Царство складається із солодощів та іграшок Марі, які вона

віддала на поталу Мишачому Королеві як плату за свободу Лускунчика та інших дивовиж, про які мріє дівчора в очікуванні свята.)

- Хто, на вашу думку, був тим чарівником, що створив лялькове королівство? Поясніть слова Лускунчика щодо захоплення Марі Рожевим озером: «Дядько ніколи не зумів би зробити такого озера. Швидше ви самі, люба мадемуазель Штальбаум...»

- Яка частина пророцтва збулася в Ляльковому царстві? (Лускунчика всі визнавали за королевича.)

- У чому полягає сутність порівняння Марі з королівною Пірліпат? Чому Лускунчик вважає незрівнянною саме Марі? («Хіба Пірліпат, хоч вона й природжена королівна, може зрівнятися вродою, добротою і чеснотами з мадемуазель Штальбаум? Ні, кажу я вам, ні!»)

III. Рефлексія

- Яким чином автор повертає Марі з казкового світу Лялькового королівства до реальності? («Гуп! Ба-бах! – Марі впала з безмежної високості. Оце було падіння!» Героїня прокинулася від довгого сну. Подібні падіння переживала й героїня Льюїса Керролла Аліса.)

- Чому родичі підняли Марі на глузи після її розповіді про пригоди з Лускунчиком? Чому не тільки дорослі, а й діти (Фріц та Луїза) не розуміють Марі. Доведіть, що герої перебувають у різних художніх світах.

- У якому світі відбулася зустріч Марі з небожем пана Дросельмаєра? Як ви вважаєте, молодий Дросельмаєр – це дійсно Лускунчик? Підтвердьте свої висновки цитатами з тексту.

- Як ви думаєте, чому казкові пророцтва можуть збуватися в реальному житті? Що для цього потрібно?

- Які особливості жанру чарівної казки ви визначили б у казці Гофмана про Лускунчика? Чим вона відрізняється від фольклорної казки? У яких відомих вам казках ще відбуваються перетворення бридкого героя на красеня завдяки самозреченому кохання героїні? (Уолт Дісней «Красуня й чудовисько» - прекрасна Бель покохала зачарованого принца й повернула його до життя своїм коханням; Сергій Аксаков «Червоненька квіточка» – молодша донька купця покохала чудовисько за його щирість і добре серце.)

- Що вам відомо про подальше життя образів казки Гофмана «Лускунчик і Мишачий Король» в інших видах мистецтва? (Гофман написав «Лускунчика» в 1816 році. А за мотивами цієї казки великий композитор П.І. Чайковський створив балет у 1891 році. Дерев'яний чоловічок, виточений на токарному верстаті лялькарем з Саксонських рудних гір, завдяки чарівному таланту письменника, став дивовижним весільним супергероєм, який здобув перемогу в нерівній сутичці над семиголовим Мишачим Королем і його сірим військом. За мотивами Горфманової казки зняті мультиплікаційні фільми, її герої перейшли до світу комп'ютерних ігор.)

- Перегляньте заключне адажіо з балету Петра Ілліча Чайковського «Лускунчик» (спектакль Маріїнського театру опери й балету). Як музика й танець підсилюють враження тріумфу кінцівки казки Гофмана?

- Які уроки стійкості й доброти ви отримали завдяки дослідженню казки Гофмана «Лускунчик і Мишачий король»? На кого з героїв казки ви хотіли б бути схожими? Чому?

IV. Домашнє завдання:

Напишіть твір-мініатюру на тему «Які уроки стійкості й доброти я отримав, познайомившись з казкою Гофмана «Лускунчик і Мишачий король?» (7-8 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Гофман. Казки / переклад Є. Поповича. - К.: Школа, 2003.
2. Балет Маріїнського театру опери й балету «Лускунчик». – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=9ScVy8uVzWI.
3. Лускунчик: [мультіплікаційний фільм]. – 2004. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=FTUT7ycgak.
4. Лускунчик і Мишачий король: [мультіплікаційний фільм]. – 1973. – Режим доступу: multimir.net/multifilm-706-shchelkunchik.

Циганкова Л.Ю.

Тема: Філософський зміст пригод головного героя казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук».

Мета: ознайомити учнів із біографією Вільгельма Гауфа; здійснити цілісний аналіз казки «Маленький Мук»; установити зв'язки між подіями, причинами та наслідками випробувань головного героя; розкрити роль фантастичних елементів; виховувати толерантність, здатність бачити за непривабливою зовнішністю прекрасні людські якості.

Обладнання: портрет Вільгельма Гауфа, виставка книг, слайд-презентація «Вільгельм Гауф», ілюстрації Д.Митрохіна до казки, фрагмент мультіплікаційного фільму «Мук-скороход».

Епіграф: В наш век небывалых успехов науки

Мы вспомнили сказку о Маленьком Муке.

Его башмаки нам могли б пригодиться –

Уж больно планета стремительно мчится.

О. Тимофєєвський

Методичний коментар для вчителя

Урок за даною темою рекомендуємо включити до календарного планування в розділі «Казки народів світу» після вивчення казки про Синдбада-Мореполавця зі збірки «Тисяча й одна ніч». Твір Вільгельма Гауфа близький до арабо-іранських казок своїм колоритом, використанням традицій народної авантюрно-пригодницької казки, також у ньому ми знаходимо характерні для фольклорної казки перетворення (випадкові для головного героя й умисні для покарання жорстокого правителя або невірної дружини), характерний для казок різних народів світу й мотив випробування зневаженого родичами героя, який з честю проходить через низку випробувань. Для композиції казки про

Маленького Мука Гауф використовує принцип побудови арабських казок «Тисячі й однієї ночі»: розповідь у розповіді або текст з обрамленням.

Робота над зазначеним вище текстом може бути проведена й у кінці вивчення теми «Казки народів світу», коли в дітей уже буде досвід опрацювання як фольклорної, так і літературної казки.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження змісту казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук»

I. Актуалізація опорних знань

- Дайте визначення жанру народної казки.

- На які групи традиційно науковці поділяють фольклорні казки? Які з них виникли найдавніше?

- Які казки подобаються вам найбільше: про тварин, чарівні чи соціально-побутові?

- Розкажіть про характерні ознаки чарівних казок, наводячи приклади з уже відомих вам творів.

- У чому полягає особливість конфлікту в чарівній казці? (Конфлікт чарівної казки – це завжди боротьба добра і зла в широкому сенсі, яка знаходить своє художнє втілення в протистоянні казкових персонажів.)

- Якими рисами народ наділяє головних героїв чарівної казки? Як їх винагороджує?

- Яким зазвичай є фінал чарівної казки? Наведіть приклади.

II. Малюнковий диктант

(На основі ілюстрацій відбувається «впізнавання» вивчених фольклорних казок. Остання ілюстрація – до казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук». Таким чином здійснюється перехід від фольклорної казки до авторської й розпочинається робота в просторі означеної теми уроку.)

III. Робота з епіграфом, створення проблемної ситуації

- Виразно прочитайте епіграф до нашого уроку.

- Запрошую вас у світ казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук». А чи знадобилися б нам черевики Маленького Мука, ми вирішимо в кінці уроку. Пропоную вам замислитись над тим, що подарує вам спілкування з казковим героєм Гауфа. Мабуть, зовсім не у черевиках справа»!?

IV. Стисла розповідь про життя і творчість Вільгельма Гауфа

(з використанням слайд-презентації або відеоряду)

V. Текстуальне дослідження казки «Маленький Мук»

а) первинні враження від прочитання тексту (можливе проведення даного етапу уроку в двох варіантах)

- Що в казці вас вразило найбільше?

- Що було несподіваним і незрозумілим?

- Назвіть персонажів казки. Чому казка має назву «Маленький Мук»?

- Який персонаж вам сподобався найбільше? Чим?

I варіант: Гра «Що? Де? Коли?»

(проводиться як змагання двох команд: клас об'єднуємо у дві групи)

1. Де відбуваються події, описані в казці «Маленький Мук»?

2. Куди потрапляє Мук після того, як родичі вигнали його з дому?

3. Як Мук потрапив до пані Агавзі?
4. Що знайшов Мук в таємній кімнаті господині?
5. Куди Мук відправляється, надівши чарівні черевики?
6. Хто розкриває Мукові таємницю чарівних черевиків та палички?
7. Як Мук став королівським скороходом?
8. Коли й за що його вигнали з палацу?
9. Яка пригода сталася з Муком-вигнанцем у лісі?
10. Що Мук робить, щоб провчити короля?
11. Як Мук отримує назад чарівні черевики?
12. Хто розповідає історію Маленького Мука?
13. Як змінилося життя Мука завдяки чарівним предметам?

II варіант: Відбудова сюжетної лінії за ілюстраціями Дмитра Митрохіна до казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук»

Див. наочне забезпечення уроку. Рекомендуємо такий порядок роботи:

1. Розгляньте ілюстрації Д. Митрохіна до казки.
2. Розташуйте їх в порядку розвитку сюжетної лінії твору.
3. Дайте заголовок кожній ілюстрації.
4. Стисло перекажіть зміст казки.

б) аналіз казки

- Доведіть, що казка «Маленький Мук» побудована як «розповідь у розповіді». Хто розповідає історію про життя Маленького Мука? Чому батько покарав сина? Чи було це справедливим?

- Поясніть, за що над Муком знущалися нікейські хлопчачки? Виразно прочитайте опис зовнішності головного героя та його поведінки. Як ви вважаєте, чому Вільгельм Гауф знайомить читача спочатку з головним героєм як старою людиною, що живе простим непримітним життям? (У головного героя казки В. Гауфа, Маленького Мука, був незвичайний вигляд: невеличкий тулуб і величезна голова. Він завжди ходив з довжелезним кинджалом, а тому, здавалося, що не зброя була причеплена до Мука, а Мук до зброї. Хлопчачки кепкували над ним. Насміхались вони до того часу, поки не дізналися, як багато випробувань випало на його долю, і як Мук виходив зі складних ситуацій переможцем. А перемагав він тому, що був розумним і відважним. Під його непривабливою зовнішністю були приховані прекрасні людські якості.)

- Яку збірку нагадала вам казка «Маленький Мук» за своїм колоритом та побудовою? (Збірку арабських казок «Тисяча й одна ніч».) Які «екзотичні» деталі споріднюють казку В. Гауфа зі східними казками?

- У яких літературних казках також порушується проблема зовнішньої і внутрішньої краси? (Народна німецька казка «Пані Метелиця», російська казка «Василина Прекрасна», літературна казка Оскара Уайльда «Хлопчик-Зірка».)

- З чого починається розповідь батька про Маленького Мука?

- Пригадайте: хто прогнав сироту з власної домівки? У яких народних казках також розповідається про несправедливе ставлення до сиріт з боку родичів?

- Які речі хлопчик попросив у родичів після смерті батька? Про що це свідчить?

- Розкажіть про пригоди Мука у «пошуках щастя». Що сталося з ним у великому місті? Чи дійсно він став там щасливим?

- Розкрийте роль чарівних перетворень у казці. Знайдіть цитати, у яких описуються чарівні предмети.

- Доведіть, що автор любить ззовні непривабливого Маленького Мука, або спростуйте цю думку.

- Як би ви охарактеризували головний конфлікт казки? (*Літературознавчий словничок: Конфлікт – суперечність, зіткнення, боротьба між персонажами, яка зумовлює розвиток подій у художньому творі.*)

- Як ви вважаєте, чи справедливо було покарано короля? Перегляньте заключний фрагмент мультфільму «Мук-скориход». Наскільки він полегшив ваше завдання відповісти на поставлене запитання?

в) рефлексія

- Як і з якою метою Гауф переплітає у казці про Маленького Мука реальний і фантастичний світи?

Колективне складання таблиці «**Реальне і фантастичне в казці В. Гауфа «Маленький Мук»**

<i>Реальне</i>	<i>Фантастичне</i>

- Хто з героїв казки протиставлений один одному? З якою метою? Складіть стислу порівняльну характеристику Маленького Мука й короля.

Робота в парах

<i>Ім'я персонажа</i>	Маленький Мук	Король
<i>Характеристика</i>	Добрий, чесний, розумний	Жадібний, жорстокий
<i>Підтвердження текстом</i>	Роздавав гроші придворним	Відібрав у Мука чарівні черевики й тростину

Створення «літературного паспорту» казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук»

(самостійна робота за відповідним кліше, даний вид роботи можна запропонувати у якості домашнього завдання)

Назва: «Маленький Мук»

Автор: Вільгельм Гауф

Різновид казки: літературна (авторська)

Конфлікт: боротьба добра зі злом

Герої позитивні: Маленький Мук, собачка.

Герої негативні: родичі Мука, пані Агавзі, коти, король, придворні.

Будова казки: «розповідь у розповіді», в історії Мука – зачин, основна частина, кінцівка.

Художній простір і час: поєднання конкретного (Нікея) й умовного часу та місця.

Художній світ: поєднано реальне й фантастичне.

Головна думка твору: людину потрібно цінувати не за зовнішність, а за її моральні якості.

- Чи отримали ви задоволення від спілкування з художнім твором та його героями? Які важливі думки з даного уроку ви взяли б до своєї особистої скарбнички моральних цінностей? Чому?

- Зробіть висновок, чи потрібні вам черевики Маленького Мука. А можливо, ви оберете той варіант, що й сам герой казки Гауфа?

- Що вам відомо про використання сюжетів творів Гауфа в інших видах мистецтва? (Творчість Вільгельма Гауфа й сьогодні продовжує життя у мистецтві: сюжети його казок та оповідань неодноразово використовували у кінематографі та в мультиплікації. Образи й мотиви його творів знайшли втілення в образотворчому мистецтві й музиці.) Які кінострічки чи мультфільми за мотивами казок В. Гауфа ви дивились? Наскільки вони увиразнили ваше сприйняття творів?

- У чому, на вашу думку, криється таємниця довготривалої популярності казок Вільгельма Гауфа?

- Що вам відомо про те, як вшановується внесок Вільгельма Гауфа у розвиток світової літератури?

(Його ім'ям названа премія в галузі дитячої та юнацької літератури – премія імені Вільгельма Гауфа.)

VI. Домашнє завдання:

Дати письмову відповідь на запитання: «Чи потрібні мені чарівні предмети з казки Вільгельма Гауфа «Маленький Мук»?» (5-6 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. В.Гауф. Казки. – К.: Школа, 2001. – С.42-61.
2. Вільгельм Гауф: [відеопрезентація]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=ky_IRFS1Gno.
3. Літературознавчий словник-довідник. – К.: Академія, 2006.
4. Мук-Скороход: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=My_29Zle4dY.

Тема: Звідки лунає музика? («Містечко в табакерці» В. Одоєвського як науково-пізнавальна казка).

Мета: розвивати навички аналізу літературної казки, пізнавальний інтерес, творчу уяву; схарактеризувати жанрові особливості науково-пізнавальної літературної казки; виховувати читацьку культуру.

Обладнання: слайд-презентація «Секрети різних пристроїв» за казкою Володимира Одоєвського «Містечко в табакерці», художній фільм «Містечко в табакерці», музична скринька.

Методичний коментар для вчителя

Рекомендуємо провести урок позакласного читання за твором В. Одоєвського після вивчення літературних казок. Цей твір належить до жанру науково-пізнавальної літературної казки, що значно розширить учнівські горизонти розуміння специфіки та можливостей авторської казки. Аналітичне дослідження «Містечка в табакерці» Одоєвського в подальшому може стати відправною точкою до розуміння такого пласту світової літератури, як наукова фантастика, більш комфортного входження в тексти Жуля Верна та Герберта Уеллса.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження повісті-казки Володимира Одоєвського «Містечко в табакерці»

І. З'ясування рівня первинних вражень-розумінь від прочитання тексту

- Прослухайте мелодію. Звідки лине звук? (Відкриваємо музичну скриньку.)

- Чи бачили ви музичні скриньки? (Перегляд слайд-презентації «Види музичних скриньок».)

- Чи просто зрозуміти, як працює пристрій усередині скриньки?

- Яким чином музичні скриньки пов'язані з повістю-казкою В. Одоєвського «Містечко в табакерці»?

- Чи сподобалася вам казка В. Одоєвського «Містечко в табакерці»? Чим?

- З якими незрозумілими речами ви зіткнулися в тексті? Що потребує пояснення?

Словникова робота

З'ясування лексичного значення незнайомих учням слів із тексту казки:

Табакерка (тютюнниця) – скринька, в якій зберігали тютюн для нюхання.

Шатро – намет, накриття.

Флюгер – пристрій для визначення сили й напрямку руху повітря.

Гірка – скляна шафа, де знаходиться посуд.

Бюро – стіл для письма й зберігання паперів.

Музична скринька – механічний пристрій, що заводиться й відтворює певну музику.

Історична довідка: У ХІХ столітті в Петербурзі палили в основному чужоземці. Росіяни тютюн більше нюхали, вважаючи, що це гарно впливає на здоров'я.

Тютюн для нюхання тримали в гарно оздоблених тютюнницях із пап'є-маше, срібла, золота, дерева, перламутру, слонової кістки, порцеляни. Особливо в моді були музичні тютюнниці, які перетворилися на предмети розкошів. Перш ніж понюхати тютюн, тютюнницю тримали в руках (так, щоб всі могли її роздивитися), потім відкривали, вражаючи оточуючих мелодіями й вишуканими мініатюрами.

ІІ. Аналітичне дослідження тексту

- Як звали головного героя казки?

- Що ви можете сказати про вдачу Мишка. (Прагне до пізнання, ввічливий, акуратний, спостережливий.)

- Яка подія є зав'язкою сюжету казки? (Тато приносить табакерку додому.)

- Чому тато не відповів Мишкові, для чого дзвіночки, молоточки, валик? (Створення інтриги. Змушує Мишка поміркувати, здогадатися.)

- Як виглядала тютюнниця? Знайдіть її опис у тексті й виразно прочитайте.

- Це реалістичний опис табакерки чи казковий?

- Які два світи зображені у творі? (Реальний – світ людей, фантастичний – світ тютюнниці.)

- Як можна потрапити до чарівного світу? (За допомогою уяви, фантазії, сну.)

- Як Мишко потрапив у світ тютюнниці? (Увісні.) Хто з відомих вам героїв літературних казок також потрапив у казковий світ завдяки своїй уяві та сну? (Це героїня казок Льюїса Керролла Аліса.)

- Виразно прочитайте опис казкового містечка. Чим воно вразило героя твору? На що ви звернули увагу?

- Кого першим зустрів Мишко? До чого спонукала героя ця зустріч?

- Давайте разом з героєм спробуємо розібратися в будові тютюнниці (запис на дошці й у зошитах).

Будова тютюнниці

Великі й маленькі дзвіночки.

Молоточки.

Валик.

Пружина.

- Що найбільше здивувало Мишка в казковому містечку? (Як він, дорослий хлопчик, може проходити крізь такі маленькі двері.)

- Як пояснив це дзвіночок? (Здалеку все здається маленьким, а насправді, коли підійти ближче – велике. Таке явище називається перспективою.)

- Про який секрет дзвіночків дізнався Мишко? Як пояснив маленький дзвіночок, чому вони всі різного розміру? Знайдіть пояснення в тексті.

- Чому дзвіночкам невесело жилося в тютюнниці? Який для себе висновок зробив хлопчик?

- Хто був наступним у низці Мишкових зустрічей у табакерці? Для чого дядькам-молоточкам потрібно було повсякчас бити дзвіночків?

- Чому вони не могли припинити свою роботу?

- Чому дзвіночки називають наглядча-валика злим, а він сам себе – добрим? Поясніть різницю точок зору. (Від нього нічого не залежало, до дії його спонукала пружина.)

- Хто докладно розповідає хлопчикові про будову скриньки? (Пружина.)
Чому саме вона?

III. Рефлексія

- Яким був досвід Мишкової мандрівки? Що зрозумів хлопчик? На яке питання він отримав відповідь? (*Мишкові висновки*: 1. Здалеку все здається меншим. 2. У великого дзвіночка – голос низький, у меншого – високий. 3. Ми всі різні. 4. Без навчання жити нецікаво. 5. Потрібно берегти чужу працю.)

- Доведіть, що цей твір казка. (Герой потрапляє в казковий світ, переходить з однієї реальності в іншу, предмети оживають.)

- Чи схожа ця казка на інші, відомі вам казки?

- Як можна назвати казку, в якій розповідається про механічний пристрій? (Науково-пізнавальна казка.)

- Чи допомогла казка зрозуміти будову музичної скриньки вам? Звідки ж лунає музика?

- Чому письменник в казковій формі розповідає про устрій музичної скриньки?

- Чи знайомі вам дитячі твори чи мультфільми, в яких у доступній формі розповідається про різні пристрої? (Мультфільм «Фіксики». Перегляд презентації.)

- Яка риса вдачі спільна в героя казки В. Одоєвського та в Дім Дімича з мультфільму «Фіксики»? (Допитливість, кмітливість, спостережливість.)

- Чи хотіли б ви потрапити до такої табакерки чи будь-якого іншого пристрою? Яку мету ви поставили б перед собою на час такої мандрівки?

IV. Домашнє завдання (на вибір учня):

1. У казковій формі описати будову нескладного пристрою, використовуючи досвід знайомства з казкою В. Одоєвського (до 6-8 речень).

2. Створити слайд-презентацію «Будова пристрою» за мультфільмом «Фіксики» (на 5-6 слайдів).

Література та інформаційні джерела:

1. В.Ф. Одоевский. Городок в табакерке. – М., 2006.

2. В. Ф. Одоевский. Городок в табакерке: [аудіотекст]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=JZVsXNrdnFk.

3. Про автора та музичний мультфільм «Одоевский Городок в табакерке»: [відеоряд]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=KhGxM7si6F0.

4. Шкатулка с секретом: [квазіпсиходелічний мультфільм]. – 1976. – Режим доступу: my.mail.ru/video/mail/moobee/136/974.html.

5. Фіксики – Инструменты: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=Kru8AHg6NY0.

Тема: Довга дорога до себе... (Випробування головного героя у казці Сельми Лагерлеф «Дивовижна подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками Швецією»).

Мета: здійснити цілісний аналіз казки, розкрити значення випробувань у житті головного героя на основі порівняльної характеристики персонажа на початку та в кінці твору; поглибити знання про літературну казку; розвивати в дітях кращі моральні якості.

Обладнання: портрет Сельми Лагерлеф, слайд-презентація «Сельма Лагерлеф», мультиплікаційний фільм «Зачарований хлопчик».

Епіграф: *Важко йому тепер людиною стати.*

Чи знаєш, що для цього потрібно?

Сельма Лагерлеф

Методичний коментар для вчителя

Урок позакласного читання за казкою Сельми Лагерлеф збагатить роботу над розділом «Казки народів світу». Широке використання національного колориту та шведських фольклорних традицій створюють неповторну самобутність казки про мандрівку Нільса, що в подальшому може стати підґрунтям для вивчення текстів пригодницької та науково-пригодницької літератури у 6 класі (зокрема романів Жуля Верна та Роберта Льюїса Стівенсона). Крім того важливий виховний потенціал цього твору позитивно впливає на формування морально-етичних якостей школярів.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки Сельми Лагерлеф «Дивовижна подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками Швецією»

I. З'ясування первинного рівня сприйняття твору

- Чим сподобався вам твір?
- Чи все було зрозумілим під час читання? На які запитання ви хотіли б отримати відповіді?
- Де й коли відбувається дія казки?
- Назвіть головних героїв твору.
- Доведіть, що прочитана вами казка є літературною.
- З яким різновидом народної казки пов'язана казка «Дивовижна подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками Швецією»? (Вона близька до авантюрно-пригодницької казки. Наприклад, до казки про Синдбада-Мореплавця.)

II. Аналіз твору

- Розкажіть про перше враження, яке справив на вас Нільс. Наведіть аргументи з тексту.
- Як поведився Нільс з оточуючими? Наведіть приклади. Як характеризують героя його вчинки?
- Уважно прочитайте епіграф до уроку. Що означає бути людиною? Поясніть, чому це стало для Нільса проблемою. У якому сенсі він мав стати людиною? Чи тільки про зріст героя йдеться?

- Чому гном перетворив Нільса на маленького чоловічка? Гном міг перетворити його на кого завгодно, чому він його позбавив саме зросту?

- Як співвідноситься зріст Нільса та його внутрішні якості на початку твору? Чи змінюються вони впродовж розвитку сюжетної лінії? Чому?

- Простежимо за подорожжю Нільса. Чи змінюється він впродовж подорожі, чи залишається таким, як був на початку твору? Аргументуйте прикладами з тексту.

<i>Події</i>	<i>Поведінка Нільса</i>	<i>Внутрішні зміни в Нільсі</i>
Врятував гусака	Не роздумуючи, кинувся навздогін.	Подумав про біль іншого.
Врятував жителів замку	Сміливо виступив один проти полку щурів.	Був готовий пожертвувати собою заради інших.
Врятував білченя Тірле	Довго злазив з дерева і вилазив на нього, шукав Тірле, не дивлячись на небезпеку.	Віддячив білці за її щедрість і доброту.
Врятував Мартіна	Не дивлячись на небезпеку, був готовий на все, щоб врятувати друга.	Готовий заради порятунку друга ризикувати життям.
Врятував ведмедів	Ризикуючи життям, допоміг ведмедям.	Не тримає образи на інших.
Допоміг Удачнику	Міг промовити заклинання і повернути зріст, натомість допоміг хлопцю.	Зробив вибір на користь іншої людини.

- Розкажіть, як і чому міцніла дружба між Нільсом і Мартіном. Чи була ця дружба широкою й справжньою? Що таке справжня дружба? Наведіть приклади з тексту.

- Як ви вважаєте, чому Нільс врятував ведмедів?

- Чому Нільс не промовив заклинання до кінця, а замість цього допоміг Удачнику?

- Коли у творі виникає проблема вибору і як вона вирішується?

<i>Герой</i>	<i>Ситуація</i>	<i>Результат</i>
Мартін	Кинути друга у біді чи рятувати.	Вирішує рятувати друга будь-якою ціною.
Нільс	Допомагати ціною свого життя іншим чи не ризикувати.	Допомагає всім, хто цього потребує.
Удачник	Розповісти правду Невдачнику чи збрехати.	Нільс позбавляє його необхідності робити вибір.

- Як ви думаєте, додому повернувся той самий Нільс чи зовсім інший?

- Чи достойний він тепер знову стати людиною, повернути собі зріст? Обґрунтуйте свою думку.

- Чому Нільс протягом усього твору хотів знову стати людиною, а Юксі мріяв залишитися маленьким?

- Доведіть, що мова у творі йде не тільки про фізичний зріст.

III. Рефлексія

- Ще раз уважно прочитайте тему нашого уроку. Що ж означає довга дорога Нільса до себе? Чи змінились ваші думки з приводу того, про який шлях Нільса ми сьогодні говорили? Доведіть, що це не стільки географічна мандрівка, як мандрівка формування духовності особистості.

- Як ви думаєте, чому на початку твору Нільс поводився як «поганий хлопчисько»? Що, на вашу думку, могло його зіпсувати?

- Що й чому його змінило? Як ви вважаєте, яку важливу думку хотіла донести до читачів Сельма Лагерлеф, написавши казку про дивовижну подорож Нільса?

- Поміркуйте над філософським змістом назви казки.

- За первинним задумом Сельми Лагерлеф, історія Нільса Гольгерсона мала стати приводом для цікавої розповіді дітям про географічні особливості Швеції, її природу, історію, особливості ментальності шведів. Наведіть приклади з тексту, що є підтвердженням цих смислових та інформативних особливостей казки.

- Що ми дізнаємося про звички та життя птахів і тварин на Скандинавському півострові з казки?

- Яку цікаву об'єктивну інформацію про природу Швеції та її культуру ви отримали з цього твору? З якими легендами познайомилися?

(Казка Сельми Лагерлеф – це не тільки історія пригод Нільса, це також ціла енциклопедія життя Швеції XIX сторіччя, в якій у захоплюючій формі розповідається про природу Швеції, її культуру, життя селян. Тому її можна вважати своєрідним цікавим підручником.)

- Як ви вважаєте, з якою метою автор розповідає легенди про невидиме місто та троля, який будував будинок ближче до сонця? (Автор хоче наголосити на тому, що ненависть, жадібність і злість не приводять до добра. Жителі міста були покарані, вони отримали те, чого прагнули, – самотність. Тепер вони мріють знову бути з людьми, тому що вони нещасні, їхні вміння нікому не потрібні, багатство вже не приносить їм радості. Але вони це зрозуміли дуже пізно.

Троль замерз, тому що не знав законів фізики, як не знав їх Нільс, який не любив вчитися. Але після подорожі Нільс змінився і тепер отримував лише найкращі оцінки. Автор прагне показати читачам важливість знань, необхідність їх отримання.)

- З якою метою автор обирає саме мотив подорожі для свого твору? Як ви вважаєте, чи могла б Сельма Лагерлеф так яскраво розповісти про культуру, легенди, традиції своєї країни іншим шляхом?

IV. Домашнє завдання:

Порівняйте героя казки Оскара Уайльда «Хлопчик-зірка» та Нільса.

Обсяг роботи – 5-7 речень.

Література та інформаційні джерела:

1. Сельма Лагерлеф. Подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками по Швеції. – Харків: Школа, 2004.
2. Подорож Нільса з дикими гусаками: [буктрейлер]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=2UYEIIYrEp4.
3. Зачарований хлопчик: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=iWroQTB8C14.
4. Сельма Лагерлеф. Подорож Нільса Гольгерсона з дикими гусаками по Швеції: [аудіокнига]. – Режим доступу: my.mail.ru/video/mail/emmiliailiukonen/.../5685.html.

Циганкова Л.Ю.

Тема: Шлях Піноккіо від дерев'яної ляльки до справжнього хлопчика (за казкою Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»).

Мета: проаналізувати казку; з'ясувати сутність філософського змісту перетворення головного героя із дерев'яної ляльки на справжнього хлопчика; удосконалювати вміння виразного читання та переказу подій; характеризувати персонажів та їхні вчинки; закріпити знання про особливості фольклорної та літературної казки; сприяти формуванню в учнів почуття особистої відповідальності за вчинки, прагнення стати справжніми людьми.

Обладнання: слайд-презентація «Карло Коллоді та його історія про Піноккіо», ілюстрації до казки, фрагменти мультфільмів «Пригоди Піноккіо» та «Золотий ключик», «портрети» Піноккіо й Буратіно.

Методичний коментар для вчителя

Урок за казкою Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо» може бути проведений після вивчення розділу «Казки народів світу» для розширення учнівських знань про літературну казку. На цьому уроці учні вдосконалюють свої вміння з виразного читання тексту казки, переказування її окремих фрагментів, визначають головну думку прочитаного; висловлюють враження і власне ставлення до подій творів; дають характеристику казкових персонажів, оцінюють їхні вчинки, моральні якості; називають основні ознаки фольклорної і літературної казки; виявляють елементи будови казок (зачин, основна частина, кінцівка, діалоги, повтори та ін.); розкривають національний колорит літературної казки Коллоді, що ввібрала в себе традиції італійського фольклору, окремі засоби його створення (деталі побуту, національні образи, мовні засоби та ін.); порівнюють за окремими позиціями казку Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо» та казку Олексія Толстого «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно». Кожен учитель самостійно добирає форми й методи роботи на уроці, серед яких доречними будуть ігрові форми, що відповідають читацьким запитам та віковим особливостям п'ятикласників; використання ілюстративного матеріалу та фрагментів екранізації казок К.Коллоді й О.Толстого.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»

I. Створення проблемної ситуації

Учитель пропонує учням розглянути два «портрети» літературних героїв (Піноккіо й Буратіно) й дати відповідь на питання:

- Хто ці герої? Чи це не один і той же персонаж?

- Хто з них з'явився раніше? У якій книзі, якого митця?

- Що вам відомо про долю цих хлопчаків? Що в них спільного, а чим їхні пригоди відрізняються?

- Що вам відомо про життя казкаря, який створив історію про пригоди Піноккіо?

II. Ознайомлення учнів з життям і творчістю письменника за допомогою слайд-презентації «Карло Коллоді та його казка про Піноккіо»

III. З'ясування первинних вражень-розумінь від прочитання твору

- Чи отримали ви задоволення, читаючи казку Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»?

- Що вам сподобалося у творі? Що не сподобалося?

- Кого з персонажів казки ви хотіли б бачити серед своїх друзів, а кого ні? Чому?

- Чи замислювалися ви над питанням, з якою метою Карло Коллоді написав цю казку? Чи тільки дітям вона адресована?

Гра «Розплутай лабіринт» (події з казки Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо» подані в хаотичному порядку)

Завдання для учасників гри: розташувати їх відповідно до розвитку сюжетної лінії твору; клас ділиться на 3-4 динамічні групи, які отримують заплутаний «лабіринт»; перемагає та команда, яка правильно виконує завдання першою.

1. Подарунок майстра Вишні своєму другові Джепетто.

2. Джепетто майструє нові ноги для Піноккіо.

3. Балакуче поліно столяра Вишні.

4. Перші витівки дерев'яного хлопчика.

5. Піноккіо продає буквар, щоб купити квиток у ляльковий театр.

6. У будинку дівчинки з блакитним волоссям.

7. Пригоди Піноккіо в ляльковому театрі.

8. На «чарівному полі». Піноккіо потрапляє до в'язниці.

9. На березі моря.

10. Пригоди Піноккіо з котом і лисицею.

11. Піноккіо і Гнотик вирушають до Країни розваг.

12. На острові Працьовитих бджіл.

13. Піноккіо стереже курник у селянина.

14. Піноккіо перетворюється на осла.

15. Піноккіо перетворюється з дерев'яної ляльки на справжнього хлопчика.

16. У череві акули.

(Правильний порядок: 3, 1, 4, 2, 5, 7, 10, 6, 8, 13, 9, 12, 11, 14, 16, 15.)

- Складіть «*Паспорт літературного героя*» Піноккіо за такими позиціями:

Ім'я: Піноккіо.

Місце народження: Італія.

Рік народження: 1881 рік.

Статус: дерев'яна лялька, що згодом перетворюється на справжнього хлопчика.

Вік: молодший шкільний.

Батьки: майстер Джепетто, названою матір'ю Піноккіо вважає Фею.

Хрещений батько: Карло Коллоді.

Соціальний стан: бідна родина.

Освіта: навчався у школі Феї на острові Працьовитих бджіл.

IV. Текстувальне дослідження твору

- Що незвичайного було в поліні, що потрапило до майстра Вишні? Чому він хотів його спекатися?

- Навіщо майстер Джепетто вирішив зробити дерев'яну ляльку? Як склалися стосунки між Піноккіо й Джепетто? Як це характеризує героїв?

- Яке з усіх ремесел на світі найбільше цікавило Піноккіо? Про що свідчить це бажання героя? («З усіх ремесел, які є на світі, мене цікавить тільки одне... їсти, пити, спати, розважатись із ранку до вечора, блукати собі, де схочу.»)

- Як ви розумієте слова Цвіркуна, звернені до Піноккіо: «Ти дерев'яний хлопчик, голова в тебе дерев'яна»? З'ясуйте символічне значення образу Цвіркуна.

- Яку роль у розвитку сюжету та композиції (побудові) твору відіграють пригоди Піноккіо в ляльковому театрі? (Це сюжетна й композиційна зав'язка в зображенні пригод Піноккіо.) Яким чином дерев'яний хлопчисько потрапив на виставу? Як сприйняли його появу в театрі інші ляльки? Як поставилася публіка до шарварку, який влаштували ляльки на честь Піноккіо?

- Доберіть до першої частини порівнянь слова з «довідок» і закінчіть ці порівняння.

Борода чорна, як...

Очі блискали, як...

Звивався, як...

Бідні ляльки тремтіли, як...

Рота мав широкого, як...

(Слова для довідок: два червоні ліхтарі, вугілля, піч, вугор на березі, осикові листки.)

- Кого так характеризує Карло Коллоді? (Це директор лялькового театру Жеривогонь.) Яку роль відіграв цей персонаж у подальшій долі Піноккіо?

- Навіщо, по-вашому, автор зводить Піноккіо з «культявою» Лисицею та «сліпим» Котом? Яке застереження для неслухняних хлопчиків міститься в зображенні «дружби» головного героя з цими негідниками?

- Поміркуйте, які риси вдачі Піноккіо сприяли тому, що він потрапляє з одної халепи в іншу. Які з пригод Піноккіо видалися вам реалістичними, а які фантастичними? Наведіть аргументи, використовуючи текст казки.

- З якою метою письменник влаштовує знайомство Піноккіо з Дівчинкою з блакитним волоссям? Ким вона виявилася насправді?

- За яких обставин у Піноккіо починає рости ніс – (Піноккіо обманює Фею.) Порівняйте, за яких умов стає довшим ніс у літературного побратима Піноккіо Буратіно. (Коли Буратіно пхає його не у свої справи.)

- Поясніть сенс випробувань Піноккіо в полоні у селянина, коли герой змушений був стерегти курей.

- Розкажіть, як Піноккіо потрапив на острів Працьовитих бджіл. Поміркуйте: який шанс йому давав автор, знову привівши до Феї? Чи скористався ним герой?

- Яку роль відіграє втеча Піноккіо та його друга Гнотика до Країни розваг? Чим вона привабила хлопчаків? Знайдіть аргументи в тексті. Чи склали б ви компанію Піноккіо й Гнотику в Країні Розваг? Чому?

- Визначте причини, що зумовили перетворення Піноккіо на осла. Які випробування він пройшов у осличій подобі? Поміркуйте: навіщо авторові було так жорстоко карати свого героя?

- Що символізує собою перебування Піноккіо в череві акули? Як ви думаєте, чому в момент найбільшої небезпеки для життя Піноккіо автор влаштовує йому зустріч із його батьком Джепетто? Якого досвіду та нових рис характеру набуває Піноккіо під час порятунку з черева акули?

- Подумайте, чому в останніх розділах Піноккіо перестає бути наївним і безтурботним. Чому він не піддається більше спокусам і реально бачить, хто є хто? Наведіть приклади використання прислів'їв та приказок у мові Піноккіо. Про що вони свідчать? («Краденими грішми не розбагатієш», «Хто вкрав у сусіда куртку, помре без сорочки».)

- Як змінилося життя Піноккіо після порятунку батька? Доведіть прикладами з тексту, що Піноккіо не тільки подорослішав, а й став турботливим, відповідальним і милосердним. (Турбота про старого Джепетто, прагнення допомогти Гнотику, що залишався осликом; готовність піклуватися про хвору Фею.)

- Що зумовило перетворення Піноккіо на живого хлопчика? Прокоментуйте слова Феї: «Молодець, Піноккіо! За твоє добре серце я прощаю тобі всі капості, які ти вчинив до сьогоднішнього дня. Діти, які допомагають батькам, коли тих спіткають злидні чи хвороба, завжди заслуговують на велику похвалу і пошану, навіть коли вони не завжди слухняні і гарно поведуться. Будь завжди справедливий, матимеш щастя у житті» та батечка Джепетто «...погані діти, коли стають хорошими, здобувають чудову властивість: робити все навколо себе новим і прекрасним для себе і для всієї своєї сім'ї».

- Поміркуйте: чому дерев'яна лялька не зникає зовсім після перетворення Піноккіо на живого хлопчика? Чому саме цими словами автор завершує історію про пригоди Піноккіо: «Ой, смішний же я був дерев'яною лялькою! І який я зараз щасливий, що став справжнім хлопчиком!»?

V. Рефлексія

- Чому ж так подобається дітям та дорослим образ Піноккіо – звичайного хлопчика, неслухняного та пустотливого, зі своїми чеснотами та недоліками? Визначте головну думку казки Карло Коллоді. (У цьому образі дуже багато властивого звичайним дітям. Він не «цяця-хлопчик» з нудно-повчальних дитячих книжок, але й не герой типових історій про «поганих» дітей, котрі обов'язково перевиховуються у кінці книжки. Усе, що коїться з дурненькою, легковажною дерев'яною лялькою, яка мріє стати справжнім хлопчиком, символізує собою нелегкий шлях маленької дитини до усвідомлення нею важливості усіх людських чеснот. Становлення її моральності відбувається через самостійне пізнання світу, навчання на власних помилках.)

- Що спільного з казкою «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно» О.Толстого ви побачили в казці К. Коллоді «Пригоди Піноккіо»? Що, на вашу думку, відрізняє ці твори?

- Яким чином у «Пригодах Піноккіо» поєдналися традиції італійського фольклору та реального життя цієї країни? Чим ця казка близька й зрозуміла нам, українцям? (У «Пригодах Піноккіо» органічно зливаються мотиви італійських народних казок та реальна дійсність. І головне, казка написана з добрим гумором, м'якою іронією. Саме завдяки гумору її повчальний підтекст не сприймається як нав'язливий і нудний.)

- Що вам відомо про популярність казки Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо»?

(У 1981 р. уесь світ відзначав сторічний ювілей Піноккіо. На його батьківщині пройшло багато свят – справжня «Піноккіана»: виставки, кіно- та театральні фестивалі, міжнародний симпозиум філологів і, нарешті, веселий ярмарок, подібний тому, що був у «Країні дурнів».)

Історія про Піноккіо продовжує своє життя в мультиплікації та літературних наслідуваннях (російський письменник Олексій Толстой створив свою літературну казку «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно», взявши за основу казку Карло Коллоді про пригоди дерев'яного хлопчика.)

VI. Домашнє завдання:

Написати твір-роздум на тему «Що з досвіду Піноккіо я хотів би взяти до власної «Книги життєвої мудрості»? (Обсяг до 7 речень.)

Література та інформаційні джерела:

1. Карло Коллоді. Пригоди Піноккіо. – К., 2010.
2. К. Коллоді. Пригоди Піноккіо: [аудіокнига]. – Режим доступу: <http://school.xvatit.com/index.php?title=>.
3. Піноккіо: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: www.intv.ru/view/?film_id=142730.
4. Пригоди Буратіно: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=fBrVN3wiuV8.

Тема: Хто високо літає, той низько сідає (проблема хвастощів у казці Всеволода Гаршина «Жаба-мандрівниця»).

Мета: ознайомити учнів із біографією Всеволода Гаршина; проаналізувати казку, зацентрувавши увагу на проблемі хвастощів та особливостях її художнього втілення; схарактеризувати головну героїню, оцінити її вчинки та якості; сприяти формуванню моральних якостей учнів.

Обладнання: портрет письменника, інформаційний листок «Всеволод Гаршин», мультиплікаційний фільм «Жаба-мандрівниця», схема «Портрет героя, його якості», ілюстрації до казки.

Методичні рекомендації для вчителя

Знайомство з казкою Всеволода Гаршина «Жаба-мандрівниця» варто проводити при вивченні розділу «Казки народів світу» після опрацювання казок Г.К. Андерсена, коли учні вже оперуватимуть поняттями «літературна казка», «автор». Аналітична робота за даним текстом покликана вдосконалити учнівські вміння визначати головну думку прочитаної казки, давати характеристику казковим персонажам, оцінювати їхні вчинки та моральні якості, а також розкривати значення алегорії. Вивчення казки Гаршина поглибить знання та уявлення учнів про літературну казку, її особливості.

«Жаба-мандрівниця» невелика за обсягом, тому можна її читання та аналіз здійснити безпосередньо на уроці. Як один із варіантів проведення уроку може бути урок керованого читання (коли вчитель заздалегідь не говорить учням, з яким твором вони будуть працювати).

Основні етапи уроку керованого читання:

Учитель знаходить у тексті місця зупинок для здійснення учнівських прогнозів і дає дітям настанови щодо особливостей організації дослідження за методом керованого читання). Таких «зупинок» може бути декілька. Наприклад:

I зупинка після слів «Вдруг тонкий, свистячий, прерывистый звук раздался в воздухе.»*

II зупинка після слів «Госпожи утки! – осмелилась сказать лягушка» **

III зупинка після слів «Я придумала! Я нашла! – сказала она.» ***

IV зупинка після слів «Знают ли они» ****

V зупинка після слів «Я пробуду у вас до весны, пока не вернутся утки, которых я отпустила.»*****

Після кожної зупинки вчитель пропонує дітям спрогнозувати фрази, події, що будуть рухати далі розвиток сюжету. Коли учні висловлюють найбільш близькі варіанти до авторського тексту, відбувається перехід до наступного фрагмента. Обов'язково потрібно сказати учням про те, що їхні припущення мають базуватися на тих фактах і подіях, про які вже йшла мова у тексті, та на особливостях поведінки й характеру персонажів.

Як один із етапів прогнозування може бути встановлення авторського варіанта назви твору.

Можна для прогнозування виділяти тільки заключну частину твору, яка передбачає неоднозначність варіантів та спонукатиме до виникнення діалогу на уроці. Співпадає учнівська точка зору з авторською чи ні, у будь-якому випадку діти переживатимуть естетичний шок, адже на якийсь час вони відчуватимуть себе творчими особистостями, від яких залежить не тільки доля персонажа чи розвиток подій, а й сутність провідної думки тексту.

Можливий більш традиційний варіант опрацювання тексту, коли від первинного знайомства зі змістом твору учні проходять разом з учителем «услід за автором». Матеріали до такого уроку надаються як орієнтовні.

Йдучи за розвитком дії, тобто використовуючи послідовний аналіз твору, важливо виразно зачитувати уривки казки для того, щоб учні могли емоційно передати особливості мови й стилю. Тему можна не озвучувати, поставивши на початку уроку перед дітьми завдання самостійно сформулювати її під час аналізу тексту.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження тексту казки Всеволода Гаршина «Жаба-мандрівниця»

I. Мотивація навчальної діяльності учнів

- Розгляньте речі на столі й спробуйте здогадатися, яке відношення вони мають до уроку: лозинка, клуночок мандрівника, валіза, квиток на літак, солом'яний капелюшок, сонцезахисні окуляри. Після з'ясування призначення цих речей запитати учнів про їхній досвід мандрівок.

Словникова робота: тлумачення значення слова «мандрівник» – людина, яка здійснює мандрівку з науковими (освітніми, пізнавальними, спортивними) цілями.

Учитель повідомляє, про що буде йти розмова (тему уроку при цьому рекомендуємо не називати, а поставити перед дітьми завдання сформулювати її в процесі аналізу тексту казки).

Тема з прогалинами записується на дошці: «Хто..... літає, той.... сідає».

II. Ознайомлення учнів із біографією та творчим доробком Всеволода Гаршина (за допомогою інформаційного листка, див. додаток 1)

III. Прослуховування казки В.Гаршина в оригіналі чи в перекладі М.Пригари з використання аудіозапису (або виразне читання казки вчителем)

IV. З'ясування первинного рівня сприйняття казки

- Розкажіть: сподобалася чи не сподобалася вам казка В. Гаршина «Жаба-мандрівниця»? Чому?

- Що ви зрозуміли зі змісту казки?

V. Аналітико-інтерпретаційне дослідження

- Як починається казка? Хто є головним персонажем твору? Чому ви так вважаєте?

- Чи можемо ми відразу визначити, як автор ставиться Жаби? Знайдіть у тексті слова, вирази, які використовує Гаршин, щоб підкреслити своє ставлення до Жаби.

- Спробуємо намалювати словесний портрет Жаби, називаючи риси її характеру, використовуючи цитати з тексту. (Див. додаток 2.)

- Що свідчить про розум Жаби? У якій з вивчених казок ви вже зустрічали подібний метод пересування? (Г.К. Андерсен. «Дикі лебеді». Брати перенесли Елізу в сітці, сплетеній з верболозу, краї якої утримували у своїх дзьобах. Але в казці Андерсена ця ідея виникла з благородних бажань героїв твору. Жаба ж у казці Гаршина використовує свій розум задля пустої розваги й зовсім невиправданого ризику. Хмари комарів, про які їй розповіли качки, потьмарили їй здоровий глузд.)

- Чи можна її вважати позитивним персонажем? Чому?

- Які вчинки героїні вам не сподобались? Чому? Яка риса її характеру варта осуду?

- Знайдіть опис польоту Жаби. Як автор ставиться до своєї героїні?

- Коли автор вперше називає Жабку мандрівницею? Чи співпадає значення слова з тлумачного словника зі словом «мандрівниця» у Гаршина?

- Поясніть, чому Жабка просила качок летіти нижче.

- Навіщо Гаршин тричі пише про спостереження людей із землі за польотом Жаби? Зачитайте. Яку роль відіграє нагнітання напруги у розвитку казкової інтриги та як воно позначається на стані Жаби, в якому вона перебуває? Перегляньте відповідний фрагмент мультиплікаційного фільму «Жаба-мандрівниця». Наскільки він увиразнив ваше сприйняття тексту?

- Як Гаршин описує падіння Жаби. За рахунок чого автор створює комічний ефект? Знайдіть і схарактеризуйте емоційно забарвлені слова й вирази цього фрагмента. Чи вдалося передати цю іронічність ситуації в мультиплікаційному фільмі?

- Чи змінилося ставлення автора до героїні? Аргументуйте свої думки текстом.

- Чи перестала Жаба хвалитися після падіння? Як вона своє фіаско намагалася перетворити на тріумф? Що з цього вийшло? Перегляньте заключний фрагмент мультфільму.

VI. Рефлексія

- Спробуйте сформулювати головну думку казки, яку автор намагається нам донести.

- Зверніть увагу на прогалини в темі нашого уроку. Допоможіть її завершити: «Хто..... літає, той.... сідає». Чи підходить це українське прислів'я до казки В.Гаршина? Чому? Що засуджується у творі?

- Ви, напевне, знаєте, що у казках використовується алегорія. Наведіть приклади її використання у казці «Жаба-мандрівниця».

- Казка закінчується добре для головної героїні. Чому, на вашу думку, автор не «покарав» Жабку, чому вона не розбилася? Для кого Гаршин створив алегоричне повчання, розповівши історію мандрівки зарозумілої Жаби? Які традиційні особливості народної казки використав Всеволод Гаршин у казці «Жаба-мандрівниця» і з якою метою?

- Якою вам більше запам'яталася Жабка: хвастливою й нестриманою чи розумною й винахідливою?

- Чи можливий, на вашу думку, інший кінець казки, в якому б Жаба не вихвалялася?

- Чи бувають люди з такими вадами, як в Жаби? Чого навчає нас казка Гаршина?

VII. Домашнє завдання:

Напишіть електронного листа Жабі-мандрівниці, в якому порадьте зробити висновки з її подорожі.

Додаток 1

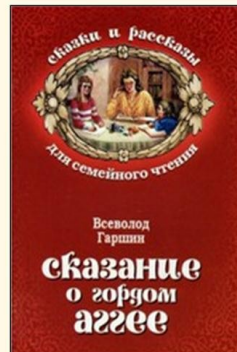
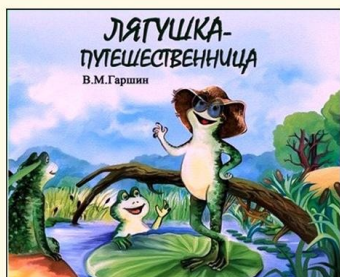
Інформаційний листок «Всеволод Гаршин»

Гаршин Всеволод Михайлович (1855-1888) російський письменник, автор казок, оповідань та статей.

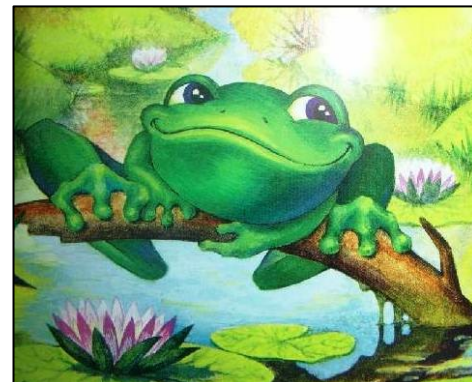
Письменник був зі старовинного дворянського роду, народився у родині військового, сам був військовим офіцером під час російсько-турецької війни. Мати з дитинства привчала його до літератури, тому й усе життя його цікавило мистецтво більше, ніж наука.

Список казок Гаршина невеликий, усього п'ять творів, але вони читаються легко, тому що влучно виражають думки автора, без повчання й моралі.

«Літературний портрет головної героїні казки Всеволода Гаршина
«Жаба-мандрівниця»

обережна
допитлива
смілива
увічлива
нестримна
винахідлива
розумна
хвалькувата

Література та інформаційні джерела:

1. Аудіозапис казки В. Гаршина російською мовою. – Режим доступу: <http://deti-online.com/skazki/skazki-garshina/lyagushka-puteshestvennica/>.
2. В.Гаршин. Як жаба літала / переклад М.Пригари. – Київ: Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1961.
3. Лягушка-путешественница: [мультиплікаційний фільм]. – Союзмультфільм, 1965. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dPGcрqyeO58>.

Жигунова А.С.

Тема: Казковий герой Цибуліно та його родина (за книгою Джанні Родарі).

Мета: познайомити учнів із біографією письменника; здійснити цілісний аналіз казки; закріпити розуміння особливостей авторської казки; показати зв'язок казкового світу Джанні Родарі з реальним життям та фольклорними традиціями італійців; формувати вміння характеризувати літературних героїв; сприяти засвоєнню моральних цінностей, описаних у казці Родарі.

Обладнання: портрет письменника, виставка книг Джанні Родарі, відеоряд «Андрон Кончаловський: Варто згадати – Джанні Родарі», мультиплікаційний фільм «Пригоди Цибуліно» .

Методичний коментар для вчителя

За Програмою 2012 року творчість Джанні Родарі вивчається у 6 класі («Листівки з видами міст»). На уроках позакласного читання в 5 класі ми можемо розпочати знайомство учнів з особистістю й творчістю письменника з його казок. Ця робота за творами Джанні Родарі здійснюється в розділі «Казки народів світу».

Школярі, опрацьовуюючи твори Родарі, вдосконалюють свої вміння щодо складання характеристики казкових персонажів та оцінювання їхніх учинків і моральних якостей, порівнюють казки різних народів і авторів.

Система запитань і завдань для аналітичного дослідження казки Джанні Родарі «Пригоди Цибуліно»

I. З'ясування первинного враження від прочитання тексту казки

- Розкажіть про свої враження від прочитання казки Джанні Родарі «Пригоди Цибуліно».

- Хто з героїв сподобався найбільше?

- Які епізоди виявилися для вас найцікавішими? Чим?

II. Аналітичне дослідження тексту

Картка № 1. Вправа «Центр зайнятості».

Знайди пару і з'єднай

кум	Лимон
адвокат	Кабак
принц	Апельсин
барон	Ожина
кума	Горошок
герцог	Виноградина
майстер	Помідор
сеньйор	Груша
професор	Мандарин

- Як рід занять чи соціальний статус характеризують персонажів казки?

- Як ви думаєте, чому серед герцогів, сеньйорів та баронів немає персонажів з іменами Кабак чи Горох?

Картка № 2. Заповніть таблицю

Позитивні герої казки	Негативні герої казки

- Схарактеризуйте позитивних і негативних персонажів твору. Поясніть, за яким принципом ви їх розподіляли, заповнюючи таблицю.

Картка № 3. Вправа «Юні редактори». Пронумеруйте речення в тому порядку, в якому вони розташовані в тексті

* «Нарешті вся родина дружно задріботіла геть.»

* «А одного разу до майстерні прийшла ціла родина Сороконіжок...»

* «З того дня Цибуліно став допомагати в шевській майстерні Виноградина...»

* «За ним прийшов відомий городник кум Часник.»

* «Першим завітав сюди місцевий скрипаль Груша зі своєю скрипкою.»

* «То ви тільки погляньте, які черевики найбільш зносилися, щоб замінити хоч негодящі.»

Вправа «Юні городники».

1. Випишіть з тексту назви овочів та фруктів, які зустрічаються у казці Джанні Родарі.

2. Творче завдання. Уявіть, що ви опинилися в країні, де жив Цибуліно. На який овоч чи фрукт ви були б схожі?

Вікторина

1. Як звали батька Цибуліно?
2. Назвіть правителя країни.
3. Кому належав перший будиночок на краю села, до якого прибув Цибуліно?
4. Назвіть управителя та економа багатих графинь Вишень.
5. Як звали собаку синьйора Помідора?
6. Хто вирив підземний хід у камері Цибуліно?
7. Назвіть листоношу, який передав Вишеньці таємного листа Цибуліно із в'язниці.
8. Хто запросив лікаря Каштана у замок графинь Вишень?
9. Чим займався Цибуліно, працюючи у чоботаря Виноградинки?
10. Хто посадив Цибуліно у Таємний Рів і незаконно позбавив його волі?
11. Кому Цибуліно наступив на ногу?
12. За що Цибуліно посадили до в'язниці?
13. Як звали сільського адвоката, який завжди підтверджував незаконні розпорядження синьйора Помідора?
14. Як звали хлопчика-сироту?
15. Що повинні були платити жителі села за «всі види вологості»?
16. Хто з персонажів казки дуже жорстоко повівся з Цибуліно?
17. Чому Вишеньці забороняли спілкуватися з родичами?
18. Як звали вчителя Вишеньки?
19. Яке ремесло опанував Цибуліно?
20. Кому адресоване таке оголошення «Забороняється розмовляти з рибами»?
21. Яка країна є батьківщиною Цибуліно?

III. Рефлексія

- Який художній прийом використав Джанні Родарі, щоб представити в казці «Пригоди Цибуліно» світ бідних трудівників та багатих гультаїв? (Алегорія.) Як ви думаєте, чому він використав для алегорії саме образи овочів, фруктів та ягід?

- Схарактеризуйте становище простих селян. Чому, не зважаючи на бідність, вони зберегли теплі взаємини? Визначте цінності їхнього життя.

- Порівняйте цінності світу багатіїв із життям простих селян.

- Поміркуйте, чому Вишенька знаходить друзів саме серед простої родини.

- Доведіть, що в образі Цибуліно автор утілює кращі риси простої людини.

- Поміркуйте: чому головний герой казки «Пригоди Цибуліно» - це хлопчик, а не дорослий?

- Визначте риси Цибуліно як казкового героя та як дитини з реального життя. Які з них домінують у героєві? Чому? Застосовуючи інтерактивний прийом «Гроно», визначте та схарактеризуйте друзів Цибуліно. Поясніть,

використовуючи текст казки, що їх об'єднує. А чим вони відрізняються один від одного?

- Назвіть головні цінності родини Цибуліно. Яким героям казки вони протиставлені? Чому?

- Самостійно зробіть висновок щодо головної думки, утіленої Джанні Родарі в казці «Пригоди Цибуліно». Запишіть його в зошит (висновки перевіряються, узагальнюються та уточнюються).

IV. Домашнє завдання:

Укладіть звід сімейних цінностей родини Цибуліно, які ви хотіли б мати у своїй родині.

За бажанням скласти кросворд за казкою «Пригоди Цибуліно».

Література та інформаційні джерела:

1. Джанні Родарі. Планета Новорічних Ялинок: Пригоди Цибуліно: [переклад з італійської Анатолія Іллічевського]. – К.: Веселка, 1997.

2. Казки для дітей. Чіполліно: [аудіокнига]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=обхQDChpUR0.

3. Андрон Кончаловський: Варто згадати – Джанні Родарі. – Режим доступу: www.konchalovsky.ru/works/docfilms/.../rodari.

Жигунова А.С.

Тема: Повчальний зміст «Казок по телефону» Джанні Родарі (аналіз казок «Сонце і Хмара» та «Молодий рак»)

Мета: ознайомити учнів із біографією Джанні Родарі; схарактеризувати художню своєрідність «Казок по телефону»; проаналізувати казки «Сонце і Хмара» та «Молодий рак», розкривши їх повчальний зміст.

Обладнання: портрет письменника, відеоряд «Андрон Кончаловський: Варто згадати - Джанні Родарі».

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки Джанні Родарі «Сонце і Хмара»

I. З'ясування первинних вражень

- Що вам відомо про створення «Казок по телефону» Джанні Родарі? Чому вони мають таку назву? Кому адресовані?

- Розкажіть про ваші враження від прочитаної казки «Сонце і Хмара». Чи доводилося вам раніше читати подібні казки?

- Про що йдеться у казці «Сонце і Хмара»?

- Чи можемо ми вже після першого прочитання визначити, якою є головна думка цієї казки?

- Хто герої цієї казки? Як ви їх сприйняли?

II. Аналітичне дослідження

а) «Музейна технологія»

I група: Опишіть, яким зображене Сонце.

II група: Опишіть, якою зображена Хмара.

- Поміркуйте: що може спричинити між Сонцем і Хмарою конфлікт? Чи можна його уникнути?

б) Робота в групах

Виберіть із поданого переліку слова, які відносяться до Сонця й до Хмари: гніватися, мимрити, щедро, весело, розсипаючи, приголомшлива, посипалась додолу градом. Розмістіть їх по «комірчинах» господарів.

СОНЦЕ	ХМАРА

в) Текстуальне дослідження казки «Сонце і Хмара»

- Хто був щасливіший: Сонце чи Хмара? Що в тексті казки спонукало вас до такого висновку?

- Яким чином подорожувало Сонце? Що ви знаєте про його карету? Чому в Сонця була вогняна карета?

- Чому, на вашу думку, Сонце щедро сіяло на землю проміння? Як ви можете пояснити те, що всі раділи сонячним промінням?

- Як Хмара називала Сонце? Що означає «марнотрат»? Чому Сонце не подобалося Хмарі?

- Чому всі намагалися отримати частинку Сонця?

- Що й чому здивувало Хмару?

- Як ви гадаєте, на чийй стороні автор? Наскільки потрібні людям Сонце і Хмара?

- Кого нагадують Сонце і Хмара своїми вчинками й словами?

- Яких людей можна порівняти із Сонцем? Із Хмарою?

- Визначте головну думку казки. Знайдіть ключові слова у творі, в яких вона втілена.

- Яку пораду дає Джанні Родарі читачу?

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження казки Джанні Родарі «Молодий рак»

III. З'ясування первинних вражень

- Розкажіть про ваші враження від прочитаної казки «Молодий рак».

- Про що ця казка?

- Чи можна відразу з'ясувати, у чому полягає її повчальний сенс?

- Назвіть героїв прочитаної казки? Хто з них вам симпатичний, а хто ні?

Інтерактивна гра «Мікрофон»

Виразно зачитайте уривок, який найбільше сподобався. Поясніть, чому саме він.

IV. Аналітична бесіда за текстом

- Як починається казка? Чому саме так?

- Що означають слова: «Я хочу навчитися плавати вперед головою, як жаби, і, присягаюся своїм хвостом, таки навчусь»?

- Як молодий рак йшов до своєї мети? Поміркуйте: чи дійсно це було йому потрібно?

- Як ви розумієте фразу: «... бо хто мусить, той і камінь вкусить»?

- Яким був молодий рак? Які риси його вдачі вам подобаються, а які – ні? Чому?

- Поясніть, чому батьки вигнали рака з дому.
- Кого зустрів молодий рак на своєму шляху?
- Як можна визначити тему твору?
- Яким словом можна замінити «старий рачисько»?
- Чому люди не приймають таких, як молодий рак?

V. Рефлексія

- Доведіть, що прочитані твори є казками.
 - Чому казки по телефону були коротенькими?
 - До якого різновиду казок належить кожна з прочитаних казок? У чому полягає повчальне значення кожної з розглянутих на уроці казок? Наскільки актуальними в наш час, на вашу думку, є проблеми, які підіймає автор у «Казках по телефону»?

- Складіть поради друзям, використовуючи зміст прочитаних казок.

VI. Домашнє завдання:

Скласти власну «казку по телефону» на основі знайомства з «Казками по телефону» Джанні Родарі.

Література та інформаційні джерела:

1. Джанні Родарі. Планета Новорічних Ялинок: Казки по телефону [переклад з італійської Івана Дзюби]. – К.: Веселка, 1997.
2. Андрон Кончаловський: Варто згадати – Джанні Родарі. – Режим доступу: www.konchalovsky.ru/works/docfilms/.../rodari.

Жигунова А.С.

Тема: Сутність авторського задуму казки Джанні Родарі «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів».

Мета: ознайомити учнів із біографією письменника; проаналізувати ключові фрагменти твору; з'ясувати роль використання метафори «називати чорне білим» як засобу розкриття авторського задуму написання повісті-казки Джанні Родарі «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів»; сприяти формуванню кращих людських якостей в учнів.

Обладнання: портрет Джанні Родарі, ілюстрації до твору.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження ключових фрагментів твору

I. З'ясування первинних вражень

- Чим сподобалася вам казка «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів»?
- Який епізод із твору запам'ятався найбільше?
- Де й коли відбуваються події?
- Про що й про кого ця книга Джанні Родарі?

II. Аналітична робота за текстом

Літературна гра «Впізнай героя». (Упізнайте героя за його характеристикою.)

1. Герой родом із країни Лучано Паваротті і схожий на велогонщика.
2. Герой зміг зупинити кровопролиття.

3. Про «поразку» героя писали в газеті «Зразковий брехун».
4. Його розшукував директор зруйнованого театру.
5. Герой зміг піти «проти течії».
6. Герой за характером схожий на лікаря на ім'я Ойболить.
7. На героя написали донос.
8. Читаючи «Трактат про чистоту», герой засинає в кріслі.
9. Ромолетта – близька родичка героя.
10. Герой – «колега» Сільвера, персонажа книжки Стівенсона «Острів скарбів».
11. Одного разу йому допоміг коричневий костюм.
12. У нього був улюблений балкон.
13. Його запросили на посаду президента Клуба лисих.
14. Герой побував у полоні.
15. Герой виявився прекрасним педагогом.
16. Герой часто тримав у руках
17. Герой деякий час був міністром Джакомона.
18. Герой змінив вулицю.
19. Картини героя ожили, коли в них зникла брехня.

Герменевтична бесіда

- Схарактеризуйте стосунки між героями твору. Кого з них можна назвати позитивними персонажами, а кого негативними? Аргументуйте.

- Кого ви хотіли б мати своїм другом, а кого ні? Чому?

- Розкажіть про Джельсоміно. Що означає в перекладі його ім'я?

- Якими незвичайними здібностями володів Джельсоміно?

- Чому Джельсоміно змушений був покинути своє село і відправитися в подорож?

До якої країни потрапив Джельсоміно? Чим вона його вразила? Прослухайте пісню Джельсоміно з художнього фільму «Чарівний голос Джельсоміно». Як вона увиразнила ваше розуміння проблем, з якими зіткнувся хлопчик в Країні брехунів?

- З якою незвичайною кішкою познайомився Джельсоміно? Що це йому дало?

- Ким був раніше король Країни брехунів? Яке значення це має для зав'язки головного конфлікту твору? Хто протиставлений Джакомону?

- Яку роль відіграє газета Країни брехунів? Поясніть значення її назви.

- Що трапилося з картинами художника Бананіто, коли він їх виправив?

- У чому полягала рідкісна хвороба Бенвенуто? Яка мета її зображення?

- Яким чином Джельсоміно звільнив тітку Кукурудзу та її кішок із божевільні? Як це його характеризує?

III. Рефлексія

- Що залишилося від королівства Джакомона? Чому саме таким був кінець існування Країни брехунів?

- Як змінилося життя в цій країні? Чи можна її тепер називати Країною брехунів?

- Чого, на ваш погляд, більше у творі Родарі – реального чи казкового?

- Над якими проблемами реального життя змушує нас замислитися автор?
- Що корисного ви узяли для себе із розмови про книгу Джанні Родарі «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів»?
- У чому ж, на вашу думку, полягає навчальне значення книги про пригоди Джельсоміно?
- Чи змогли б особисто ви пройти тим шляхом випробувань, яким провів автор Джельсоміно?

IV. Домашнє завдання:

Створити рекламну афішу за твором Джанні Родарі «Пригоди Джельсоміно в Країні брехунів»?

Література та інформаційні джерела:

1. Джанні Родарі. Планета Новорічних Ялинок: Джельсоміно в Країні брехунів / [переклад з італійської Ілька Корунця]. – К.: Веселка, 1997.
2. Чарівний голос Джельсоміно: [пісня з кінофільму]. – Режим доступу: rutube.ru/video/19ffdc4970ad57604f4539d8e22471ec.
3. Чарівний голос Джельсоміно: [художній фільм]. – Режим доступу: vk.com/video54993055_170362637/.

Тихоненко С.О.

Тема: Чарівні уроки добра і справедливості у п'єсі-казці Самуїла Яковича Маршака «Дванадцять місяців».

Мета: здійснити текстуальне дослідження з акцентом на сутність головного конфлікту та характеристику хронотопу казки, художніх світів та взаємин персонажів; розкрити символічне значення образу «дванадцяти місяців» як уособлення світу Природи; поглибити знання про особливості літературної казки; сприяти формуванню в п'ятикласників кращих людських якостей та моральних чеснот.

Обладнання: слайд-презентація «Самуїл Маршак», рухома схема «Художні світи «Дванадцяти місяців» С. Маршака», художній та мультиплікаційний фільми «Дванадцять місяців».

Епіграф: Гори, гори ясно,

Чтобы не погасло!

С.Я. Маршак

Методичні рекомендації для вчителя

Урок за казкою С. Маршака «Дванадцять місяців» може бути внесений до календарно-тематичного планування у трьох варіантах: по-перше, після вивчення теми «Казки народів світу» для поглиблення і розширення учнівських знань в опрацюванні даної теми та розуміння специфіки літературної п'єси-казки; по-друге, він буде доречним у кінці I семестру як новорічна казка; по-третє, цим твором можна розпочати II навчальний семестр, зберігаючи настрій перемоги доброти, ширих людських взаємин, усвідомлення нерозривного зв'язку долі людини з Природою, що закладені Маршаком у казку. Вивчення в школі «Дванадцяти місяців» сприятиме закріпленню знання

й розуміння особливостей як літературної, так і фольклорної казки, оскільки письменник широко використовував традиції усної народної творчості. Так, відштовхнувшись від однойменної словацької народної казки, записаної й обробленої фольклористом Боженою Немцовой, (закріплення поняття «мандрівний сюжет»), С. Маршак написав власний твір.

Система запитань і завдань для аналітико-інтерпретаційного дослідження тексту п'єси-казки С.Я. Маршака «Дванадцять місяців»

I. З'ясування первинного сприйняття тексту

- Чи всі прочитали твір?
- Хто опрацював текст оригіналу?
- Чиї переклади представили вам твір Маршака?
- Чи сподобався вам цей текст? Якщо так, чому? Якщо ні, чому?
- Що у творі здалось вам незрозумілим?
- Які питання ви хотіли б обговорити на уроці?

II. З'ясування особливостей художнього часу і простору твору

- Де відбуваються події п'єси-казки? (У зимовому лісі, у палаці Королеви, у хатині Баби та її дочки.)

- Коли починається дія? (У переддень Нового року.) Чому саме в цей час? (Новий рік – свято, від якого люди завжди чекають дива.)

- Визначте тривалість подій у творі. (Переддень Нового року, новорічна ніч, перший день Нового року).

- Що, на вашу думку, більш важливе для сюжетотворення цієї казки: художній простір чи час?

- Які чарівні події ви помітили в художньому просторі? Прочитайте про це в тексті або стисло передайте своїми словами.

III. Аналітичне дослідження тексту

- Поміркуйте: чому автор на початку твору виводить на сцену не головну героїню, а тварин?

- Коли й чому з'являється в лісі Пасербиця? Чому зустріч читача з головною героїнею відбувається саме в лісі?

- Як ви вважаєте, світ природи: «свій» чи «чужий» для героїні? (Робота з рухомою схемою, учні «відправляють» паперову фігурку Пасербиці до зимового лісу.)

- Виразно прочитайте опис Пасербиці. Які деталі портрета кидаються відразу в очі? Як ви думаєте, як авторські ремарки допомагають схарактеризувати головну героїню?

- Чому перша, така важлива розмова відбувається саме між Пасербицею та Солдатом, адже Солдат – не головний герой твору? Визначте ключові слова епізоду, поясніть, як ви їх розумієте.

- Як ви думаєте, чому безпосереднє знайомство з Королевою відбувається під час уроку? Чому професор не може переконати свою ученицю, не може дати їй реальних знань? Яка його роль у казці? До якого світу належить професор?

- Визначте роль наказу Королеви про проліски в композиції казки? (Зачин розвитку дії.)

- Чому Королева вирішила, що їй неодмінно мають принести проліски?

З'ясуймо цінності світу Королеви. (Учні характеризують світ палацу. Доречно використати відповідний фрагмент художнього або мультиплікаційного фільму «Дванадцять місяців».)

Перший висновок: Світ палацу. «Світ необмеженої влади та егоїзму».

Псевдоцінності цього світу:

егоїзм, примхи, невігластво, вседозволеність, повна байдужість по відношенню до інших людей, зневажливе ставлення до науки.

Цитатне підтвердження: «казнить – короче, чем помиловать»;

«И тот из вас мятежник,/ кто скажет: не цветёт!»

- Що ми вже знаємо із розмови Пасербиці з Солдатом про Бабу та Дочку? (На рухомій схемі фігурки Баби з Дочкою «вирушають» до хатинки.)

- Про що говорять Баба з Дочкою на початку картини? Як це їх характеризує?

- Що говорять Баба з Дочкою про Пасербицю? Як їхні слова характеризують Пасербицю, а як – Бабу з Дочкою?

Робота зі схемою. Характеристика світу хатинки (перегляд відповідного фрагмента художнього або мультиплікаційного фільму «Дванадцять місяців»)

Другий висновок: Хатинка – світ жорстокості та влади грошей.

Псевдоцінності: насилля, жорстокість, жадібність, заздрість, ненависть, дріб'язковість.

- Куди привів Пасербицю вогник? Чи можна братів-місяців вважати фантастичними істотами? Як описує їх автор? Чому саме так? (На рухомій схемі розташовують новорічне багаття з фігурками братів-місяців у зимовому лісі.)

- Подумайте: що символізує собою новорічне багаття братів-місяців?

- Чому Дванадцять місяців дозволили Пасербиці сісти біля свого новорічного багаття, адже «не бывало еще такого случая», щоб людина сиділа біля новорічного вогнища братів-місяців?

- Чому порятунок і допомогу дівчина знаходить саме в лісі?

- Про що співають Дванадцять місяців? Розкрийте філософський зміст їхньої пісні.

- З'ясуймо, якими є цінності світу Природи. (Заповнюється схема. Перегляд відповідного фрагмента художнього або мультиплікаційного фільму «Дванадцять місяців».)

Третій висновок: Природа – світ гармонії, порозуміння, тепла та любові.

Істинні цінності: Добро, Любов, Порядок, Гармонія, дбайливе ставлення до всього живого.

- Спробуйте визначити сутність головного конфлікту твору. Які сили та персонажі стоять по обидві його сторони?

- Чому Дочка вкрала каблучку в Пасербиці, адже дівчина принесла повний кошик пролісків?

- Навіщо Королева наказує всім піти до лісу? Чому ніхто не зупиняє її?

- Схарактеризуйте поведінку Пасербиці, Королеви та Баби з Дочкою під час суперечки в лісі?

- Яким чином Природа нагадала людям, хто є справжнім володарем суцього?

- Яку винагороду й за що отримала Пасербиця від братів-місяців? Чому саме таку?

- Як ви вважаєте, чи зміняться цінності світів Палацу та Хатинки після зустрічі їх представників з братами-місяцями? Якщо зміниться, то як?

IV. Рефлексія

- Визначте: яке новорічне диво сталося в казці? Чи обмежується воно тільки тим, що всі дванадцять місяців зібрались разом і люди їх побачили?

- Чому назва казки – «Дванадцять місяців», адже головна героїня – Пасербиця?

- Яким чином робота з художніми світами твору допомогла вам зрозуміти авторську позицію та розкрити таємниці тексту?

- Яким життєвим досвідом збагатили вас казка?

V. Домашнє завдання (на вибір учня):

Поміркувати над питанням: «Чому у фінальній пісні братів-місяців з'являється образ сонця?».

Для допитливих. Прочитати казку Б.Нємцової «Дванадцять місяців»; скласти порівняльну характеристику головної героїні казки дівчини Марушки та Пасербиці з казки С.Я. Маршака (за 3-4 позиціями).

Література та інформаційні джерела:

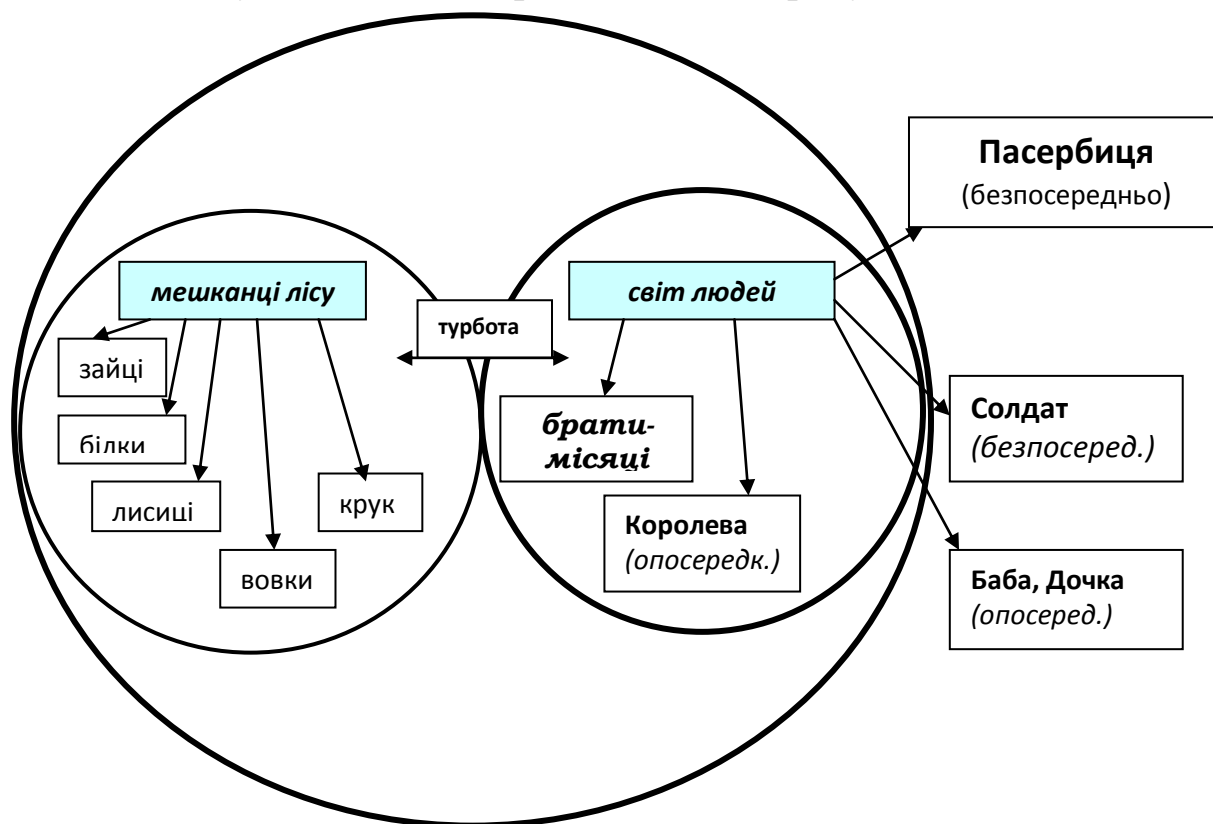
1. С. Маршак. Двенадцать месяцев. – М.: Правда, 1990.

2. Божена Нємцова. Володар часу: [аудіокнига]: Дванадцять місяців. – Режим доступу: EX.ua www.ex.ua/76512463.

3. Дванадцять місяців: [художній фільм]: 2 серії. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hk-mwyGwk9k> (1 серія); <https://www.youtube.com/watch?v=mfCwZRnaBAk> (2 серія).

4. Дванадцять місяців: [мультиплікаційний фільм]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rbDdXmrNVoY>.

**Чарівний зимовий ліс п'єси-казки Самуїла Маршака
«Дванадцять місяців»
Художній час – передень Нового року**

Рябуха Н.В.

Тема: Філософський зміст пригод Вінні-Пуха та його друзів (за повістю-казкою Алана Мілна).

Мета: ознайомити учнів із біографією Алана Мілна; проаналізувати фрагменти казки «Вінні-Пух та його друзі»; характеризувати персонажів; розвивати пізнавальний інтерес, мовлення; формувати в учнів моральні якості; прищеплювати любов до читання.

Обладнання: інформаційний листок про творчість Алана Мілна, ілюстрації до казки, мультиплікаційний фільм «Вінні-Пух».

Методичні рекомендації для вчителя

Літературна своєрідність казки Алана Мілна «Вінні-Пух та його друзі» обумовлює вивчати її у розділі «Казки народів світу. Літературна казка», коли учні можуть уже називати казкових персонажів, давати їх характеристику, розуміють поняття «автор літературного твору», проводять порівняння літературного твору та його мультиплікаційного варіанта. Повість-казка велика, тому доцільно запропонувати для читання та аналізу на уроці окремі розділи твору (на вибір вчителя або учнів).

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження тексту

I. Ознайомлення учнів із біографією Алана Мілна та історією створення книги для дітей про Вінні-Пуха (з використанням інформаційного стенду)

II. Знайомство з героями казки. Перегляд уривку з мультиплікаційного фільму Ф.Хитрука «Вінні-Пух» (кіностудія «Союзмультфільм», 1969р.)

- Якими режисер показав своїх героїв? Чи такими ви їх уявляли, читаючи книжку про Вінні-Пуха та його друзів Алана Мілна?

III. Аналітична робота за фрагментами «Пригоди першої, в якій ми знайомимося з Вінні-Пухом та не тими бджолами»

- Де й коли відбуваються події, описані в казці? У чому полягає їх особливість?(Особливість поєднання реального життя хлопчика і казкового життя іграшок-персонажів.)

- Де живе Вінні? Кого ми бачимо з ним поруч?

- Чому автор вибрав Ліс місцем багатьох пригод і подій?

- Опишіть Вінні-Пуха, Крістофера Робіна (прикладі з тексту).

- Яка витівка ведмедя вам запам'яталася і чому?

- Як ви гадаєте, ведмедик у Мілна – живий чи іграшка? Доведіть прикладами з тексту.

- Які слова для вас були незвичними або неправильно вжитими (підозріливо, не ті бджоли, не той мед)? Чому автор їх змінює?

- Вінні складає вірші та пісні, але в нього в голові тирса. Чи можливо таке?

- Чому його вірші схожі на каламбур? Навіщо автор використовує цей прийом?

- Яку роль, на ваш погляд, відіграє перший розділ у контексті всієї книги про Вінні та його друзів?

- Що спільного та відмінного у казці Мілна та мультфільмі Ф. Хитрука?

- Чи існує зв'язок між наступними розділами, як це відображається в тексті?

IV. Аналітична робота за фрагментами «Пригоди другої, в якій Вінні-Пух пішов у гості, а попав у безвихідь»

- Визначте головну тему другої історії.

- Як Пух потрапив до Кролика?

- Опишіть Кролика, аналізуючи його вчинки.

- Прокоментуйте слова Кролика: «не можна пускати в дім кого попало! Обережність ніколи не завадить...»

- Що сталося в норі?

- Яким чином Крістофер рятує друга?

- Яка ідея прийшла Кролику на думку? Вона кумедна чи практична?

- Як письменник назвав Пуха, коли той потрапив у безвихідь? (Північний Кінець Пуха і Південний Кінець Пуха) Як автор ще називає свого героя? Чому? (Дурненьке ведмежа.)

- Які риси героїв описує автор? (Дружелюбність, увічливість, бажання прийти на допомогу, підтримка у скруті.)

- Як ви думаєте, автор сміється над ведмедиком чи ні? Доведіть словами з тексту.

- Чи можна визначити улюблені заняття Вінні, проаналізувавши прочитані розділи?

- Чим важлива для вас ця історія з Вінні та його друзями?

V. Аналітична робота за фрагментами «Пригоди третьої, в якій Пух та Паць пішли на лови і трохи-трохи не зловили Вову»

- Хто був найкращим другом Пуха?

- Опишіть Паця і його помешкання.

- Чому автор описує так детально, де живе Паць?

- Чим пишається поросятко?

- Яку дивну річ помітив Пух? Що він зробив?

- Хто такий «той страшний Вова»? (Дитячий ворог; той, кого бояться в дитинстві.)

- Чому іграшки вирішили, що побачили сліди Злих Звірів? (Усі, кого бояться іграшки, злі та погані, вони можуть нашкодити їм (маємо на увазі дітей).)

- Чому Паць хоче повернутися додому? Як він пояснює своє повернення? Що дивного і незвичайного ви помітили в поведінці іграшок? (Визначають дні тижня, орієнтуються у часі по сонцю.)

- Чи боїться Пух?

- Чим допоміг Вінні Крістофер? Як він підбадьорив ведмедика?

- Що повчального виносить читач з цієї історії про Вінні та його друзів?

VI. Аналіз «Пригоди четвертої, в якій Іа-Іа губить хвіст, а Пух його знаходить»

- Звідки ми дізнаємося про головні події цієї частини казки? (З назви)

- Що дивного ви помітили в описі ослика Іа-Іа?

- Куди пішов Пух після розмови з осликом? Чому до Сови? (Читання фрагмента.)

- Як автор допомагає нам зрозуміти, що друзі завжди готові підтримати один одного та допомогти в біді? Як вони це роблять? (Ділом, корисною справою: допомогти другові – «ЗРОБИТИ щось підбадьорливе, корисне».)

- Знайдіть опис шляху Пуха. Наскільки він складний? (Заради друга можна пройти і хащі, і русла струмків, і схили.)

- Куди потрапляє Вінні?

- Опишіть місце, де жила Сова.

- Які вивіски були на будинку? Чи одразу ви зрозуміли, що на них було написано? Навіщо тут ужиті слова з помилками?

- Чи справді Сова була «мудрою, як світ»? Яку пораду дає вона ведмедю? Наскільки слушною була ця порада?

- Як насправді вирішилася проблема з хвостиком Іа-Іа?

- Що особливого було в поверненні хвоста ослику?

- Визначте головну думку цього розділу. Хто з героїв завжди готовий допомогти друзям? (Крістофер Робін, тому що він може завжди прийти на допомогу, прочитати і написати, підбадьорити).

VII. Рефлексія

- Запропоновані ілюстрації розмістіть відповідно до розвитку сюжетної лінії.

- Про яких персонажів казки про Вінні та його друзів не йшла мова сьогодні на уроці? (Тигра, Кенга, Крихітка Ру.) Які пригоди відбулися за участю цих героїв?

- Заповніть таблицю «Риси вдачі героїв казки Алана Мілна «Вінні-Пух та всі-всі-всі». Чи всі їхні характеристики є позитивними? Назвіть риси характеру та моральні якості, які повинні мати справжні друзі.

- Чи притаманні подібні риси особисто вам та вашим друзям? Що ви змінили б у стосунках зі своїми друзями після знайомства з книгою Мілна про Вінні?

VIII. Домашнє завдання:

Напишіть пораду «Як стати справжнім другом», використовуючи текст книги Алана Мілна про Вінні-Пуха та його друзів.

Додатки:

Інформаційний стенд «*Алан Мілн та його герої*».

Таблиця «*Риси вдачі героїв казки Алана Мілна «Вінні-Пух та його друзі*»

<i>Герої казки</i>	<i>Риси характеру, моральні якості</i>
<i>Крістофер Робін</i>	Товариський, щирий...
<i>Вінні-Пух</i>	?
<i>Поросятко Паць</i>	?
<i>Кролик</i>	?
<i>Ослик Іа-Іа</i>	?
<i>Сова</i>	?

Література та інформаційні джерела:

1. Мілн Алан Александер. Вінні-Пух та його друзі: [повість-казка для мол.шкіл.в.] / пер. з англ. Л.Т.Солонька; мал. С.О.Лопухової.-К.: Веселка, 1982.

2. Вінні-Пух: [мультиплікаційний фільм]. – «Союзмультифільм», 1969. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=o2kDLeYfujI/>.

3. Вінні-Пух очима ілюстраторів та мультиплікаторів. – Режим доступу: <http://www.babyblog.ru/user/Zhu-zhu/3091849/>.

4. Ілюстрації Бориса Дюдорова, 1992. – Режим доступу: <http://www.fairyroom.ru/?p=8804/>.

5. Ілюстрації карикатуриста Ернеста Шепарда, 1924. – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/users/4373400/post282142024/>.

РОЗДІЛ «ПРИРОДА І ЛЮДИНА»

Тіхоненко С.О.

Тема: Співвідношення художніх світів у казці Джозефа Ред'ярда Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві».

Мета: проаналізувати казку, зробивши головний акцент на з'ясуванні співвідношення художніх світів твору; з'ясувати сутність авторського задуму казки; дослідити реальні та казкові елементи у творі; сприяти формуванню бережливого ставлення до природи, прагнення жити в злагоді й гармонії з оточуючим світом.

Обладнання: слайд-презентація «Джозеф Ред'ярд Кіплінг та його книги про тварин», мультфільм «Рікі-Тікі-Таві».

Методичні рекомендації для вчителя

Урок за казкою Джозефа Ред'ярда Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві» може бути проведений як під час вивчення теми «Казки народів світу», де головна увага буде приділена розкриттю специфіки авторської казки в її максимальному наближенні до реального життя. Так і під час розгляду теми «Природа і людина», якщо його провести перед вивченням анімалістичних творів Ернеста Сетона-Томпсона. Аналіз казки Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві» створить сприятливе підґрунтя для комфортного входження учнів у смислове поле реалістичного контексту відображення стосунків людини з представниками дикої природи.

Орієнтовні питання та завдання для аналітико-інтерпретаційного дослідження твору Д.Р. Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві»

I. З'ясування первинного сприйняття тексту

- Чи всі прочитали казку? Про що в ній ідеться?

- Що ви знаєте про автора та історію написання казки «Рікі-Тікі-Таві»?

Стисле ознайомлення учнів з біографією Джозефа Ред'ярда Кіплінга та історією створення «Книги Джунглів» (за допомогою відеоряду або слайд-презентації)

- Чим сподобався вам цей текст? Які епізоди для вас були найбільш хвилюючими? Чому?

- Що вас здивувало? Що нового про природний світ Індії ви відкрили для себе завдяки історії про Рікі-Тікі-Таві? Хто такі мангусти? (***Біологічна хвилинка:*** мангуст – рід хижих ссавців з родини мангустових (Herpestidae), схожі на тхорів та скунсів. Полюють на кобр та інших отруйних змій. Усупереч поширеній думці мангусти не захищені від їх укусів. Вони такі вмілі й швидкі у своїх рухах, що уникають ударів змії, майже завжди їм удається вхопити змію за голову. Бій, зазвичай, закінчується тим, що ссавець поїдає змію, але іноді гине й мангуст.

- Як ви думаєте, які питання будуть предметом нашої розмови за текстом казки «Рікі-Тікі-Таві»?

II. З'ясування особливостей художнього часу й простору твору

- Де відбуваються події оповідання? (В Індії, у будинку білої людини, у великому саду.) Це казковий світ чи реальний? Аргументуйте свої висновки.

- Чому події відбуваються більше в саду, ніж у будинку? (Домінуюча роль Природи.)

- Чому автор чітко не окреслює художній час? (Те, що трапилося, може трапитися знов. Стосунки Людини й Тварини – вічні.)

III. Аналітичне дослідження тексту

- Як потрапив мангуст до будинку людей? Чому для автора було так важливо повідомити, що люди врятували тварину?

- Як сприйняли люди появу мангуста Рікі-Тікі-Таві в будинку? Чому мати Тедді спочатку не довіряла мангусту?

- Як відреагували мешканці саду (родина пташки Дарзі) на появу новачка?

- Чи змінилося життя в будинку та в саду з появою Рікі-Тікі-Таві? Наведіть аргументи з тексту.

- У чому автор вбачає сенс дружби між Рікі-Тікі-Таві та хлопчиком Тедді? (Мангуст на ім'я Рікі-Тікі-Таві є не тільки головним героєм твору, а й з'єднуючою ланкою між світами. Він належить до світу тварин, проте захищає світ людей.)

- У казці «Мауглі» Кіплінг сформулював головні закони Джунглів, згідно з якими кожне плем'я має поважати звичаї та закони іншого племені та не вступати в конфлікт з людиною. Якими рисами автор наділяє кобр? Що ріднить Нага та Нагайну з образом Шер-Хана з твору «Мауглі»? (Кобри порушили один із важливіших законів Джунглів – не нападати на Людину, таким чином, мангуст не тільки захищає своїх друзів - людей, а й відстоює закони Джунглів.)

- Які якості головного героя твору проявляються у боротьбі з кобрами?

- Поміркуйте: чому саме мангуст Рікі-Тікі-Таві є головним героєм? Чому він носить таке ім'я?

Схарактеризуйте образ головного героя. Якими рисами наділяє його автор? Подумайте, з якою метою Редьярд Кіплінг поєднує в образі Рікі-Тікі-Таві реалістичні й казкові характеристики. Які з них переважають? Чому?

У яких творах ви вже зустрічалися з таким прийомом? (Колективно створюється опорна схема «Образ Рікі-Тікі-Таві». Див. додаток 1.)

- Як закінчується казка про Рікі-Тікі-Таві? Виразно прочитайте пісеньку Дарзі. Які риси мангуста прославляє Дарзі? Чому Рікі-Тікі-Таві не дає пташці доспівати хвалебну пісню на його честь?

IV. Рефлексія. Аналіз художніх світів оповідання

- Назвіть художні світи твору Кіплінга. Поміркуйте: вони зіставлені чи протиставлені? Аргументуйте свою думку цитатами з тексту.

- Визначте для кожного зі світів головні життєві цінності. (Заповнення схеми. Див. додаток 2.)

- Поміркуйте: чому автор робить світ тварин та світ людей такими близькими? Свою думку доведіть цитатами з тексту.

- Перегляньте фрагмент з мультфільму «Рікі-Тікі-Таві». Як у ньому змальовані світ людей та світ тварин? Наскільки близьким це є до авторського тексту?

- Як у казці «Рікі-Тікі-Таві» автор стверджує думку про те, що Природа створила і людей, і тварин дуже схожими, а тому їм слід усім жити в мирі та злагоді?

- Наскільки історія мангуста Рікі-Тікі-Таві актуальна в наш час?
- Поміркуйте: чим особисто вас збагатило знайомство з творами Кіплінга?

V. Домашнє завдання (на вибір):

Заповнити цитатами одну зі схем, створених на уроці.

Написати твір-мініатюру на тему «Нерозривність світу людини й природи» (за твором Джозефа Редьярда Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві» (8 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Рікі-Тікі-Таві: [мультфільм]. «Союзмультфільм», 1965– Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ar-lv03EIXI>.

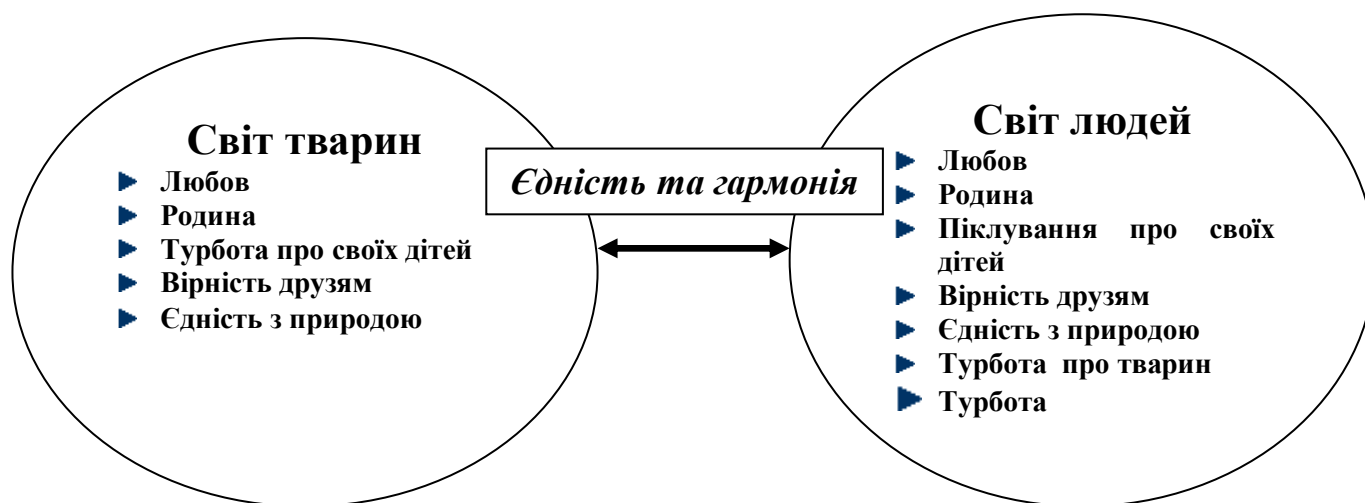
Додаток 1

Опорна схема «Образ Рікі-Тікі-Таві»

<p>Мангуст Рікі-Тікі-Таві</p> 	Хоробрий, недарма ім'я отримав від свого войовничого крику
	Поліє на кобр
	Мужний та спритний
	Мудрий стратег, скромний воїн (не любить, коли його хвалять)
	Вірний друг

Додаток 2

Художні світи оповідання Р. Д. Кіплінга «Рікі-Тікі-Таві»

Тема: Взаємини людини і природи в оповіданні Ернеста Сетона-Томпсона «Ведмежа Джонні».

Мета: проаналізувати оповідання «Ведмежа Джонні», розкрити специфіку зображення взаємин людини і природи; характеризувати художні світи та образи твору; сприяти вихованню бережливого ставлення до дикої природи.

Обладнання: слайд-презентація «Ведмеді Сетона-Томпсона», аудіозапис звуків лісу.

Методичний коментар для вчителя

Рекомендуємо провести цей урок після вивчення теми «Природа і людина», у рамках якої п'ятикласники вже знайомляться з такими творами Сетона-Томпсона як «Лобо» і «Снап». Даний урок допоможе розширити учнівський читацький досвід у контексті анімалістичних творів у цілому, слугуватиме пізнанню світу тварин, поглибленню розуміння проблеми взаємин людини з дикою природою.

Система завдань і запитань для текстуального дослідження оповідання Ернеста Сетона-Томпсона «Ведмежа Джонні»

I. Актуалізація опорних знань

Прослуховується аудіозапис «Звуки лісу».

- Що ви відчували, слухаючи ці звуки? Як ви думаєте, яким чином вони стосуються до нашого уроку?

- Які твори про тварин ви вже читали?

- Хто автори цих творів? Поясніть значення слів: *«натураліст»* (природодослідник і учений, що вивчає живу природу); *«анімаліст»* (письменник, художник або скульптор, який реалістично зображує тварин); *«анімалістичне оповідання»* (оповідання, у якому тварини зображені як представники природи, а не казкові герої).

- Які важливі думки ви винесли зі знайомства із творами про природу?

- Яка головна проблема була висвітлена у вивчених вами творах про дику природу?

II. З'ясування первинного рівня сприйняття твору

- Який твір Ернеста Сетона-Томпсона ви прочитали на цей урок?

- Про що йдеться в оповіданні «Ведмежатко Джонні»? Стисло передайте сюжетну лінію твору.

- Чим схвилювало вас це оповідання?

- Чи можемо ми відразу сказати, яку важливу проблему у відносинах людей і диких тварин розкриває у своєму творі Ернест Сетон-Томпсон?

Сторінка натураліста (з використанням слайд-презентації «Ведмеді Сетона-Томпсона»)

Чорний ведмідь – північноамериканський ведмідь, поширений на півночі Аляски й Канади.

Грізлі – підвид бурого ведмеда, який мешкає переважно на Алясці та в західних районах Канади. Особливість грізлі: має кігті близько 15 см, тому не лазить по деревах.

Заповідник – природна територія, яка охороняється законом.

III. Аналітична робота за текстом

- Як ви вважаєте, цей твір більше насичений гумористичними чи трагічними елементами?

- Від чийого імені ведеться оповідь?

- З якою метою оповідач приїхав до Йеллоустонського парку? (З метою вивчення повсякденного життя тварин.)

- Хто є головними героями твору? (Ведмеді.) Доведіть, що в заповіднику вони живуть життям, максимально наближеним до дикої природи.

- Які два світи зображені у творі? (Світ людей і світ дикої природи.) Доведіть, що від людей залежить доля тварин.

- Як ставляться люди до ведмедів?

- Виділіть з тексту ключові слова, що розкривають ставлення оповідача до ведмежат. Чому він їх так називає? («як дві маленькі мавпочки», «ніби хлопчачки», «маленькі чорні лапки», «слухняні дітки».)

- Які відкриття зробив натураліст, спостерігаючи за ведмедами? (1. Тварини однієї породи різні за зовнішнім виглядом; 2. Ведмеді рухаються майже беззвучно.)

- Як ви думаєте, чому ведмеді Йеллоустонського парку мали прізвиська?

Яким чином люди давали тваринам імена? (За характерними ознаками: Худий Джим – довгоногий худий ведмідь, Снаффі – фиркаючий, Фетті – товстун, Близнюки і т.д.)

- Які ведмеді є головними героями оповідання «Ведмежа Джонні»? До якої породи вони належать?

- Схарактеризуйте спочатку матір Джонні. Яке вона мала прізвисько? Чому її так називали? (Гремпі, Злюка.) Визначте головні риси вдачі ведмедиці. (Рішуча, агресивна, войовнича, смілива, турботлива мати.)

- Яка подія яскраво розкриває характер Гремпі? (Зустріч Гремпі з Грізлі.)

- Як ви думаєте, чому Грізлі не роздер Гремпі? (У природі існує свій «кодекс честі», доросла тварина не зашкодить матері з дитинчам.)

- Хто й чому зміг перемогти Гремпі? Яке місце на тілі ведмедиці виявилось найвразливішим? (Гремпі здолала кішка, яка жила на кухні з кошенятами. За вдачею вона не поступалася самій Гремпі. Матері стають безстрашними і рішучими, якщо їхнім дітям загрожує небезпека.)

- Розкажіть, використовуючи текст твору, про ведмежа Джонні. Яким був Джонні за вдачею? (Каліка, дитинча, ненажера, хворий, нестерпний, маніпулює матір'ю, набридливий.)

- Як впливає присутність людей в заповіднику на життя ведмедів? Де найчастіше можна було «поспілкуватися» з ведмедами? (На помийниці.) Яка небезпека чатувала там на ведмедів? (Консервні бляшанки.)

- Розкажіть, на які ласощі розраховував Джонні, коли біг до кухні. (Він понад усе любив сливи.)

- Чому Гремпі стала вороже ставитися до Джонні? (Настав час, коли ведмежа має відійти від матері й жити окремо.)

- Хто став прийомною матір'ю для Джонні? (Ірландка Нора.)

- Чи могла Нора замінити Джонні справжню матір? (Нора, напевно, не знала, як доглядати дику тварину.)

- Для чого люди посадили Джонні на ланцюг? (Для забавки, адже Йеллоустонський парк – заповідник і ведмеді мають жити вільно.)

- Які наслідки мало для Джонні життя з людьми? Що стало причиною хвороби ведмежати і, урешті-решт, смерті? Чи можна було цього уникнути? (Дикі тварини в природному середовищі намагаються самі себе лікувати травами і корінням. Можливо, Джонні сам би зміг себевилікувати, якби був вільним.)

IV. Рефлексія

- Які секрети дикої природи ви відкрили для себе завдяки дослідженню оповідання Ернеста Сетона-Томпсона «Ведмежа Джонні»?

- Поміркуйте: які дві важливі екологічні проблеми піднімає Сетон-Томпсон в творі? (**Проблема №1:** Забруднення навколишнього середовища відходами. **Проблема №2:** Наслідки приручення диких тварин.)

- Виразно прочитайте слова відомого австралійського натураліста й письменника, великого друга тварин, Джеральда Даррелла: «Ми отримали в спадок невимовно прекрасний і багатогранний сад, але лихо в тому, що ми нікчемні садівники. Ми не потурбувалися про те, щоб засвоїти найпростіші правила садівництва. З недбальством ставлячись до нашого саду, ми готуємо собі в недалекому майбутньому світову катастрофу, схожу на атомну війну, причому робимо це з задоволенням малолітнього ідіота, який ріже ножицями картину великого художника. З року в рік всюди ми створюємо польові пустелі і схвалюємо ерозію, плюндруючи ліси і поля, забруднюючи промисловими викидами повітря і воду. Ми настільки відірвалися від природи, що уявили себе богами. Такий світогляд ніколи не приносив добра. На відміну від нас, тварини не керують своїм майбутнім. У них немає членів парламенту, яких вони могли б засипати скаргами, вони не можуть оголосити страйк і вимагати кращих умов. Їх майбутнє, їх існування – в наших руках».

Поміркуйте: як цей вислів пов'язаний з підтекстовою пересторогою, що міститься в оповідання Ернеста Сетона-Томпсона «Ведмежа Джонні»?

V. Домашнє завдання:

Написати твір-мініатюру «Якими мають бути взаємини людини й природи?».

Література та інформаційні джерела:

1. Вірне серце звіра: оповідання про тварин: (для дітей мол. та серед. шк. віку). – К.: Інтерпрес, 2004. - 303 с.: іл. – (Зарубіжні письменники – дітям).

2. Э. Сетон-Томпсон. Рассказы о животных. Электронная книга. – Режим доступу: alekseysokolov.ru/.../seton-tomson-rasskazy-o-zhivotnyh-kniga.html.

Тема: Чи дійсно людина є господарем тваринного світу?.. (до розуміння сутності головної проблеми повісті Ернеста Сетона-Томпсона «Мустанг-іноходець»).

Мета: здійснити цілісний аналіз твору; розкрити сутність і причини головного конфлікту повісті; розвивати навички вдумливого читання; виховувати гуманні почуття.

Обладнання: слайд-презентація «Герої творів Ернеста Сетона-Томпсона», слайд-презентація «Мустанг-іноходець» Ернеста Сетона-Томпсона», відеокліп «Дикий мустанг», художній фільм «Мустанг-іноходець».

**Епіграф: Щоб зрозуміти, чи є у тварин душа,
треба самому мати душу.**

Альберт Швейцер

Методичний коментар для вчителя

З метою розширення змісту розділу «Природа і людина» пропонуємо урок позакласного читання за оповіданням Е.Сетона-Томпсона «Мустанг-іноходець». Твори цього письменника покликані пробуджувати гуманізм у душах читачів, змушують замислюватися над питанням, яке місце людина займає у світі природи, несуть глибоке виховне значення.

Система завдань і запитань для текстуального дослідження повісті «Мустанг-іноходець»

I. Актуалізація опорних знань

- Чи подобається спостерігати вам за життям тварин?
- Де ви їх можете бачити?
- Чи безпечним є співіснування людей і диких тварин? Чому?
- Хто з відомих вам письменників підіймав питання взаємин світу природи й світу людини?

Перегляд відеокліпу «Дикий мустанг».

- Які почуття викликає у вас спостереження за кіньми? З яким твором відомого канадського письменника-аніمالіста тематично перегукується відео «Дикий мустанг»?

II. Етап первинного розуміння тексту

- Сьогодні ми спробуємо вирішити проблему «Чи дійсно людина є господарем тваринного світу?!», здійснивши аналітичне дослідження повісті Ернеста Сетона-Томпсона «Мустанг-іноходець».

- Яке враження справив на вас твір?
- Які питання у вас виникли під час читання? Які слова в тексті потребують пояснення? (*Словникова робота:* «ковбої», «іноходець».)

III. Аналітико-інтерпретаційне дослідження

- Де відбуваються події твору? Що ви дізналися про Західну Америку?
 - Від чийого імені ведеться оповідь у тексті?
 - Визначте тему твору.
 - Хто першим побачив чорного жеребчика мустанга? (Джоні Калон.)
- Розкажіть про цю людину, використовуючи текст.

- Чим захопив мустанг ковбоїв? (Своєю грацією і красою, інохіддю.)
Перегляд фрагмента художнього фільму «Мустанг-іноходець», що відповідає епізоду милування людьми грацією прекрасного коня.

- Чи корисні мустанги в господарстві? Як сказано про це в тексті? («Спіймати мустанга нелегко, але навіть якщо це вдасться, він до кінця залишиться дикою твариною, зовсім без користі і нескореним».)

- Поясніть, для чого ж тоді хотів Джо та інші ковбої спіймати мустанга. (Щоб потішити своє самолюбство.)

- Чому скотарі захотіли помститися мустангові-інохідцю? (Детальний переказ епізоду.)

- Чому оповідач не вистрелив у мустанга, коли випала слушна нагода? Знайдіть пояснення в тексті. («Думка про те, що цей красень може перетворитися на купу гнилі, була мені огидна.»)

- Яку характеристику мустангу дають ковбої, а яку – оповідач? (Ковбої: «злий, як біс», «тварина», «проклятий». Оповідач: «благородний», «красень», «зразок кінської вроди».)

- Чому слава інохідця росла? (Кожен, хто його бачив, не міг залишитися байдужим до його природної краси.)

- Поясніть, у чому полягає головна проблема твору.

- Перерахуйте всі способи, за допомогою яких хотіли спіймати мустанга. (Зім'яти коня, заганяти до знемоги, на ласо, на яму, «полювання з підставою».)

- Чому всі засоби, крім останнього, не спрацювали? (Кінь виявився напрочуд розумним, обережним і невтомним.)

- Як ви думаєте, чому саме старому Тому вдалося спіймати коня? («Полювання з підставою» спрацювало тому, що мустанг відчув Соллі. У ньому спрацювала природжена сила вожака, який має захищати й оберігати табун.)

- Який художній прийом використовує автор, щоб передати трагедію тварини? (Письменник використовує прийом олюднення, щоб підкреслити благородство коня й піднести життя тварини на вищий щабель. Наприклад, «...тіло мустанга здригалося від судомних ридань..», «...сліз, що котилися по морді.»)

- Що відбувалося зі старим Томом після того, як він спіймав тварину? Чому він дрижав? (Його переповнював захват від свого успіху, і водночас, захват від краси коня. Хоча ці відчуття швидко минули, у ньому спрацював егоїзм звичайного скотаря. Кожному потрібно було довести, що саме він зміг приборкати мустанга.)

- Чому Том стріляє, коли іноходець від нього тікає? (Томові важливо усім довести свою перемогу над твариною, якщо не живою, то хоча б мертвою.)

- Як ви розумієте останній рядок повісті: «Він залишився лежати там бездиханний, але ...вільний.» (Людина не має жодного морального права так жорстоко володарювати на світом природи. Мустанг у творі є символічним образом свободи, самої первозданної природи, на яку не може зазіхати ніхто!)

- Перегляньте заключний фрагмент екранізації. Чи вдалося режисерові фільму «Мустанг-іноходець» передати головну думку? Чому у фіналі звучить оптимістична музика? Наскільки даний епізод увиразнює авторський текст?

IV. Рефлексія

- Звернімося до теми уроку й спробуємо відповісти на питання, чи дійсно «людина є господарем тваринного світу?»

- Як перегукуються з головною думкою повісті «Мустанг-іноходець» слова Альберта Швейцера, взяті за епіграф до уроку?

- Що, на вашу думку, найбільше руйнує гармонію дикої природи? Як цю проблему допомогли вам зрозуміти твори Ернеста Сетона-Томпсона? (Жорстокі закони людського світу, марнославність і корисливість окремих людей, бездумне втручання в плин природного життя руйнують його гармонійність. Сетон-Томпсон упродовж усього свого життя не переставав нагадувати людям, що тільки бережливе ставлення до живої природи може нести радість і розуміння гармонії й цінності буття. Метою життя письменника було: «Зупинити, по можливості, бездумне і безцільне знищення тварин.»)

V. Домашнє завдання

Написати твір-мініатюру на тему «Чи має людина моральне право розпоряджатися долею тварин?» (обсяг – до 8 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Э. Сетон- Томпсон. Рассказы о животных. – М., 1966.
2. Дикий мустанг: [відеоряд]. – Режим доступу: [animal-video - Іо.ua](http://animal-video.io.ua)
animal-video.io.ua/v048b28f5677592404331cf394.
3. Мустанг-іноходець: [художній фільм]. – YouTube. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=IqYRqG3VhLQ.

Тіхоненко С.О.

Тема: Прекрасний і потворний світи поезій Сергія Єсеніна «Біла береза» та «Пісня про собаку».

Мета: проаналізувати вірші, розкрити ставлення поета до природи; сформулювати провідну ідею, втілену в розглянутих віршах Сергія Єсеніна; сприяти вихованню любові до природи, турботи про «братів наших менших».

Обладнання: слайд-презентація «Сергій Єсенін та його вірші про природу», російська народна музика.

Методичний коментар для вчителя

У рамках теми «Природа і людина» п'ятикласники знайомляться з пейзажною лірикою Кітса, Гете та Гейне. Робота з поетичними творами Сергія Єсеніна буде органічним заглибленням у світ природи, допоможе учням усвідомити ставлення людини до природного середовища, до «братів наших менших» та оцінити неповторну красу єсенінських віршів.

Орієнтовні запитання та завдання для аналітико-інтерпретаційного дослідження тексту поезій С. Єсеніна «Біла береза» та «Пісня про собаку»

I. З'ясування первинного сприйняття

- Які почуття викликали у вас поетичні твори Сергія Єсеніна?
- Які картини намалювала ваша поетична уява?
- Яка з поезій викликала захоплення та сповнила серце радістю, а від якої забриніли сльози на очах?

- Які питання, проблеми ви б хотіли обговорити на уроці?

II. Аналітичне дослідження тексту поезій

1. Робота з текстом поезії С. Єсеніна «Біла береза»

(оригінал чи переклад на вибір учителя)

- Як ви гадаєте, з якою інтонацією слід читати вірш? Чому? Виразно прочитайте текст поезії.

- Яка пора року описана в поетичному тексті? Поміркуйте: чому саме зима?

- Яким чином у вірші забезпечується цілісність картини зимової природи? Доведіть текстом, що цей світ прекрасний та чистий.

- За рахунок чого досягається ефект урочистості та святковості у творі?

- Поміркуйте: чому центральним образом поезії є біла береза? Як вона змальована? Які епітети та порівняння вам найбільше прийшлися до душі?

- Яку роль відіграє персоніфікація в описі білої берези?

- Визначте місце людини у творі? Як ставиться ліричний герой до навколишнього світу? Визначте його присутність у тексті (безпосередньо чи опосередковано?). Аргументуйте цитатами з тексту.

- Які художні засоби допомагають створити казкову картину зимової природи? Чи можна її вважати гармонійною?

- Що зближує вірш С. Єсеніна з народною піснею? Яка мелодія виникає в душі під час читання цього поетичного твору?

- Прослухайте «Білу березу» С.Єсеніна в україномовному перекладі Романа Сільвестрова. Чи вдалося перекладачеві зберегти красу й гармонійність оригіналу?

Виразне читання вірша 2-3 учнями. Визначення кращого читця.

2. Робота з текстом поезії С. Єсеніна «Пісня про собаку»

Виразне читання вірша вчителем або прослуховування аудіозапису у виконанні майстра художнього читання

- Які почуття викликала у вас ця поезія?

- Поясніть, чому в читанні вірша переважають притишений тембр, сумні інтонації.

- Доведіть, що «Пісня про собаку» – це сюжетний вірш. Визначте зав'язку, кульмінаційний момент та розв'язку.

- Поміркуйте: хто з героїв поетичного тексту більше цікавить автора – собака-мати чи «похмурий» хазяїн? Доведіть, що ці персонажі протиставляються. Хто є головним героєм твору?

- Де і коли відбуваються події, зображені у вірші? Як ви думаєте, чому автор обирає саме ранок для початку твору?

- Як поету вдалося передати щастя материнства? Доведіть думку цитатами з тексту.

- Чому обривається щастя матері? Яку роль відіграє протиставлення в художньому часі «ранок-вечір»?

- Поміркуйте: чому для характеристики господаря автор добирає епітет «похмурий»?

- Як передане горе матері? Чому у фіналі поезії з'являються образи місяця та зір? Яке значення мають метафори «Показался ей місяць над хатою / Одним из ее щенков», «Покатились глаза собачьи / Золотыми звездами в снег»?

- Як ви думаєте, чому Єсенін дав твору саме таку назву? Визначте роль слова «пісня» в назві.

- Виразно прочитайте вірш «Пісня про собаку», спробуйте інтонаційно якомога точніше передати трагізм твору.

- Прослухайте пісню «Песнь о собаке» на вірші С. Єсеніна. Як музичний супровід підсилює трагічне звучання єсенінського тексту?

- Проти чого застерігає автор Людину у вірші «Пісня про собаку»? (Єсенін ставить перед читачами одвічні питання: що має нести у Людина у великий світ, чи має право вона забувати, що також є часткою великої Природи?)

III. Рефлексія

- Що особисто для себе ви відкрили у розглянутих творах великого поета?

- Як пов'язані у віршах Сергія Єсеніна світ природи і світ людини?

- Доведіть, що в поезіях «Біла береза» та «Пісня про собаку» автор зобразив діаметрально протилежне ставлення людини до природи. Порівняйте стан душі ліричного героя вірша «Біла береза» та «похмурого» хазяїна з «Пісні про собаку».

- Що, на ваш погляд, об'єднує прекрасний світ поезії «Біла береза» та сповнений болю й страждання світ «Пісні про собаку»?

- Як ви думаєте, яку важливу думку хотів донести поет до читачів? Наскільки вона актуальна для кожного з нас та для людства в цілому?

IV. Домашнє завдання (на вибір):

1. Намалювати ілюстрації до поезій С. Єсеніна «Біла береза» та «Пісня про собаку», дібрати цитати з тексту до малюнків.

2. Написати твір-мініатюру на тему «Краса і потворність поетичних творів Сергія Єсеніна» (9-10 речень).

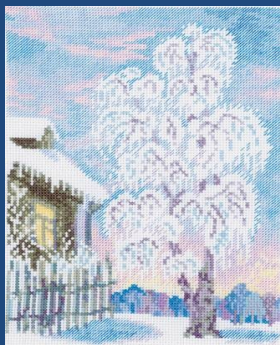
Література та інформаційні джерела:

1. Есенин С. Избранное. –М.: Детская литература, 1976.

2. Відеоряд із зображенням зимової природи. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SwBBE2zM--U>.

3. Пісня «Песнь о собаке» на вірші Сергія Єсеніна: [відеоролик]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hQSgziGFWW0>.

«Особливості художнього світу поезій Сергія Єсеніна «Біла Береза»
та «Пісня про собаку»

- Краса;
- Гармонія Природи та Людини;
- Чистота та незайманість світу

- Біль;
- Страждання;
- Зрада людини;
- Жорстокість

ЄДИНИЙ НЕПОВТОРНИЙ СВІТ, ДЕ
ПЕРЕПЛІТАЮТЬСЯ ПРЕКРАСНЕ ТА ПОТВОРНЕ

РОЗДІЛ «СВІТ ДИТИНСТВА»

Гузь О.О.

Тема: Радості й печалі маленького лорда Фонтлероя (за романом Френсіс Елізи Годгсон Бернет «Маленький лорд Фонтлерой»).

Мета: проаналізувати текст роману, давши оцінку життєвим випробуванням головного героя; з'ясувати сутність авторського задуму твору та його виховний потенціал; сприяти формуванню в учнів кращих моральних якостей.

Обладнання: слайд-презентація «Френсіс Годгсон Бернет», фрагменти екранізацій: «Маленький лорд Фаунтлерой», США, 1980; «Радості й печалі маленького лорда», Росія, 2003.

Методичний коментар для вчителя

Урок за романом Френсіс Бернет доречно провести під час вивчення теми «Світ дитинства», де він органічно поєднується з програмними творами Марка Твена «Пригоди Тома Сойера» та Елеонор Портер «Поліанна». Спостерігаючи за життєвими перипетіями головного героя роману «Маленький лорд Фонтлерой», учні матимуть нагоду ще раз заглибитися в проблеми міжособистісних стосунків, зрозуміти особливості світосприйняття багатих людей та представників середнього стану й бідняків. Думки та вчинки

маленького гуманіста Седрика Ерола стануть для п'ятикласників гідним прикладом для наслідування та формування кращих людських якостей у собі.

Система завдань і запитань для аналітико-інтерпретаційного дослідження роману Френсіс Елізи Годгсон Бернет «Маленький лорд Фонтлерой»

I. Перегляд початку однієї з екранізацій (на вибір учителя) до появи адвоката Гевішема

II. З'ясування первинного сприйняття тексту

- Хто знає, з якого фільму цей фрагмент? За яким твором він був знятий?

- Що ви знаєте про автора «Маленького лорда Фонтлероя»?

Коротке ознайомлення з біографією Френсіс Елізи Годгсон Бернет та історією створення роману із використанням слайд-презентації

- Розкажіть про свої враження від прочитання роману «Маленький лорд Фонтлерой». Про кого й про що ця книга?

- Які епізоди та герої вас найбільше привабили? Чим?

- Хто з персонажів не сподобався? Чому?

- Чи можемо ми відразу сказати, які важливі думки хотіла донести до читачів письменниця, створивши історію про «маленького лорда»?

III. Аналітико-інтерпретаційне дослідження твору

- Де і коли відбуваються події, описані в творі? Як і чому змінюється місце подій?

- За яких обставин ми вперше знайомимося з Седриком Еролом? Яку важливу інформацію про головного героя твору подає автор у I розділі роману? Аргументуйте свої відповіді, використовуючи текст. (Ми дізнаємося, що хлопчик напівсирота. Він живе з мамою в Америці у кварталі для небагатих людей невеликого міста. Хлопчик і мати нерозлучні. Седрик надзвичайна добра і чесна дитина, тому його люблять усі оточуючі.)

- Що ви дізналися про родину Седрика? Дайте стислу характеристику батькам хлопчика та стосункам між ними. Чому Седрик називав матір «Люба»?

- Розкажіть, як Седрик сприйняв звістку про бажання діда-аристократа виховувати його, як спадкоємця.

- Як відреагувала на пропозицію адвоката Гевішема мати Седрика? Чому вона погодилася переїхати до Англії з сином? (Місіс Ерол вважала, що цього дуже хотів би її покійний чоловік.)

- Які умови поставив граф Доринкорт своїй невістці? Поясніть, чому він її ненавидів? Назвіть повне 77л.'я Седрикового діда. («Джон Артур Моліно Ерол, граф Доринкорт».) Знайдіть у тексті цитати, що характеризують старого графа. Поясніть, чому спочатку автор знайомить читача з цим аристократом, від якого залежить майбутнє Седрика Ерола та його матері опосередковано, через думки й характеристики його повіреного Гевішема?

- Розкажіть про друзів Седрика. Чому, на вашу думку, він товаришує і з дітьми, і з дорослими? Кого із героїв вивчених вами творів він вам нагадує? (Поліанну.) Якою була реакція американських друзів на «аристократизм» Седрика? Виразно прочитайте діалог Седрика з містером Гобсом з розділу «Седрикові друзі». Доведіть, що хлопчик залишився самим собою.

- Чого побоювався адвокат Гевішем, відправляючись до Америки за дорученням свого патрона? Доведіть, що його страхи не мали підґрунтя. (Седрик та його мати зачарували Гевішема своєю порядністю, добротою, щирістю. Допомога Седрика родині Бريدжит, подарунки друзям, містеру Гобсу та Дікові, продавчині яблук.)

- Седрик покидає вітчизну і їде на історичну батьківщину своїх предків. Визначте головні риси вдачі юного лорда Фонтлероя. Як ви вважаєте, чи легко йому буде пристосуватися до аристократичного способу життя?

- Розкажіть, яким чином було влаштовано життя Седрика та його матері в Англії. З якими труднощами відразу ж зіткнулися герої? (Вони мали жити окремо. Це було найбільшим випробуванням для обох.) Поясніть, чому мати Седрика відмовилася від грошей графа Доринкурта?

- Як ви думаєте, чому автор не відразу відправляє Седрика до діда? Яку роль відіграє розмова графа з адвокатом про маленького лорда та його матір?

- Виразно прочитайте епізод, у якому йдеться про першу зустріч Седрика з дідом. Чи можна сказати, що це зустріч рідних людей? Як поведінка та слова Седрика розбивають лід у дідовому ставленні до нього? Перегляньте цей фрагмент у запропонованих екранізаціях. Зробіть висновок, у якому фільмі цей момент ближчий до авторського тексту. Чи так ви уявляли цю зустріч, читаючи текст?

- Визначте стан, у якому перебував граф Доринкурт. Що й чому у поведінці онука його спантеличило? Яке значення має зображення приятелі дідусевого дога Дугала до Седрика?

- Як і чому саме так сприймає діда Седрик? (Хлопчик ставиться до нього, як до рідної людини, весь час дякуючи дідові за його доброту. Така поведінка Седрика обумовлена мудрою підготовчою роботою, яку провела мати, позитивно налаштувавши сина на зміни в його житті та на вибудову стосунків з дідусем, як з дорогою рідною людиною, батьком померлого татуса.)

- З якою проблемою, на ваш погляд, доведеться впоратися графу Доринкурту? (Старий граф мав навчитися любити онука й сприймати його таким, яким він є, американським. Ця суворя, недобра людина має змінитися. Такий авторський задум! Найважливіше те, що лід в його серці покликаний розтопити щирий і безпосередній семилітній хлопчик з люблячим серцем. Дідусь опирається на плече онука не тільки через подагру!).

- Як граф реагував на перебування онука в Доринкурті? Назвіть події в замку Доринкурт, які, на вашу думку, зблизили дідуса й онука. Які вчинки Седрика змушували дідуса все більше ним гордитися? (Ігрова кімната та спільні ігри діда й онука. Візит священника Мордонта з клопотанням про орендаря Гігінса. Власний поні. Недільна літургія. Милиці для кульгавого хлопчика.)

- Чому старий граф не став руйнувати думку онука, що «його дідусь – це найдобріша і найкраща людина в цілому світі»? Який ефект мав план графа щодо спадкоємця? Подумайте: хто склав справжню опозицію старому циніку Доринкурту? Про що найбільше турбувалася Седрикова матуся? (Вона боялася, щоб багатство, яке звалилося не її сина, не зіпсувало хлопчика.) Чи були у неї

підстави для турбот? Доведіть, що молода жінка опосередковано також впливала на зміни в характері господаря Доринкурту.

(Граф Доринкурт вважав, що безліч подарунків та вседозволеність у виконанні бажань зроблять Седрика його власною копією, але він помилився. Хлопчика не можна було зіпсувати! Занадто багато добра і любові передалося йому від батьків, щоб він став черствим заручником багатства. Головним суперником графа у боротьбі за маленького лорда Фонтлероя стала його матуся. Ця мужня й мудра молода жінка за підтримки сільського священника розробила власний план захисту сина від негативного впливу багатства й очерствіння душі.) Які підтвердження збереження цілісності натури Седрика містяться у його листі містерові Гобсу?

- Яка проблема найбільше турбувала маленького лорда Фонтлероя? (Він не міг зрозуміти, чому дорогі його серцю люди (матуся і дідусь) ніяк не перетинаються в житті.)

- Поміркуйте: з якою метою письменниця влаштувала спільні кінні прогулянки дідуся й онука? (Хлопчик мав дізнатися, як живуть орендарі. А розмови про обов'язок багаті людини турбуватися про своїх підлеглих свідчать про те, що Седрик залишився в душі американцем. Він мав допомогти всім нужденним. Ці спільні прогулянки мали величезну роль і для старого графа: він усвідомлював, що прикіпає душею до онука, починає по-справжньому його любити. Головне ж, «у внукові його приваблювали ті риси, яких він, граф Доринкурт, геть був позбавлений – щирість, чесність, доброта і правдивість, завдяки яким Седрик не міг погано думати про людей». І коли хлопчик попросив діда допомогти мешканцям злиденної окраїни орендарського селища Ерлборо, в його душі прокинулося «почуття сорому».)

- Яку роль у розвитку подій відіграв званий обід у Доринкурті та відвідини замку леді Лоридейл, сестрою старого графа? Що турбувало леді Констанцію? (Старий граф хотів усім представити свого спадкоємця. Леді Лоридейл боялася, що її брат перетворить хлопчика на «розбещене чудовисько». Проте, зустрівшись із братом, вона зробила висновок, що Моліно Ерол «став схожим на людину!») Як поводитися на прийомі дідусь і онук? Як аристократичне товариство поставилося до маленького лорда?

- Подумайте: з якою метою автор уводить у текст інтригу зі «справжнім претендентом на графський титул» (син Бевіса)? Яку роль відіграє протиставлення Седрика й Бевісового сина та їхніх матерів? (Цей нюанс в сюжеті роману став перевіркою істинності почуттів, що зв'язали графа з Седриком. Крім того залишалася болюча проблема: дідусь не хотів зближуватися з матір'ю Седрика. Потрібен був потужний удар, можливість порівняти милу й щиру місіс Седрик Ерол з вульгарною дружиною Бевіса, щоб прийняти її як дружину покійного сина й матір улюбленого онука.)

- Чому граф Доринкурт вирішив «боротися до останнього»? Що це означає?

- Чи можна вважати візит графа Доринкурта до матері Седрика актом їх примирення й об'єднання? Доведіть, що граф зрозумів правильність вибору сина й цінність невістки як матері його онука.

- Чому серед замішань і клопотів Седрик був єдиним, хто зберігав мир і спокій? (Для нього головним було залишитися онуком свого дідуся, навіть без спадку.)

- Звідки і яким чином прийшла допомога? Яку роль відіграли у цьому газетярські плітки та фото в газеті? Ким насправді виявилися псевдопретенденти? Навіщо Френсіс Бернет об'єднала американських і англійських друзів Седрика в боротьбі проти Мінни?

III. Рефлексія

- Назвіть і схарактеризуйте найбільші радості та печалі маленького лорда Фонтлероя. Яку роль у випробуванні характеру Седрика Ерола відіграють радості й печалі? Чого, на вашу думку, у його житті більше: радісного чи сумного?

- Подумайте: чому роман закінчується розділом «Седриків День Народження»?

- Чи можна цей день вважати й днем народження його дідуся, старого графа Доринкурта? У якому сенсі? Доведіть, що це щаслива розв'язка в сюжеті твору.

- Чия наука виявилася найважливішою для маленького лорда Фонтлероя? («хлопчик-бо зростав поруч із доброю та ніжною душею, якою була його матуся. Вона вчила його піклуватися про інших. Воно ніби дуже просто – але ця наука виявилася найважливішою річчю»). Седрик отримав у спадок від матері щире, любляче серце, «яке з любов'ю відкривалося до кожного, хто стрічався на його шляху. А мати таке серце – то важить більше, аніж народитися королем.)

- Яку найважливішу нагороду отримали від долі Седрик, його матуся та дідусь? (Вони стали справжньою родиною.)

- Порівняйте вплив Седрика Ерола на його дідуся з впливом Поліанни на її тітоньку Поллі. Поміркуйте, чому саме ці діти змінили сутність своїх родичів.

- Чи можна вважати, що присутність маленького лорда сповнила сенсом життя графа Доринкурта? Наведіть аргументи.

- Доведіть, що присутність маленького лорда Фонтлероя у маєтку змінює на краще життя усіх людей Ерлборо.

- Як зміни в житті Седрика вплинули на зміни в житті його американських друзів? Поміркуйте: чому граф Доринкурт вже з власного бажання віддячив американцям? Як це пов'язане з авторською позицією?

- Як змінилося смислове навантаження виразу «маленький лорд Фонтлерой» від початку до кінця роману? (На початку цей вислів означав, що Седрик Ерол є законним спадкоємцем Доринкурту. У кінці твору читач усвідомлює, що головний сенс слів «маленький лорд Фонтлерой» пов'язаний з аристократизмом духу хлопчика, що з любов'ю і довірою дивиться на людей.)

IV. Домашнє завдання:

Напишіть твір-роздум на тему «З якою метою Френсіс Бернет написала історію про маленького лорда Фонтлероя?».

Література та інформаційні джерела:

1. Френсіс Годгсон Бернет. Маленький лорд Фонтлерой/ з англ. пер. Н. Римська. – Львів: Свічадо, 2009.
2. Радості й печалі маленького лорда: [художній фільм]. – Росія, 2003. – Режим доступу: http://www.ex.ua/search?original_id=70538&s.
3. Маленький лорд Фонтлерой: [художній фільм]. – США, 1997. – Режим доступу: http://www.ex.ua/search?original_id=2&s.

Меркунова Н.О.

Тема: Особливості зображення світу дітей у повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший».

Мета: ознайомити з біографією польського дитячого письменника Януша Корчака; здійснити аналіз твору, розкривши особливості світу дітей та його проблеми; виділити й схарактеризувати ключові моменти, зацентрувати увагу на специфіці зображення боротьби добра і зла у творі; схарактеризувати героїв; сприяти формуванню кращих морально-етичних цінностей.

Обладнання: слайд-презентація «Януш Корчак», відеоряд «Януш Корчак», фрагменти художнього фільму «Король Матіуш Перший» та мультиплікаційного фільму «Маленький король Матіуш».

- Епіграфи:**
- 1) *Добра більше, в десять раз більше, ніж зла.*
 - 2) *Я старався ростити дітей майбутнього.*

Януш Корчак

Методичний коментар для вчителя

Повість-казку Януша Корчака «Король Матіуш Перший» доцільно використати для позакласного читання після вивчення казки Оскара Уайльда «Хлопчик-Зірка». Цей твір дидактичний, людинотворчий. Приклад життєвої позиції Матіуша та щирість і беззахисність дитини зрозумілі учням. Виховний потенціал твору базується на гуманізмі самого Я. Корчака, чий людський і громадянський подвиг є прикладом для формування активної життєвої позиції.

Система завдань і запитань для текстурального дослідження повісті-казки Януша Корчака «Король Матіуш Перший»

I. Створення проблемної ситуації

- Як ви думаєте, чи були б люди щасливими, якби уряд у державі очолювали діти?

- Чи готові діти брати на себе відповідальність за інших людей?

Подібні події зображені у повісті-казці Януша Корчака «Король Матіуш Перший».

II. Стисле ознайомлення учнів із біографією Януша Корчака (з використанням відеоряду або слайд-презентації)

- Януш Корчак разом зі своїми вихованцями пройшов дорогою скорботи до кінця. Із сиротинця вийшов, тримаючи найменших двох вихованців за руки і

весь час нахилявся до дітей, говорив їм щось. Свідки цієї останньої ходи пригадують, що він розповідав дітям казку – це була історія маленького короля Матіуша Першого.

III. З'ясування первинного враження від прочитання тексту

- Яке враження від прочитаної казки склалося у вас?

- Чи все ви зрозуміли?

- На які питання за текстом хотіли б отримати відповіді?

IV. Текстуальне дослідження повісті-казки

- Що ви дізналися про дитинство Матіуша? (Мати померла давно, а згодом і батько, король Стефан Мудрий. Хлопчик був дуже малим, ще не вмів навіть читати й писати, а вже став королем. Ним командували усі міністри, а сам він нічого не розумів в управлінні державою. Тому Матіуш поставив собі мету – стати справжнім королем, яким були його батько і дід. Але для цього потрібно було дуже багато знати, отже, треба швидко навчитися читати, писати й отримати знання, необхідні кожному королю.)

- Матіуш був одночасно і королем, і дитиною. Чого найбільше хотів сам Матіуш? (Гратися з дітьми, бути таким, як усі, щоб з ним поряд були мама і батько. Дуже потребував допомоги. Не хотів бути королем дорослих.)

- Які накази короля Матіуша є такими, що їх може придумати тільки дитина?

(Виготовити люльку висотою до стелі у подарунок дівчинці, видати учням цукерки та інші.) Як така державницька діяльність характеризує Матіуша?

- Визначте етапи перетворення Матіуша з «короля-дитини» на справжнього короля. Поміркуйте: чи залежить від віку статус справжнього державця, що головною метою свого життя вважає щастя своїх підданців? Складіть простий план з проблеми **«Шлях Матіуша до справжнього короля»**.

План

1. Утік з Фалеком на фронт і проявив себе як герой.

2. Допоміг війську отримати перемогу.

3. Уклав мирний договір з королями-сусідами, але не взяв з них контрибуції.

4. Подружився із Сумним королем, який розказав Матіушу про обов'язки короля і про справжні реформи, про парламент.

5. Знайшов серед королів друзів і заручився їхньою підтримкою для проведення реформ.

6. Став королем для дітей, видав для них хороші закони.

- Які хороші справи зробив Матіуш для дітей? Чи оцінили це діти й чому?

(Видав наказ про організацію будинків відпочинку для усіх дітей, створив дитячий парламент, газету для дітей, організував звіринець; у кожному дворі за його указом поставили гойдалки, каруселі, роздали подарунки усім дітям. Але всім догодити неможливо, тому було багато незадоволених. Крім того, діти слухали ще й дорослих, а ті не завжди підказували правильні речі. Як, наприклад, вийшло з навчанням для дорослих і роботою дітей, коли діти, не

розуміючи, чим це може обернутися, вивели із ладу техніку і деякі заводи. Вони це сприйняли як гру, що насправді виявилось спланованою диверсією.)

- Як ви оцінюєте дії Матіуша? Що ви йому порадили б? (Матіуш занадто наївний і довірливий, він вірив у порядність людей і дуже розчаровувався, коли його підводили або навіть зраджували. Як король, мав би не просто догоджати дітям, а передбачити, що з цього вийде. Але йому бракувало досвіду.)

- Чому міністри не допомогли Матіушу уникнути помилок? (Поки юний король займався справами так, як він їх розумів, міністрам ніхто не заважав грабувати країну й жити у своє задоволення.)

- У творі Януша Корчака, як і в усіх казках, є добро й зло. З допомогою таблиці виявимо й схарактеризуємо ці два світи.

<i>Світ добра</i>	<i>Світ зла</i>
Матіуш, його батько король, старий лікар, Фалек, Сумний король, король Бум-Друм, його дочка Клу-Клу.	Міністри, редактор-шпигун, молодий сусідній король, африканський жрець.
Мир, щастя, здоров'я, добробут, взаємодопомога, чесність.	Війна, розруха, підступність, лицемірство, хвороби, смерть.

- Як ці світи між собою пов'язані? (Єдністю подій, їх розвитком.)

- Як закінчується повість-казка? Чи можна такий фінал сприймати як поразку Матіуша? (Матіуша полонили сусідні королі, тому що повірили зрадникові, й засудили до заслання на безлюдний острів. Зло тимчасово перемагає.)

- Якою, на вашу думку, є авторська позиція: оптимістичною чи песимістичною? Аргументуйте свої відповіді. (Звертання до епіграфа. Януш Корчак, який усе своє життя був лицарем добра й справедливості, усе ж вірив у перемогу добра. Він писав: *«Добра більше, в десять раз більше, ніж зла»*.)

V. Рефлексія

- У чому, на ваш погляд, полягають особливості зображення світу дітей та його проблем у повісті-казці Януша Корчака про Матіуша Першого?

- Хто, на вашу думку, з героїв твору найбільше заслуговує на любов людей? Чому?

- Якби Матіуш був вашим другом, що ви йому порадили б змінити у ставленні до дітей, до дорослих, до людей в цілому? Чому?

- Що Януш Корчак засуджує своєю повістю-казкою «Король Матіуш Перший»? А що уславлює? Наведіть аргументи з тексту на підтвердження своїх висновків.

VI. Домашнє завдання:

Напишіть своєму другові електронного листа з порадою прочитати повість-казку Януша Корчака «Король Матіуш Перший».

Подаруйте своїм батькам *«Десять заповідей для дорослих з виховання дитини» Януша Корчака (Джерело: <http://www.adme.ru/svoboda-psihologiya/10-zapovedej-yanusha-korchaka-dlya-roditelej-680255/#image5261055> © AdMe.ru)*.

Література та інформаційні джерела :

1. Януш Корчак. Король Матіуш Перший. – К.: Школа, 2007.
2. Януш Корчак. Пригоди короля Мацюся: у 2-х частинах. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-Га, 2011.
3. Януш Корчак.wmv – YouTube. – Режим доступу. – www.youtube.com/watch?v=7kHFbiUoJ0M.
4. Януш Корчак. – YouTube. – Режим доступу. – www.youtube.com/watch?v=USQFUNo2cjs.
5. Януш Корчак. – YouTube. – Режим доступу. – www.youtube.com/watch?v=-zNvujouUizw.
6. Король Матіуш Перший: [художній фільм]. – Режим доступу. – www.youtube.com/watch?v=Z178auOjmbc.
7. Маленький король Матіуш: [мультіплікаційний фільм]. – 2007. – Режим доступу. – Filmix *filmix.net* ».

Колос А.А.

Тема: Дивовижний світ дитинства у повісті Джеймса Крюса «Флорентіна».

Мета: ознайомити учнів із життям і творчістю німецького письменника Джеймса Крюса; здійснити аналіз твору на основі ключових фрагментів; характеризувати героїв за їх вчинками; виховувати кращі моральні якості.

Обладнання: мапа Німеччини, портрет письменника, ілюстрації художниці М.Ю. Севериної до тексту, презентація «Джеймс Крюс – найвідоміший дитячий письменник Німеччини ХХ століття».

Епіграф: *Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості.*

В.О.Сухомлинський

Методичний коментар для вчителя

Повість Джеймса Крюса «Флорентіна» може бути запропонована для вивчення в темі «Світ дитинства» після розгляду повісті М.Твена «Пригоди Тома Соєра» або після знайомства з романом Е. Портер «Поліанна». Ця повість розкриває юним читачам дивовижний світ дитинства, пропонуючи їм стати свідками стосунків між дорослими і дітьми та справжньої дружби.

Система запитань і завдань для текстуального дослідження повісті Джеймса Крюса «Флорентіна»

I. Стисле ознайомлення учнів з біографією та творчим доробком Джеймса Крюса за допомогою слайд-презентації

II. З'ясування первинних вражень від прочитання повісті «Флорентіна»

- Поділіться своїми враженнями від прочитання повісті «Флорентіна».
- Хто є автором перекладу повісті українською мовою?
- Які епізоди вам найбільше сподобалися? Які вас вразили?
- Що й чому викликало обурення?
- Чи все в тексті було для вас зрозумілим?

- Який герой найбільше сподобався? Чим?

- Чийми очима ми побачили Флорентіну?

III. Інтерпретаційне дослідження тексту

- Чи помітили ви щось особливе у побудові тексту? Чому автор вирішив саме так розпочинати кожен окремий розділ?

- Де і коли відбуваються події твору?

- Розкажіть, як автор знайомить нас із Флорентіною. Чим вона особлива?

- Чи є у героїні друзі? Хто вони? Погляньте на схему «Друзі Флорентіни» та додайте тих, кого в ній немає (додаток 1).

- Чому її товаришами дуже часто стають дорослі люди (дядечко Гнавк, бабуся, крамарка Роза)?

- Пригадайте, героїня якого вже вивченого вами твору також більше товаришувала з дорослими людьми.

- Чим сподобалися вам пісні Флорентіни? Спробуйте їх наспівати на будь-яку мелодію. Виходить? Чому?

- Чому Флорентіна записує їх на пакувальному папері?

- Як поводить себе Флорентіна, коли чує або читає про якусь заборону?

- Чи згодні ви з нею?

- Що ви можете розповісти про батьків Флорентіни? Чи подобаються вони вам? Чому?

- Пригадайте, як ставилися у місті, де жила Флорентіна, до голубів? Чому дівчинка вирішила піклуватися про птахів?

- Як ставиться Флорентіна до інших тварин? Доведіть свою думку, використовуючи текст.

- Який епізод з тексту буде корисним, на вашу думку, для прочитання дорослим? Чому?

- Як ви розумієте слова із пісеньки Флорентіни: «Любі друзі,/ милі діти,/ таки ніде правди діти:/ гави – це БАТЬКИ!/ Хай би мами, / хай би тата/ всі на світі такі стали/ і ніяк не навпаки!»?

- Які сторінки повісті змусили вас хвилюватися?

- Чи змінилася Флорентіна після хвороби? Доведіть свою думку цитатами із тексту.

- Чим так сподобалася Флорентіна пані Розі Райбісль?

- Поясніть слова батька Боббі про Флорентіну: «В неї ангельська душа, але, на жаль, вона непосидюча, як сатана».

IV. Рефлексія

- Чим стала гра в житті Флорентіни? Створіть схему, яка відобразила б дивовижний світ гри та фантазії головної героїні (додаток 2).

- Які риси характеру Флорентіни розкриваються перед читачем?

- Погляньте на малюнки М. Севериної до тексту (додаток 3). Чи співпало ваше особисте уявлення про дівчинку з баченням цього образу художницею?

- Поміркуйте: чому героїнею твору Крюса стала саме така дівчинка, як Флорентіна? Які проблеми його хвилювали? Що важливого він прагнув сказати читачам?

- Чи розуміє Флорентіна, якими повинні бути батьки? Доведіть це, спираючись на текст.

- Сформулюйте головну думку повісті.

- Прокоментуйте заключні слова твору: «На цьому завіса падає зовсім, бо дітям, батькам, муніципальним радникам і дрібним крамарям, про яких ви прочитали, треба знов братися до роботи і пильнувати уроків, синів, дочок, голубів, пива та квашених огірків. Отож, на все вам добре!».

V. Домашнє завдання:

Розкажіть від імені Флорентіни про її уявну зустріч з Томом Соєром або Поліанною. Про що вони б могли поговорити, що розповісти одне одному, що порадити?

Література та інформаційні джерела:

1. Крюс Джеймс. Флорентіна: [повість. для мол. шкіл. В.] / пер. з нім. Г.М. Кирпи; мал. М. Ю. Севериної. – К.: Веселка, 1983. – 95 с., іл.

2. Крюс Дж. Тім Талер, або Проданий сміх. Флорентіна. Мій прадідусь, герої і я: [повісті: для мол. шкіл. віку] / Дж. Крюс ; [пер. з нім. Г. Кирпи; передм. К. Шахової]. – К. : Веселка, 1991. – 522 с.

Додаток 1

Опорна схема «Друзі Флорентіни»

	Боббі
	Шульце-Нойберги
	Дядечко Гнавк
	Лікар Бойтельбах
	Пані Роза Райбісль
	???

Додаток 2

Опорна схема «Світ гри й фантазії Флорентіни»

Поведінка та вчинки	Приклади за текстом
<i>Порушує правила й заборони</i>	Переходить вулицю на червоне світло світлофора, розмовляє з водієм, перебігає луки, заходить до кімнати, де відбуваються зйомки
<i>Вдає з себе маленьку</i>	«Дитячий квиток до кінця»
<i>Рятує з друзями голубів</i>	Вирішує доглядати за птахами, щоб її називали Флорентіною- Голубівною і поставили пам'ятник
<i>Шукає гроші на міському вокзалі</i>	Щоб купувати крихти для голубів
<i>Пише веселі пісеньки про події свого життя</i>	(додати приклади з тексту)

<i>Пускає мильні бульбашки крізь дірку в підлозі</i>	
<i>Виготовляє Великодні гостинці й заохочує інших їх шукати</i>	
<i>Організовує урочисте поховання кішки</i>	
<i>Проявляє ініціативу з прибирання кімнати крамарки та перестановки меблів</i>	
<i>Залишається у пані Розі, щоб розрадити її самотність</i>	

РОЗДІЛ «СИЛА ТВОРЧОЇ УЯВИ»

Гузь О.О.

Тема: *Що залишається після розказаної казки?.. (до розуміння сутності авторського задуму та секретів популярності повісті-казки Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі»).*

Мета: здійснити текстуальний аналіз другої книги Керролла про пригоди Аліси; наблизитися до розуміння авторського задуму твору; поглибити знання учнів про специфіку літературної казки та особливості створення її художніх світів і образів; розвивати навички аналітичного читання тексту, сповненого нонсенсів, парадоксів та каламбурів; сприяти формуванню вдумливого всебічно розвиненого читача, який знаходиться в полікультурному просторі світової літератури.

Обладнання: фрагменти мультфільму Єфрема Пружанського «Аліса в Задзеркаллі», фрагменти художнього фільму «Аліса в Задзеркаллі» (1998), слайд-презентація «Ілюстрації до книги Льюїса Керролла «Крізь дзеркало, і що там побачила Аліса».

Методичний коментар для вчителя

Даний урок буде логічним завершенням роботи над діалогією Керролла про Алісу, його слід проводити після вивчення першої книги «Аліса в Країні Див», яка вивчається в темі «Світ уяви і фантазії». Безумовно, за один урок неможливо розкрити перед дітьми всю глибину другої книги про пригоди Аліси в Задзеркаллі, тому рекомендуємо зробити його легким і яскравим, не переобтяжуючи літературознавчими розвідками, натомість наситивши цікавими моментами та рольовими іграми. Важливо з'ясувати враження від прочитання тексту та зберегти їх яскравість і таємничість упродовж уроку.

Епіграф: *Этот рассказ мы с загадки начнем –*

Даже Алиса ответит едва ли:

Что остаётся от сказки потом –

После того, как её рассказали?

Володимир Висоцький

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження повісті-казки Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі»

I. З історії створення повісті-казки «Аліса в Задзеркаллі» (за свідченнями самого Керролла)

- У якій руці ти тримаєш апельсин? – запитав я.

- У правій, – сказала Аліса.

- Тепер поглянь на ту маленьку дівчинку в дзеркалі. А вона в якій руці тримає апельсин?

Аліса уважно подивилася на своє відображення.

- У лівій, відповіла вона.

- Як це пояснити? – запитав я.

Завдання було не з легких, але Аліса не розгубилася.

- Ну, якби я стояла по той бік дзеркала, - сказала вона, - апельсин був би у мене в правій руці, правда?

- Молодець, Аліса! – Кращої відповіді я ні разу не чув!

Розмова ця дала остаточний напрям моїм думкам про нову книгу. Я назвав її «Крізь дзеркало, і що там побачила Аліса».

«Аліса в Задзеркаллі» (англ. *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There* – «Крізь дзеркало, і що там побачила Аліса») – дитяча книжка англійського математика й письменника Льюїса Керролла, написана в 1871 як продовження книги «Аліса в Країні Див». У цьому випадку Аліса має не одного, а двох прототипів з таким ім'ям – реальна Аліса Ліддел та літературна Аліса з першої книги.

II. Проблемна ситуація

- Як ви гадаєте, чи варто паралельно з дослідженням пригод Аліси в Задзеркаллі грати в шахи? Виразно прочитайте «Авторову передмову». Кому це було б цікаво?

- Спробуйте визначити, про що будемо говорити ми, як читачі, а не шахісти, на уроці за книгою Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі». (Про пригоди Аліси та дива, що з нею сталися.)

III. З'ясування вражень від прочитаної книги

- Чи важко вам було читати книгу про пригоди Аліси в Задзеркаллі, адже там так багато посилань на гру в шахи? На що ви звертали основну увагу під час читання?

- Наскільки у знайомстві з новою казкою про Алісу вам допоміг досвід вивчення «Аліси в Країні Див»?

- Які персонажі вам сподобалися, а які ні? Чому?

- Які з випробувань Аліси в Задзеркаллі вам видалися найскладнішими?

- Скільки часу відділяє події першої та другої книги? Аргументуйте.

- Де відбуваються пригоди головної героїні? (За дзеркалом у її кімнаті.)

IV. Текстуальний аналіз повісті-казки «Аліса в Задзеркаллі»

- Виразно прочитайте вступний вірш до казки «Аліса в Задзеркаллі». Доведіть, що це вірш-посвята. Про що свідчить його датована назва? До кого, на вашу думку, звертається автор? Як цей вірш пов'язаний зі вступом до «Аліси в Країні Див»?

Перегляд початку мультфільму Єфрема Пружанського «Аліса в Задзеркаллі» до того моменту, коли Аліса проходить крізь дзеркало.

- У творах Керролла багато курйозів. Один з них стався з сюжетною лінією: переплуталися події. Відновіть черговість подій, попрацювавши в групах. **Завдання:** відновіть правильну черговість сюжетних ланок.

Задзеркальні комахи.

Вовна та вода.

Сад квітів, які вміли розмовляти.

Шалам-Балам.

Задзеркальний дім.

Круть і Верть.

Трясець.

«Я сам це придумав!».

Лев та Одноріг.

Королева Аліса.

Кому це наснилося?

Сну кінець.

(Правильний порядок: 5, 3, 1, 6, 2, 4, 9, 8, 10, 12, 11.)

- Край Задзеркалля – це країна «шахової фантастики». Спробуємо дізнатися, хто з вас краще орієнтується на «шаховій дошці» тексту книги «Аліса в Задзеркаллі».

Літературна гра «Шахова партія» на з'ясування рівня орієнтування учнів у тексті (клас поділяється на дві команди: «Білі» й «Чорні»; ставить «мат» та команда, яка набирає більше правильних відповідей; доречно підбити підсумок в особистому заліку: у кожній команді визначаються Королеви (найсильніші гравці) за кількістю даних ними для команди правильних відповідей)

Запитання для «Чорних» і «Білих»:

- З ким гралася Аліса й мріяла потрапити до Задзеркалля? (З чорним кошем.)

- Де знаходилося дзеркало в Алісиній кімнаті? (Біля каміна.)

- Чим відрізнялася кімната в Задзеркаллі? (Зображення на портретах перешіптуються, годинник посміхається, як живі поводяться шахові фігури.)

- Хто став першими знайомими Аліси в Задзеркаллі? (Білий Король і Біла Королева та їхня донька – білий Пішак.)

- Що використала Аліса, щоб прочитати незрозумілий вірш у задзеркальній книзі? (Вона скористалася дзеркалом.)

- Що зрозуміла Аліса з вірша «Курзу-Верзу»? («Одне ясно: хтось когось тут уколошкав...»)

- Куди вели всі стежки, якими Аліса намагалася дістатися вершини пагорба? (До будиночка, з якого вона вийшла.)

- Що порадили Алісі живі квіти? (Йти в протилежному напрямку. У цих словах явний натяк на те, що «вперед» і «назад» у дзеркалі міняються місцями. Спробуйте піти до дзеркала – зображення зарухається вам назустріч, тобто в протилежному напрямку.)

- Який вигляд мало Задзеркалля? (Це шахівниця.)
- Чому Аліса так хотіла взяти участь у грі в шахи? (Щоб стати з Пішака Королевою.)
- Хто розповів Алісі, як потрапити на восьму лінію та стати королевою? (Чорна Королева.)
- Що отримала Аліса від Чорної Королеви для вгамування спраги? (Сухого коржика.)
- Хто в Задзеркаллі літав замість бджіл? (Слони.)
- Чим відрізнялися квитки для мандрівки у потязі? (Вони були більшими за пасажирів.)
- Хто їхав у потязі разом з Алісою? (Жук, Кінь і Цап.)
- Про що Аліса дізналася від Контролера в потязі? (Що вона їде не в той бік.)
- Що особливого було в русі потягу? (Потяг перестрибував через струмки.)
- Навіщо Круть і Верть читають Алісі вірша «Морж і Тесля»? (Таким чином вони хочуть її затримати.)
- Яку важливу інформацію отримала Аліса від товстунів Крутя й Вертя? (Близнюки сказали, що все відбувається уві сні Чорного Короля.)
- У чому полягала особливість світосприйняття Білої Королеви? (Вона живе «навпаки», одночасно пам'ятаючи й минуле, й майбутнє та ігноруючи теперішнє.)
- На кого перетворилася Біла Королева? (На Вівцю, що господарювала в дивній крамниці.)
- Що сталося з яйцем? (Воно перетворилося на Шалам-Балама.)
- Яка проблема постала перед Алісою після розмови з Шалам-Баламом? (Вона відчула себе у безвихідній ситуації, тому що він надавав знайомим словам незнайомого значення.)
- Як звали Гінців Білого Короля? (Солоний Саєць і Кап-Ель-Юшник.) Кого вони нагадали Алісі? (Шаленого Зайця і Капелюшника з її попередніх пригод.)
- За кого прийняли Алісу Одноріг та Лев? (За Прояву, Химеру.)
- Як потрібно було ділити за дзеркального сливового пирога? («Пирога роздай, а тоді його розкрай!»)
- У чому полягала химерність зустрічі Аліси з Білим і Чорним Лицарями? (Чорний Лицар брав її у полон, а Білий тут же визволяв.)
- Що стало для Аліси найяскравішим спомином з чудес, які вона пережила в Задзеркаллі? (Пісня Білого Лицаря «Печена вода».)
- Ким стала Аліса в Задзеркаллі? (Третьою Королевою, Королевою Алісою.)
- З ким Аліса познайомилася на бенкеті? (З Пудингом та Баранячим Стегном.)
- Чим насправді була мандрівка Аліси до Задзеркалля? (Сновидінням.)
- Як Аліса повернулася до реальності? (Розсердившись на шахових героїв за дивний бенкет, влаштований на її честь, Аліса накинулася на Чорну

Королеву й почала її трясти. І раптом виявилось, що в руках вона тримає чорне кошеня.)

V. Рефлексія

- Аліса дуже образно висловлюється про звичайні речі оточуючого світу. Як це її характеризує?

- У які ігри грається Аліса в реальному житті? Яка з цих ігор є визначальною для пригод Аліси в Задзеркаллі? Чому ви так вважаєте? Як це характеризує героїню?

- Чим цікавив Алісу Задзеркальний дім? (Таємницею, у якій «є світлиця – точнісінько, як наша, тільки все там навпаки».) Про яке математичне явище потрібно знати та враховувати його, перебуваючи в Задзеркаллі, щоб не втратити відчуття реальності? (Це явище симетрії, яке полягає в однаковості розташування частин будь-чого з протилежних сторін від точки, прямої чи площини.) Що виконує функції осі симетрії у книзі Керролла? (Дзеркало в кімнаті Аліси.)

- Виразно прочитайте фрагмент з першого розділу від слів «Ну то що, Кицюню, хочеш пожити в Задзеркальнім домі?» до слів «Найперше вона глянула, чи горить у каміні вогонь...» Поясніть, що відбувається з Алісою. Чим даний фрагмент є в композиції твору? (Даний фрагмент пов'язує реальний світ зі світом задзеркалля. Художній прийом переходу з одного світу до іншого характерний для творів усної народної творчості. Але Керролл започатковує фентезійне двосвіття, коли герой чи героїня, використовуючи речі реального світу, опиняються в іншосвітті, де все ніби-то таке саме, як і реальному житті, але не таке (порівняйте: Аліса проходить крізь дзеркало й опиняється в Задзеркаллі; Люссі у «Хроніках Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса потрапляє до Нарнії разом з друзями, пройшовши крізь шафу з шубами; Гаррі Поттер у книзі Джоан Роулінг потрапляє до чарівного світу, пройшовши крізь стіну на вокзалі й т.ін.)

- Поясніть, який сенс містять слова Чорної Королеви, звернені до Аліси: «Коли тобі забракне слова – скажи його по-французькому! – зауважила вона. – Ходи носачами врізнобіч! І пам'ятай, хто ти!»

- Ряд висловів із книг Керролла про Алісу перетворилися на афоризми. Як ви думаєте, за яких обставин доречно вжити ці слова:

* «Краще тобі сидіти тихо. Знаєш, скільки коштує розмова? Тисяча фунтів – слово!»

* «Раз вліз в ліс, то й сиди собі там пеньочком».

* «Чи ж не тому в комах такий нестримний потяг летіти на полум'я свічки, що вони хочуть пошитися в Крутелики!»

* «Найкращі завжди недосяжні!»

- Який з персонажів тексту є найпасивнішим? (Це Чорний Король.) Що означає, що він увесь час спить? (Чорний Король – найслабший гравець. Він займає позицію глухого кута. Єдине, що йому дозволене в цій бездіяльності – це сон.) Поміркуйте над алегоричним значенням цього образу.

- Який з персонажів книги Керролла «Аліса в Задзеркаллі» видався вам найбільш дивним? (Шалам-Балам (у рос. перекладі – Шалтай-Болтай, англ. –

...Це людина-яйце, відомий персонаж англійської дитячої поезії (широко відома примовка про «Шалтая-Болтая» у перекладі С.Я. Маршака).

- У «Алісі в Задзеркаллі», як і в «Алісі в Країні Див», міститься дуже багато віршів-парадоксів, віршів-нонсенсів, віршів-пародій. На прикладі одного з них поясніть значення використання цих віршів у творі. (Рекомендуємо використати найпарадоксальніший з усіх віршів, що увійшли до казки про пригоди Аліси в Задзеркаллі. Це вірш про «Курзу-Верзу» (переклад Миколи Лукаша. Відомі його російськомовні переклади Дар'ї Орловської «Бармоглот», Тетяни Щепкіної-Куперник «Верлиока», Володимира Орла – «Умзара Зум». Цей матеріал може бути використаний для компаративного дослідження.)

- Виразно прочитайте опис крамниці, в якій порядкує стара Вівця. Чим ця крамниця здивувала Алісу? Як ви вважаєте, навіщо автор завів Алісу до цього дивного магазину?

- З якою метою Керролл використовує іронію, зображуючи чисельні винаходи й падіння Білого Лицаря? Як ви ставитесь до цього персонажа? Він позитивний чи негативний? Аргументуйте свої висновки.

- Що вам відомо про використання образів і мотивів другої книги про пригоди Аліси в інших видах мистецтва, про ілюстрування твору?

- Перегляньте заключний фрагмент художнього фільму «Аліса в Задзеркаллі» (1998). Чим кіноверсія відрізняється від авторського тексту? Поміркуйте, що в книзі Керролла дало поштовх режисеру змінити вік головної героїні (за казкою Алісі сім з половиною років, у фільмі в такому віці перебуває донька Аліси)?

- Спробуйте розкрити алегоричний зміст образу Аліси в повістях-казках Льюїса Керролла. (Аліса, за задумом Керролла, є втіленням усіх дитячих чеснот вікторіанської доби. Вона чемна, стримана, привітна, скромна, серйозна, допитлива, з почуттям власної гідності, винахідлива, добра, весела, легко сходиться з людьми, комунікабельна, досить освічена й, головне, вона – велика фантазерка. Однією з найпривабливіших рис Аліси є її безпосередність та душевна відвертість, що інколи навіть межує з наївною простотою. Саме ці риси так цінував у своїх маленьких подружках Ліддел дивакуватий професор математики Доджсон і втілював їх як письменник Керролл у дивовижних історіях про пригоди Аліси в Країні Див та в Задзеркаллі.)

- Яким є світ Задзеркалля і як до нього ставиться Аліса? (Задзеркалля, до якого потрапляє Аліса, – це світ нонсенсу. У ньому немає логіки, у ньому все відбувається виворіт-навиворіт. Цей світ часто дратує головну героїню, а дивні персонажі, з якими вона зустрічається, дуже прискіпливі, дратівливі, постійно ображаються через дрібниці. Але Алісі вистачає здорового глузду, щоб примиритися з ситуацією, в яку вона потрапила. Дівчинка дивується чудесам цього химерного світу, але вона вміє перевести розмову на інше, щоб сприймати світ таким, яким він є.)

- Чим є сон для автора книги та для головної героїні твору? (Для Льюїса Керролла використання мотиву сну є основною формою сюжетотворення та можливістю більш яскраво відобразити зв'язок творчої фантазії письменника з реальним життям, а для Аліси сон – це спосіб забезпечення повної свободи дій

героїні до моменту пробудження та можливість здійснення фантастичної подорожі до омріяного Задзеркалля.)

- Виразно прочитайте заключний вірш твору. Як ви думаєте, чому Керролл закінчує повість-казку «Аліса в Задзеркаллі» піснею Білого Лицаря «Ах, та синява небес»?

- Зробіть висновок, чий же сон утілюється в казках Льюїса Керролла про Алісу. Самої Аліси чи письменника, який за Алісиними сновидіннями заховав власне право бути дорослою дитиною й створювати власною уявою надзвичайні дива й пригоди?

- Виразно прочитайте слова Володимира Висоцького, взяті з епіграф. Спробуйте відповісти на запитання «Що ж залишається після прочитаної казки?»

VI. Домашнє завдання (на вибір):

Напишіть другові електронного листа з порадою прочитати книгу Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі» (декілька фраз).

Написати розгорнуту відповідь на запитання «Що я узяв до своєї скарбнички читача після знайомства з повістю-казкою Льюїса Керролла «Аліса в Задзеркаллі?»».

Література та інформаційні джерела:

1. Льюїс Керролл. Аліса в Країні Чудес. Аліса в Задзеркаллі. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001.

2. Галинская И.Л. Льюис Кэрролл и загадки его текстов. – М.: ИНИОН РАН, 1995.

3. Зарубежные писатели. Библиогр. слов.: [у 2 ч.] Ч. 1. А – Л / под ред. Н.П. Михальской. – М.: Просвещение: Учеб.лит., 1997.

4. Аліса в Задзеркаллі: [мультиплікаційний фільм Єфрема Пружанського] (СРСР). – Режим доступу: multimir.net/multifilm-585-alisa-v-zazerkale.

5. Аліса в Задзеркаллі: [художній фільм] (1998). – Режим доступу: nextfilm.io.ua/vf75cb34f323931aec6b3f1b6f4c84062.

РОЗДІЛ «СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА. У КОЛІ ДОБРИХ ГЕРОЇВ»

Рябуха Н.В.

Серія уроків за творами Пауля Маара «Що не день, то субота», «Китобус, або Нові цятки для Суботика», «Пан Белло і блакитне диво»

Мета: проаналізувати твори Маара; визначати та зрозуміти головну ідею кожного твору; характеризувати події та вчинки героїв; сприяти формуванню моральних якостей учнів та їх читацьких умінь.

Обладнання: портрет письменника, ілюстрації до творів, книжкова виставка, слайд-презентація «Пауль Маар та його твори для дітей», фрагменти художнього фільму «Рудий п'ятачок».

Методичні рекомендації для вчителя

Уроки за творами Пауля Маара рекомендуємо провести в розділі «Сучасна література. У колі добрих героїв». За програмою до текстуального вивчення рекомендована повість-казка «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу» (друга книга про пригоди Суботика). Тому вважаємо, що урок позакласного читання за твором про Суботика «Що не день, то субота» (перша повість-казка) має передувати вивченню другої книги у низці історій про цю дивну істоту з цятками на обличчі та з п'ятачком замість носа. У цьому творі відбувається перше знайомство Суботика з паном Пляшкером, тому варто познайомити учнів з цими героями.

«Китобус, або Нові цятки для Суботика» (третій твір) може бути предметом обговорення після учнівської мандрівки сторінками «Машини для здійснення бажань...».

Якщо вчитель не обирає для текстуального дослідження історії про Суботика, знайомство з книгами для дітей відомого німецького письменника Пауля Маара може відбутися за казкою про собаку «Пан Белло і блакитне диво», де головною проблемою є формування людських якостей.

Тема: Якщо повірити в себе, то... (Проблема самоідентифікації особистості в повісті-казці Пауля Маара «Що не день, то субота»).

I. Стисле ознайомлення з біографією Пауля Маара та його творами для дітей (з використанням слайд-презентації)

II. З'ясування первинних вражень

- Чи сподобалася вам ця книга? Перекажіть улюблену сцену твору. Чим вона вас привабила?

- Які епізоди вразили вас? Що було кумедним, а що сумним?

- Чи хотіли б ви прочитати продовження?

III. Аналітичне дослідження

- Як ви розумієте слова «Що не день, то субота»? Яке відношення мають такі асоціації (вихідний день, свято) до героя оповідання Суботика?

- З якими персонажами інших творів ви можете порівняти Суботика?

- Де й коли відбуваються події? Вони реальні чи фантастичні?

- З чого починається твір? Як він побудований?

- Яких героїв ми зустрічаємо в творі? Опишіть їх. Перегляньте початок фільму «Рудий п'ятачок». Чи такими ви уявляли собі головних персонажів твору?

- Попрацюємо з ілюстраціями Пауля Маара до повісті-казки «Що не день, то субота». Зробіть висновок, наскільки малюнки письменника допомогли вам у сприйнятті твору.

- Як пан Пляшкер познайомився з Суботиком? Чому ця дивна істота з'являється в його житті?

- Хто такий Суботик? Хлопчик чи дівчинка?

- Чому він говорить римами?

- Які вчинки робить Суботик і навіщо?

- Пан Пляшкер і Суботик дуже різні. Визначте їхні головні риси.

- Коли перед нами з'являється «інший» пан Пляшкер? Доведіть цитатами з тексту. Порівняйте героїв на початку й наприкінці твору.

- Прочитайте й прокоментуйте останні слова твору.

IV. Рефлексія

- Проведіть лінгвістичне дослідження днів тижня і поясніть, чому Суботик з'являється саме в суботу.

- Навіщо автор включає елементи казки в повість? Чому Пауль Маар не називає свої твори казками?

- Задайте декілька питань Паулю Маару стосовно героїв та авторського задуму повісті «Що не день, то субота». Сформулюйте очікувані відповіді. (Цей фрагмент уроку може бути представлений у формі уявного інтерв'ю з письменником.)

- Як ви думаєте, чи можна зустріч пана Пляшкера з Суботиком назвати щасливим випадком у їхньому житті?

- Чи всім людям потрібні випадкові зміни в житті? Дайте відповідь, використовуючи текст твору Маара.

- Закінчіть фразу: якщо повірити в себе, то...

V. Домашнє завдання:

1. Напишіть записку головному героєві Маара «Бажання, яке я загадав би Суботикові» (пам'ятайте про рекомендації Суботика пану Пляшкеру стосовно бажань).

2. Прочитайте повість-казку Пауля Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу», усно складіть враження про твір.

Тема: Чи повернеться Суботик знову? (Проблема міжособистісних стосунків у повісті-казці Пауля Маара «Китобус, або Нові цятки для Суботика»).

I. Створення проблемної ситуації. З'ясування первинних вражень

На початку уроку рекомендуємо порівняти два малюнки: «Суботик з цятками» та «Пляшкер з цятками» й зробити прогнози щодо особливостей розмови про вже знайомих дітям героїв.

- Чи цікаво вам було читати продовження історії про пана Пляшкера та Суботика?

- Як часто ви сміялися?

- Які фрагменти тексту, на вашу думку, є найважливішими для розуміння особливостей взаємин головних героїв?

II. Аналіз тексту

- З чого починається третя книга про пригоди Суботика та пана Пляшкера?

- Чому пан Пляшкер опинився на даху?

- Які вже знайомі нам з попередніх історій фрази використовує автор у творі? Як і чому змінилося їхнє смислове навантаження? Чому ви так вважаєте?

- Як змінився Суботик після того, як утратив усі цятки? Знайдіть підтвердження в тексті.

- Які зміни відбулися в житті пана Пляшкера? Аргументуйте цитатами.

- Як Суботик зустрів новину про жінку, яка сподобалась Пляшкеру? Чи хотів Суботик, щоб у житті його татуса з'явилась жінка? Чи можна думки й дії Суботика вважати егоїстичними?

- Навіщо пан Пляшкер хоче, щоб у Суботика з'явилася хоча б одна цятка?

- Чому Суботик вирішив розповісти Пляшкеру про те, як здобути нові цятки?

- Що таке «чаклунське закляття», «ятковий час»?

- Звідки взялося слово «Китобус»? Що воно означає?

- Про що слова Суботика: «А це вже не вперше вам так страшенно поталанило»?

- Чому Суботик з охотою почав готуватися до «сходження» на дах?

- За що виправдовуються пан Пляшкер і Вівторакус?

- Яку пораду дає Вівторакус своєму другу щодо знайомства з жінкою? Чи слухна ця порада?

- Чому Пляшкер опинився у поліційному відділку? Як складала протокол допиту? (Зачитайте уривок.) Чому досить серйозна ситуація сприймається читачами зі сміхом? Перегляньте відповідний фрагмент художнього фільму «Рудий п'ятачок».

- Навіщо Суботик вигадує «злочини» для себе й Пляшкера?

- Як відбулася зустріч і розмова пана Пляшкера й незнайомої жінки?

- Чому Суботик залишився без цятки, коли пролунало слово «Китобус»?

- Як ви розумієте слова Суботика: «Бажання без участі людини – найтяжче»?

- Що таке О.Т.Б.?

- Якими були пояснення Суботика про кохання? Чи погоджуєтеся ви з його тлумаченням?

- Як Пляшкер подолав цяткове бажання й перехитрив Суботика?

- Чому Суботик хотів, щоб татко стрибнув з вишки у басейні?

- Назвіть витівки Суботика, які вам сподобались (здивували, визвали посмішку). Витлумачте їхній сенс з точки зору самого героя та автора.

- Чому оголошення в газеті налякало пана Пляшкера?

- Що й чому зацікавило пані Травен, коли вони були у кафе? Перегляньте епізод у кафе в кінострічці «Рудий п'ятачок». Схарактеризуйте стан героїв учасників даної сцени.

III. Рефлексія

- Прокоментуйте слова Суботика: «Я лише тоді можу спокійно від вас піти, коли знатиму, що вам і без мене буде добре.. Я й так аж надто довго з вами пробув. Довше, ніж із будь-яким іншим татком досі! Вам я тепер справді не потрібен, повірте мені...» Чому він вже не потрібен?

- Як використав Суботик останню цятку Пляшкера?

- Що таке «Кр.П.С.»?

- Чому автор використовує саме сім крапель? Поясніть, чому ці краплі не діятимуть на пані Травен.

- Чи повернеться Суботик ще раз? Чому ви так думаєте? Від кого це тепер залежить?

IV. Домашнє завдання:

Використовуючи зміст відомих перших трьох історій про Суботика, придумайте власний рецепт крапель для повернення Суботика.

Тема: Хто ти, пане Белло? (Сутність образу головного героя твору Пауля Маара «Пан Белло і блакитне диво»).

I. Аналіз тексту

- Виразно прочитайте перше речення твору «Якби тоді до тата в аптеку не прийшла та старенька бабуся, ми не знали б усіх отих наших клопотів...» Про що попереджає автор читача?

- Що ми знаємо про родину Макса? Створіть схему «Коло друзів Макса Зіркера» й схарактеризуйте їх. Поясніть, що є основою їхньої дружби.

- Порівняйте Зіркера-аптекаря й пана Едгара-фермера (розкажіть про їхнє минуле, теперішнє й майбутнє).

- Як ви розумієте слова: «Інколи треба забути про дитячі мрії»? Чи згодні ви з цим твердженням?

- Чому поведінка старої жінки була дивною?

- Що трапилося в понеділок? Створіть ланцюжок подій.

- Як Макс розповідає про свого батька? Чи тільки Макс дає йому характеристику? Хто ще розказує про нього?

- Що робили батько й син у лабораторії у вівторок?

- Яку властивість мала блакитна рідина?

- Якими були наслідки зустрічі з собакою?

- Що ми знаємо про собаку Белло? Доберіть цитати з тексту.

- Чи сподобався Белло родині Зіркерів? Наведіть приклади з тексту.

- Коли Макс називає Белло «своєю» собакою? Зачитайте уривок.

- Що відбулося в аптеці пізно ввечері?

- Коли пес став людиною, як він поведився? Наведіть приклади з тексту.

- Чому Зіркер сказав, що ситуація з Белло дуже складна, коли подзвонили з поліції?

- Навіщо Зіркер вигадав історію про родича з Італії?

- Як ви розумієте вислів аптекаря: «Ми зробимо з тебе справжню людину»?

- Складіть звід уроків виховання людини. Зачитайте й запишіть.

- Як Зіркер поставився до порад Белло щодо вечері з жінкою? Чому?

- Що привернуло увагу аптекаря, коли він купував овочі?

- Які нісенітниці вигадує Зіркер? Зачитайте.

- Чому Зіркер заборонив Едгарові дати траву корові? Які підозри з'явилися в аптекаря?

- Де знайшов Зіркер кролелюдину й куркожінок? Що вони там робили?

- Як Белло допоміг пану Зіркеру?

- Які поради дає Макс своєму другові пану Белло щодо стосунків з жінкою?

- Поясніть слова: «Вони поведуться дивно. Вони ж були людьми, а це не лишається безслідно. В них, як я припускаю, залишилося багато людського».

- Прокоментуйте слова з твору: «Тварини не можуть перетворюватися на людей, а люди ніколи не перетворюються на тварин! Ніколи!»

- Виразно прочитайте сцену «Перетворення». Чи справдилися ваші очікування?

- Чому Белло не гавкав у відповідь на собачий гавкіт?

- Чому Белло «урятував» родину Зіркерів під час відвідування пані Княп?

- Як Макс допоміг Белло? Що трапилось з Белло й коллі?

II. Рефлексія

- Чому Белло залишився людиною?

- Чому автор назвав пляшечку з рідиною «дивом»?

- Порівняйте назву твору Маара німецькою («*Herr Bello und das blaue Wunder*» (2005)) з перекладами: українською («*Пан Белло і блакитне диво*» (2005)) та російською («*Господин Белло и волшебный эликсир*» (2011)) мовами? У чому різниця між ними? Який переклад з німецької мови більш близький до оригіналу?

III. Домашнє завдання:

Дайте письмову відповідь на запитання: «Як зберегти в собі людину?» (за повістю-казкою Пауля Маара «Пан Белло і блакитне диво»).

Література та інформаційні джерела:

1. Маар Пауль. Пан Белло і блакитне диво / пер. з нім. Ольги Сидор; малюнки Уте Краузе. – Вінниця : Теза; Соняшник, 2005.

2. Маар Пауль. Що не день, то субота / пер. з нім. Володимира Романця. – Вінниця : Теза; Соняшник, 2004.

3. Маар Пауль. Китобус, або Нові цятки для Суботика / пер. з нім. Євгенії Горевої, малюнки Пауля Маара. – Вінниця:Теза; Соняшник, 2006.

4. Рудий п'ятачок: [художній фільм] / режисер Бен Вербонг, 2001. – Режим доступу. – <https://my-hit.org/film/2218/>.

5. П.Маар. Субота щодня: [фрагменти спектаклю театру ФЭСТ] / режисер Катерина Корабельник. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=fa48IWan_IM.

Тема: Світ дорослих та світ дітей у повісті Пауля Маара «Що не день, то субота».

Мета: ознайомити учнів із біографією Пауля Маара; здійснити цілісний аналіз повісті, приділивши головну увагу зіставленню світосприйняття дорослої людини й дитини. Підготувати підґрунтя для аналітичного дослідження другої книги про пригоди Суботика «Машина для здійснення бажань». Сприяти виробленню толерантного ставлення в спілкуванні з людьми.

Обладнання: слайд-презентація «Пауль Маар та його твори для дітей», художній фільм «Рудий п'ятачок», відеоролик «Пауль Маар: Сім субот на тиждень».

Методичний коментар для вчителя

Для текстуального вивчення у 5 класі Програмою зі світової літератури 2012 року пропонується повість Пауля Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу» (від 2 до 4 годин). Оскільки програмний твір є другим із п'яти творів, присвячених незвичайному героєві книжок Пауля Маара – Суботику, доцільно буде розпочати знайомство з ним на уроці позакласного читання саме з першої повісті - «Що не день, то субота».

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження повісті Пауля Маара «Що не день, то субота»

I. Стисле ознайомлення з біографією Пауля Маара та його творами для дітей (з використанням слайд-презентації та відеоролика)

II. З'ясування первинних вражень про твір

- Розкажіть про враження, які залишилися у вас після прочитання повісті Пауля Маара «Що не день, то субота». Які фрагменти та герої вам сподобалися й чому?

- Чи було вам весело й цікаво під читання твору? Як ви думаєте, з чим у творі це пов'язане?

- Чи розповіли ви про цю книгу своїм батькам, близьким, друзям? Хто з них уже прочитав повість? Якими були їхні враження? Чим вони відрізняються від ваших?

- Чи знайомі ви з екранізацією творів Маара про Суботика? Визначте головну особливість сюжетної лінії фільму «Рудий п'ятачок». (Пригодам Суботика та пана Пляшкера Пауль Маар присвятив п'ять книг, кожна з яких має свою назву й місце в низці історій. Кінострічка об'єднала всі їх в одну низку й представила як одну цілісну історію.)

III. Аналіз повісті Пауля Маара «Що не день, то субота»

- Де і коли відбуваються події, зображені в повісті «Що не день, то субота»?

- Кого з героїв твору автор представляє читачеві першим? Як ви думаєте, чому?

- У який спосіб відбувається поява Суботика? Чому автор обрав саме пана Пляшкера для знайомства з Суботиком? (Перегляд фрагмента фільму «Рудий п'ятачок» – поява Суботика.) Порівняйте з текстом повісті.

- Чому Суботик з'явився саме в суботу? Як він пояснює пану Пляшкеру (у російськомовному перекладі – Пепперминту) свою появу? (Суботики завжди з'являються саме в суботу після низки певних подій: в понеділок повинен відбутися візит Вівторакуса, у вівторок – другорічника, у середу – середина тижня, у четвер – фільм «Четверо проти кардинала», у п'ятницю – пляма на репутації фірми.)

- Чому Суботик саме Пляшкера назвав татусем? – (Пан Пляшкер єдиний серед натовпу здогадався, хто цей загадковий персонаж, який просто сидів і сміявся з оточуючих. Як пояснив Суботик, тепер Пляшкер має бути його татом.)

- Розкажіть про життя пана Пляшкера до появи Суботика? Якими були його стосунки з квартирною хазяйкою? Чому Пляшкер її боявся? (Пан Пляшкер був дуже скромним, тихим чоловіком, який не міг за себе постояти. Квартирна хазяйка керувала його життям, вказуючи, що, як і коли йому робити. Вона звикла до того, що її агресивна поведінка приймається паном Пляшкером зі страху бути позбавленим житла. Але він міг би знайти нове житло, та чомусь йому не спадало це на думку. Мабуть, він не хотів зайвого клопоту і волів краще терпіти таке ставлення до себе.)

- Чому пан Пляшкер не хотів брати до себе Суботика і прагнув у будь-який спосіб його позбутися? (Він боявся своєї квартирної хазяйки. А також Пляшкер уже звик жити на самоті, й галасливий та непередбачуваний Суботик лякав його. Він не розумів його поведінки, його вчинки й погляд на оточуючий світ здавалися пересічному громадянину пану Пляшкеру небезпечними.)

- У чому полягає секрет Суботика? Чим унікальна ця істота? Як його потрібно сприймати: як казковий персонаж чи як уособлення дитячого світосприйняття? Він дитина чи тварина, хлопчик чи дівчинка? Пригадайте твори, з якими ви познайомилися раніше, де є герої (чарівні предмети) – виконавці бажань. Наведіть приклади. Доведіть, що Суботик є осучасненим перевтіленням образу лялечки (російська народна казка «Василина Прекрасна») чи Золотої рибки (О. Пушкін. «Казка про рибака і рибку»), чи джина (з казок «Тисяча й однієї ночі» «Чарівна лампа Аладдіна») тощо.

- Прочитайте фрагмент, у якому йдеться про пригоду Суботика й Пляшкера в універмазі. Що Суботику здалося дивним і чому? Як він сприймає життя? Перегляньте цей фрагмент у фільмі «Рудий п'ятачок». Наскільки він увиразнив ваше розуміння епізоду та поведінки героїв? (Суботик сприймав усі слова оточуючих буквально й діяв згідно із своїм розумінням ситуації. Сприйняття оточуючого світу дитиною відрізняється від сприйняття дорослих. Тому вчинки й слова дорослих здаються Суботику дивними, а поведінка Суботика для них незрозуміла. Пан Пляшкер поступово починає розуміти поведінку Суботика й намагається пояснити це оточуючим, але вони його, на жаль, не розуміють.)

- Як змінилося світосприйняття пана Пляшкера завдяки спілкуванню з Суботиком? (Познайомившись із Суботиком, пан Пляшкер поступово став змінюватись. Він перестав боятися своєї квартирної хазяйки, навчився розуміти інше, дитяче світосприйняття, став більш розкутим та сміливим, залишаючись

при цьому доброю та скромною людиною. Йому потрібна була зустріч з Суботиком, щоб зрозуміти, що світ не обмежується тільки роботою, візитами єдиного друга та походами до кінотеатру. Він зрозумів те, як чудово, коли є така людина, яка чекає на тебе вдома та котру чекаєш ти.)

- Прочитайте й прокоментуйте останній абзац повісті. Про яке бажання в ньому йдеться? Чому Пляшкер не загадує це бажання Суботику, а просить спочатку зробити кнопку для Машины бажань? (Пан Пляшкер дуже хотів, щоб Суботик повернувся. Він сумував за ним, за його витівками та пустощами. Але водночас він ще не позбувся раціонального у своїй душі, яке взяло гору над духовним. «Дорослі» риси та практицизм пересічного жителя його не відпускають. Він бажає отримати й Суботика, й машину для здійснення бажань. Адже цятки на обличчі Суботика швидко закінчуються. А так у нього в запасі ще буде машина.)

- Чи повернеться Суботик до пана Пляшкера? І чи залишиться він назавжди? Що переможе в душі Пляшкера: духовне чи матеріальне? Відповіді на ці запитання ви отримаєте, прочитавши наступну повість Пауля Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу».

IV. Домашнє завдання:

Прочитати повість-казку Пауля Маара «Машина для здійснення бажань, або Суботик повертається в суботу», скласти усне враження про твір.

У робочі зошити записати 2-3 запитання за змістом твору, на які ви хотіли б отримати відповіді.

Література та інформаційні джерела:

1. Пауль Маар. «Що не день, то субота», «Машина для здійснення бажань». - Львів: Видавництво Старого Лева, 2005.

2. Пауль Маар «Семь суббот на неделе» – Дождь: [відеоролик]. – Режим доступу: tvrain.ru/.../paul_maar_sem_subbot_na_nedele-32941.

3. Рудий п'ятачок: [художній фільм]. – Режим доступу: www.kinopoisk.ru/film/50782/.

Гузь О.О.

Тема: Несподіваний ракурс створення образу вчительки, про яку мріють учні в повісті Дж. Стронга «Гармидер у школі». Філософський зміст назви твору.

Мета: ознайомити учнів із біографією Джеремі Стронга; проаналізувати повість з позиції нетрадиційного зображення шкільної вчительки, школи та шкільних стосунків; схарактеризувати художні світи та особливості їх взаємодії, з'ясувати місце і роль у них головної героїні; розкрити роль гумору; стимулювати бажання глибокого пізнання світу та самих себе невіддільно від фантазій та творчості.

Обладнання: слайд-презентація «Джеремі Стронг та його книги для дітей». Відеоролик видавництва «Старого Лева» «Читання для реготання», фрагменти інтерв'ю Джеремі Стронга для «ЛітАкценту».

**Епіграф: Як?! До вашої школи ще й досі не завітала міс Гармидер?
Спробуйте попросити про це вашого директора – адже
міс Гармидер зазвичай працює вчителем на підміну.
Ніхто зі школярів не відмовився би від такої вчительки!**

З рекламного тексту видавництва «Старого Лева»

Методичні рекомендації для вчителя

Джеремі Стронг пише для дітей цікаво й легко. Це зумовлено його значним досвідом учителювання в молодших класах. Сам він говорить, що захоплювався писанням різних історій із самого дитинства, а вже у дев'ять років свідомо вирішив, що буде письменником.

Рекомендуємо провести уроки за його творами в розділі «Сучасна література. У колі добрих героїв» за рахунок годин, відведених на позакласне читання або резервного часу. Це може бути як один, так і два уроки.

Система завдань і запитань для аналітико-інтерпретаційного дослідження повісті Джеремі Стронга «Гармидер у школі»

- Поговоримо про твір «Гармидер у школі». Чи всі прочитали цю книгу? Чи було вам весело?

- Де і коли розгортаються події, зображені в повісті-казці Джеремі Стронга? (Третього травня у понеділок у Далендонській початковій школі.) Яка подія вивела з рівноваги директора містера Шрапнеля? Чому діти називають його Шафанелем?

- Чому по-різному відреагували на травмування вчителя Дейвіда директор школи та секретарка місіс Штурх? Чому місіс Штурх, яка тремтіла від нападів люті директора школи Шрапнеля, не кидала цієї роботи? Поясніть: так важко було знайти вчителя на заміну? Доведіть, що для секретарки це була екстремальна ситуація.

- Яке враження складається про міс Гармидер із її телефонної розмови з секретаркою? Як ви розумієте рядок із резюме міс Гармидер про те, що вона «може навчати кого завгодно і чому завгодно»? Який у вас особисто склався стереотип учителя?

- Розкажіть, що вас здивувало в тому, як у Далендонській школі подається сигнал до початку уроків.

- Прочитайте фрагмент з I розділу, в якому йдеться про появу в школі міс Гармидер. Витлумачте ключові фрази. Чому міс Гармидер з'явилася відразу після директорського свистка? Чи схожа вона на усталений образ вчителя?

- Прочитайте епізод знайомства міс Гармидер з третім класом. Чому містер Шрапнель неодноразово перевіряв, як іде навчальний процес з математики у третьому класі?

- Доведіть, що між міс Гармидер та дітьми відразу ж встановився контакт. Доведіть, що міс Гармидер через гру намагається практично пояснити дітям дуже серйозні наукові речі.

- Поясніть значення директорового каламбуру «Міс Гармидер! Це що за гармидер?» Яке значення має слово гармидер у варіанті написання з великої та з малої літер? Чим, на вашу думку, Лілія Гармидер загнала в глухий кут директора Шрапнеля?

- Чому дітям хотілося, щоб міс Гармидер залишилися у них назавжди? Яку роль відіграє зауваження Гленна, що дивився на речі більш тверезо: «Вона не залишиться надовго. Ти ж бачила, як на неї дивився наш Шафанель. Він захоче чим швидше позбутися її, а тоді буде так само нудно, як і раніше»? За що містер Шрапнель вичитує міс Гармидер? Доведіть, що не він є володарем ситуації, а вона. Виразно прочитайте в особах діалог директора з міс Гармидер.

- Чому місіс Штурх впевнилася, що її передчуття щодо міс Гармидер справилися? Як це змінило настроїв секретарки?

- Чому міс Гармидер запропонувала дітям називати її Супержінкою? Доведіть, що вона має талант конструктора та неординарне мислення. Доведіть, що урок з конструювання моделей вертольоту захопив і дітей, і вчительку. Як пройшли випробування вертопедів? Чому це був важкий процес для пілотів? Як ви думаєте, чому попри невдачу з польотом вертопедів, діти переживали шалений захват? Про що у цій катастрофі найбільше піклувалася міс Гармидер? («Нікому нічого не сталося?»)

- Зробіть перший висновок: що намагалася сформувані і розвинути в учнях міс Гармидер у перший день заміни 3 травня?

Висновок перший: Уже в перший день міс Гармидер зламала усталені поняття про урок, про шкільний розклад, про шкільні заборони, про обмеження уроку стінами класної кімнати. Вона відразу стала дітям цікавою, можливо, навіть трохи божевільною, але надзвичайно привабливою. Нетрадиційно, вільно мислячи сама, вона цього через гру навчає й дітей. При цьому сприяє розвитку їхніх творчих та конструкторських здібностей, умінню працювати в команді, переживати за досягнення результату, радіти й сміятися під час навчання. Навіть потерпівши фіаско з вертопедами, діти винесли з першого дня надзвичайний позитивний досвід спілкування та творчого пошуку. **Навчатися стало цікаво!** Школа, яка до появи міс Гармидер сприймалася як ворожий, сумний чужий світ, тепер осяяна бажанням бути в ній як у «своєму» світі. Головне, щоб там була міс Гармидер, нехай трішки божевільна, але така весела і незалежна, що навіть «Шафанелеві» заціпило!

- Чому директор знову потерпів фіаско і «його знову заціпило»?

- Яке завдання отримала місіс Штурх від директора наступного ранку, тобто 4 травня? Чому вона не відчувала приступу страху, заходячи в кабінет до шефа?

- Який звуковий і зоровий сигнали супроводжують появу міс Гармидер?

- Чому, на вашу думку, вона їздить на кареті швидкої допомоги?

- Чи прислухалася міс Гармидер до директорських зауважень щодо дотримання розкладу уроків?

- Який урок вона вирішила провести у вівторок 4 травня? (Урок куховарства.)

- Міс Гармидер запропонувала спекти «Пиріг Дружби». Подумайте, яку мету вона ставила перед собою, затіваючи це.

- Розкажіть, як відбувався процес приготування тіста. Доведіть, що технологічно міс правильно керувала цим процесом. Які невеликі прикраси з вимішуванням тіста все ж сталися й чому? Як відреагували на «Пиріг Дружби»

в інших класах, місіс Штурх та містер Шрапнель? Яку роль відіграє зображення захоплення «Пирогом Дружби» усієї школи? Чому процес бродіння пирога був аж занадто активним? Поясніть значення реготу місіс Штурх. Який художній прийом тут використано Джеремі Стронгом? (Гіпербола.)

- Як ви думаєте, чому міс Гармидер організувала процес прибирання наслідків розростання «Пирога Дружби» як воєнні дії? (Гра набуває нового забарвлення: діти мають стати переможцями могутнього ворога!)

- Що, на думку містера Шрапнеля, могло повернути його до життя? У чому він вбачав свою силу? (У розкладі уроків.)

- Які контраргументи знайшла міс Гармидер щодо необхідності дотримання розкладу?

- З яким настроєм містер Шрапнель очікував на візит інспектора Донован? Чи знала про її прибуття міс Гармидер? Навіщо вона принесла до класу живих мишей? Яке враження справили на дітей миші у клітці та миші на свободі? Як ви думаєте, чому директор приєднався до «полювання» на мишей? Навіщо автор загнав мишу в директорський рукав? Яке завдання отримали діти від директора? Чому запрошення міс Гармидер до кабінету директора було розцінено дітьми як звільнення їхньої вчительки?

- Яке завдання міс Гармидер поставила перед дітьми на урок фізкультури в басейні? (Пройти по воді, залишившись сухими.)

- Зробіть другий висновок щодо нетрадиційності зображення образу вчителя в персоні Лілії Гармидер. Запишіть основні позиції у робочі зошити.

Висновок другий: Джеремі Стронг створив образ вчителя, який абсолютно випадає з ряду традиційних уявлень незалежно від часу та країни. Стереотип образу вчителя малює персону поважну, помірковану, дещо сувору, яка чітко дотримується різних керівних документів, яка не дозволить собі проїхатися на очах у всіх на ковзанці чи злетіти вниз по перилах. Зазвичай, це досить нудний тип в окулярах, що менторським тоном веде урок і до інтересів дітей йому немає ніякого діла. Стронг змальовує атипову вчительку, тим більше, що це педагог на підміну. Їй ніби-то й немає заради чого старатися, адже вона тимчасова. Але не така Лілія Гармидер. Вона трохи божевільна: здатна лазити по шведській стінці та спускатися по канату, здатна порушувати розклад, але при цьому так заволодіти дитячою увагою, так організувати колективну творчу працю, що діти просто вищатъ від захоплення. Її головний педагогічний метод – *це відсутність педагогічного тиску на дітей. Гра, у якій на рівних беруть участь діти та їхня вчителька* – ось що робить її дитячою улюбленицею та надзвичайною проблемою для педантичного директора-самодура. Стихія веселощів, сміху, розваг, гри, тарараму, одним словом – суцільного гармидеру супроводжують нетрадиційну вчительку Лілію Гармидер.

III. Рефлексія

- Поясніть сутність назви твору. Як ви думаєте, чому автор віддає пріоритет – химерному прізвищу головної героїні чи тому бенкету задоволень, що увійшли в дитячий світ у зв'язку з її появою у школі?

«Театр біля мікрофона»: Виразне читання в особах розділу сьомого книги «Гармидер у школі». Виділення ключових думок фрагмента

- До якого висновку прийшов містер Шрапнель, знищивши розклад та побувавши в числі ловців мишей у третьому класі? (Директор попри всі його недоліки та самодурства визнав, що «якщо забути на мить про ті збитки і неприємності, що мали місце, то мушу сказати, що ваш клас... ну, отримує задоволення. А сьогодні після обіду...я теж»). Міс Гармидер повертає найпедантичніших людей до часів їхнього дитинства, допомагає їм позбавитися від багатьох комплексів та усвідомити просту істину, що радіти життю краще, ніж не радіти. З цією важливою ідеєю ми вже стикалися раніше. Пригадайте, хто і в якому творі навчив гратися «в радість» ціле містечко. (Це твір Елеонор Портер «Поліанна». У деякій мірі міс Гармидер з її окриленою дитячою душею нагадує Поліанну: з дитинства їй хотілося бути альбатросом (до речі, як ви думаєте, чому саме альбатросом?), на посмішку містера Шрапнеля міс Гармидер відреагувала обіймами та поцілунком, аргументуючи це тим, що «чому б то часом і не обняти когось, коли ти щасливий? Я завжди обнімаю людей, коли я щаслива. А знаєте, іноді, коли мене переповнює радість, під рукою нікого не виявляється, і тоді я змушена обнімати дерево або поштову скриньку.»)

- Чому загальна паніка, пов'язана з візитом інспектора, не подіяла на міс Гармидер?

- Чи очікували діти ще раз побачити міс Лілію Гармидер? Поясніть, використовуючи текст.

- Розкажіть, як зазвичай проходили уроки плавання в басейні. На що, на вашу думку, спрямоване завдання Лілії Гармидер третьокласникам перетнути басейн від берега до берега, не замочивши ніг? (Це проблемне завдання спонукало учнів шукати рішення. Спочатку це завдання видалося їм нісенітницею, але, якщо вийти за межі стандартного мислення, то можна знайти різні способи вирішення проблеми. Міс Гармидер ставить задачу знайти такі способи чотирьом групам, чим стимулює дітей до творчості, до відкриттів, до експериментальної перевірки своїх варіантів, до вміння працювати на результат колективно.) Як пояснила міс Гармидер місіс Донован, що відбувається біля басейну? Доведіть, що місіс Донован не заскорузлий чиновник, а продвинутий інспектор. Яким методом вона здійснює перевірку? (Спілкуючись з учнями.) Завдяки кому, на ваш погляд, довідка місіс Донован мала позитивний характер?

- Як ви думаєте, чому сьомий розділ закінчується загальним реготом, що його розпочинає директор, та мандрівкою навколо басейна у ванні-човні директора з міс Гармидер? З якою метою автор занурює їх під хвилі?

- Поміркуйте, чому книжку Джеремі Стронга «Гармидер у школі» визначають як «читання для реготання». Яку роль відіграє сміх як засіб розвитку сюжету? Чи можна сміх, гумор вважати самостійними образами книги?

- Чи вважаєте ви необхідними веселощі на уроках?

- Чи є для вас міс Гармидер ідеальною вчителькою? Чому?

IV. Домашнє завдання (на вибір учня):

Твір-мініатюра «Один урок з Лілією Гармидер у нашому класі» (обсяг – до 10 речень).

Скласти схему «Лілія Гармидер: людина і вчитель» (по 4-5 позицій).

Гузь О.О.

Тема: Лілія Гармидер – «швидка допомога» для дітей і дорослих (за повістю Джеремі Стронга «Гармидер серед піратів»).

Система завдань і запитань для аналітико-інтерпретаційного дослідження

- Розкажіть, чому Лілія Гармидер охоплена сумом. Як і в чому вона намагається знайти розраду? Чи знайшла вона задоволення в гончарних вправах?(Вона чекала на дзвінок із будь-якої школи.)

- Звідки прийшло запрошення? Як відреагувала міс Гармидер на телефонний дзвінок? Де має працювати тепер міс Гармидер і хто її нові підопічні?(Віт-ендська початкова школа, клас дев'яти- і десятиліток.)

- Розкажіть, як міс Гармидер збиралася на роботу. Якими речами вона напхала свою сумку? Чи знала вона заздалегідь, що, коли і навіщо їй знадобиться?

- Який міс Гармидер водій? Чому, вашу думку, вона не створює проблем на дорогах? Чому її вітають поліцейські?

- Як зустріли Лілію Гармидер у Віт-ендській школі? Порівняйте з її прибуттям до Далендонської школи, про що йде мова у першій книзі. Порівняйте директора Притула та директора Шрапнеля. Доведіть, що кожен із них по-своєму «перегинає палку». На боці якого директора ваші особисті симпатії? Чому?

- Які настанови щодо п'ятого класу дає міс Гармидер директору Притулу? Чи дійсно директор думає про п'ятий клас те, що говорить? Яке завдання директор поставив перед Лілією?

- Про що свідчило зникнення рота місіс Вухокрут? Хто вона така?

- Яке значення, на вашу думку, має авторське зауваження «...у Віт-ендську початкову школу прибула міс Гармидер – і тепер уже ніщо і ніхто не буде тут таким, як раніше»?

- Яку роль відіграє назва другого розділу книги «Знайомство з п'ятим класом: «Обережно, діти!»? Що очікувала побачити міс Гармидер, і що відкрилося її очам? Яке визначення найкраще підійшло до цього класу? (Банда.) Яким чином міс Гармидер заволоділа увагою дітей? Чому Гері порівняв демонстрацію дії атмосферного тиску на бляшанку з місіс Вухокрут?

- Яку проблему щодо участі п'ятого класу в Книжковому тижні і як запропонувала вирішити міс Гармидер? («А що буде, якщо ми самі виберемо собі тему?») Чому п'ятикласники були в захваті від міс Гармидер і передбачали, що в неї будуть проблеми? (Вона першою в школі порушила плани місіс Вухокрут. «Досі ніхто ніколи не заперечував сказаного місіс Вухокрут, а ви заперечили».)

- Які відкриття в піратській темі зробили п'ятикласники завдяки міс Гармидер? Який план підготовки запропонувала дивна вчителька? Доведіть, що протистояння місис Вухокрут та міс Гармидер є головним конфліктом книги. Аргументуйте цитатами, що «править» школою не директор, а завуч. Як ви думаєте, чому так сталося?

- Доведіть на прикладах з тексту, що гра в піратів стала серйозним випробуванням не тільки для п'ятикласників і міс Гармидер, а для всієї школи. Які аналогії з піратського життя діти провели з місис Вухокрут? Чому?

- Опишіть стан п'ятикласників, у якому вони перебували, готуючись до Книжкового тижня.

- Яка проблема найбільше хвилювала місис Вухокрут? Чи мають діти підстави вважати міс Гармидер божевільною? А що ви думаєте з цього приводу?

- Яким чином проходило «вживання в образ піратів»? Як ви думаєте, чому з усіх піратських занять міс Гармидер запропонувала саме набіги на чужі території та здобування скарбів? Яку мету, на ваш погляд, вона переслідувала? (По-перше, захопити грою п'ятикласників; по-друге, залучити до гри в піратів усю школу.) Аргументуйте текстом.

- Яку роль у піратських розвагах міс Гармидер визначила для себе? Чому саме Чорна Борода?

- Чому в «трійцю, що мала наганяти жах, увійшли Раян, Клайд і Лінда», діти, які не надто захоплювалися піратством? Дайте оцінку їхнім «піратським» діям у класі місис Пател. Що чи хто допоміг їм увійти в роль?

- Хто став другою жертвою піратського набігу? Виразно прочитайте в особах фрагмент пограбування директора школи від слів «Надзвичайно! – вигукнув Раян» до «Не будемо, – гаркнув Раян. – Не цього разу... Кевіне». Доведіть, що міс Гармидер вибрала саме цих трьох учнів, аби вони навчилися гратися, бути впевненими та сміливими.

- Аргументуйте прикладом «закопування скарбів», що учні 5 класу варті своєї вчительки в плані створення забав та інтриг. Який план розробили «шукачі скарбів»? Хто особливо відзначився у цій справі? Доведіть, що складніше було не зрозуміти, де заховано скарби, а як їх забрати.

- Як ви думаєте, чому саме шестикласники стали на заваді «шукачам скарбів»? Доведіть, що в цій битві «Вухокрутка проти Лілії Гармидер» остання отримала переконливу перемогу. Знайдіть у тексті цитату, що підтверджує освіченість і ґрунтовну підготовку до роботи в школі міс Гармидер.

- Поміркуйте, чим підходи виховання Лілії Гармидер відрізняються від «педагогічних методів» місис Вухокрут. Які виразні художні засоби знайдено автором для характеристики місис Вухокрут? (Метафори: «Дракон», «великий чорний хижий птах»; красномовне прізвище Вухокрут і прізвисько «Вухокрутка»; порівняння – «потемніле, як грозова хмара, обличчя»; епітети – «спопеляючий погляд» тощо.)

- Яку мотивацію на День маскараду міс Гармидер дала своїм п'ятикласникам? («Я хочу бачити тридцять гарно вбраних і бравих піратів.

Якщо сьогодні був чудовий день, то завтрашній день у нас буде фантастично-надзвичайно-неймовірно-чудово-прекрасний!»)

- Доведіть, що наступний день і був таким, як напроорокувала міс Гармидер. Чи можна День маскараду вважати кульмінацією твору? Як ви вважаєте, міс Вухокрут вела боротьбу тільки з міс Гармидер чи з усією школою? Що, на вашу думку, до цього її спонукало?

- Яку роль відіграє викрадення мера у книзі? Доведіть, що всі дорослі, крім міс Вухокрут, зберегли в собі здатність гратися й веселитися. Чому вона позбавила себе радості розваг?

- Поясніть, чому містер Притул уже ніколи не буде танцювати під дудку Вухокрутки. Чи можна Лілію Гармидер уважати «швидкою допомогою» для лікування людей грою?

Домашнє завдання:

Напишіть свій план проведення Книжкового тижня, ураховуючи досвід його організації Лілією Гармидер (обсяг –7 речень).

Література та інформаційні джерела:

1. Джеремі Стронг. Гармидер у школі. Кімнатні пірати. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2008.

2. Дж. Стронг «Гармидер у школі». Буктрейлер. – Режим доступу:svitliteraturu.ucoz.ua.

Колос А.А.

Тема: Витівки собаки-бешкетниці Стрілки в повісті Джеремі Стронга «Розшукується ракета на чотирьох лапах».

Мета: презентувати учням основні факти життя і творчості англійського дитячого письменника Джеремі Стронга, розкрити секрет успіху автора; схарактеризувати головну героїню твору, спостерігаючи за її витівками; розкрити роль гумору в зображенні собаки-героїні; розвивати в учнів уміння переказувати текст, виробляти навички аналізу ключових епізодів тексту; виховувати почуття гумору та вміння знаходити вихід із будь-якої ситуації.

Обладнання: портрет Дж. Стронга, виставка книг письменника, слайд-презентація «Джеремі Стронг та його книги для дітей», ілюстрації до книги «Розшукується ракета на чотирьох лапах».

Методичний коментар для вчителя

Рекомендуємо провести урок за книгою Джеремі Стронга «Розшукується ракета на чотирьох лапах» у рамках вивчення теми «Сучасна література. У колі добрих героїв». Сповнений гумору й любові до усього живого твір Стронга подарує дітям не тільки задоволення від спілкування з текстом, а й спонукатиме до роздумів про те, яким має бути ставлення людини до тварин, сприятиме формуванню кращих моральних якостей у юних читачів.

Система завдань та запитань для аналітичного дослідження повісті Джеремі Стронга «Розшукується ракета на чотирьох лапах»

I. З'ясування первинних вражень

- Чи отримали ви задоволення, читаючи повість Джеремі Стронга «Розшукується ракета на чотирьох лапах»?

- Які смішні епізоди повісті вам запам'яталися?

- Про що ця книга? Хто її герої? Хто з них вам сподобався найбільше?

- Хто є головним героєм твору? Чому ви так вважаєте?

- Яким ви собі уявили Тревора? Аргументуйте свої відповіді, використовуючи текст.

II. Аналіз тексту

- Хто така Стрілка? Як її сприймають у родині Тревора? Чому, на вашу думку, повість має назву «Розшукується ракета на чотирьох лапах»? Спробуйте знайти підтвердження своїм думкам у тексті твору.

- Розкажіть про улюблені заняття Стрілки. Як ці розваги і серйозні справи характеризують героїню?

- У чому, на думку Тревора, вона неперевершена? Знайдіть підтвердження в тексті.

- Що означають слова Треворового батька, звернені до хлопчика: «Стрілка – твоя. Ти нею й займайся»? Як ці слова характеризують дорослих узагалі й Треворового батька зокрема?

- З якої причини Тревор захотів відвідати свою приятельку Тіну?

- Яким був план Тіни щодо дресирування собаки?

- Хто ще хотів дресувати Стрілку? Що з цього вийшло? Чому?

- Що незвичайного сталося із Тревором та Стрілкою на ринку? Що чи хто став причиною цієї пригоди?

- Розкажіть про інші витівки Стрілки. Як ви їх оцінюєте?

- Як Тревор намагається оберігати свою собаку?

- Що хлопчик постійно бачив в очах Стрілки, коли пильно вдивлявся в них? Як це характеризує їхні взаємини?

- Розкажіть, як Тревор рятує Ракету з карантинного майданчика.

III. Рефлексія

- Яку роль у сприйнятті й розумінні образу Стрілки відіграють описи зовнішності та поведінки собаки? Знайдіть у тексті ключові слова, що характеризують героїню твору та її дії. (Див. додаток 2.)

- Розгляньте малюнки художника М.Паленка до повісті. Пригадайте епізоди й прокоментуйте їх. Наскільки ілюстрації допомогли вам (чи завадили) у сприйнятті й розумінні того чи іншого епізоду?

- Як ставиться до Стрілки Тревор? Спробуємо це відобразити в схемі. (Див. додаток 1.) Чого він боїться найбільше?

- На чому базувалася дружба Тревора й Тіни? Що їх об'єднувало? Знайдіть аргументи на підтвердження вашої думки в тексті.

- Яке оточуючі ставляться до собаки? Чому в них така думка? Чи поділяєте її ви? (Див. додаток 1.)

- Чи вважаєте ви дії Стрілки підсудними? Висловіть своє ставлення до собаки-бешкетниці? Доведіть, що собака Стрілка розумна й безпосередня.

- Як закінчується повість? До чого спонукає читача таким фіналом автор?

- У чому, на вашу думку, полягає особливість оповіді в творі? (Розповідь ведеться від імені хлопчика Тревора.) Як ви думаєте, чому автор доручає розповідь про Стрілку саме Треворові?

- Визначте роль внутрішнього монологу Тревора в повісті. Для кого й для чого автор подає ці думки й переживання героя?

- Яку роль відіграють епітети та метафори, якими охарактеризовано Стрілку?

Знайдіть у тексті слова, що відносяться до дитячої мови чи дитячого сленгу. Як на вашу думку, навіщо автор увів їх до тексту?

- Як ви думаєте, які особливості письменницької манери Джеремі Стронга роблять його твори такими популярними у дітей?

(Творам Стронга властивий своєрідний легкий стиль, лагідний гумор, цікаві та несподівані повороти сюжету, зрозумілі для дітей смішні ситуації, у які потрапляють його персонажі.

Книги Джеремі Стронга – не з тих, що батьки нав'язують дітям, а з тих, що діти знаходять самі. Це розмова з дітьми наодинці, й певно, що вони прислухаються до тієї розмови. Що таке ракета на чотирьох лапах? Може, це комета, болід чи реактивний літак? Ні, це всього лише собака Стрілка – справжня ракета на чотирьох лапах, суміш вихору, хорта і спортивного «Феррарі». Вона має фантастичну здатність втягувати в халепу свого одинадцятирічного господаря Тревора і його подружку Тіну. Чи цікаво це дітям? Цікаво!

Твори Джеремі Стронга працюють, власне кажучи, за методикою рефлексів собаки Павлова. Діти сміються, читаючи його твори. А сміх – один із найбільш інтенсивних стимуляторів позитивних емоцій, які хочеш пережити знову й знову. Так вибудовується умовний зв'язок: сміятися добре, а отже, читати також.

«Коли моя письменницька кар'єра щойно розпочалася, я викладав у школі, і моїм учням було від семи до одинадцяти років – це той вік, коли діти стають самостійними читачами, коли вони вже здатні читати самотужки, – говорить Стронг. – Невдовзі я виявив, що чимало дітей, і мій син зокрема, нудяться, читаючи той страхітливо докучливий матеріал, який їм задають у школі, і припиняють читати взагалі. Тож я вирішив писати такі книги, які, як я сподівався, передусім заохочуватимуть їх читати самостійно. У цій справі моєю найжахливішою і найдієвішою зброєю став гумор. Коли люди сміються і насолоджуються чимось, їм хочеться пережити ці емоції знову і знову. Так само і з читанням. Це хороший прийом в освіті – вчити весело. Адже якщо діти сьогодні регочуться (маю надію!), читаючи одну з моїх історій, то років так через десять вони, ймовірно, читатимуть Діккенса, Шекспіра, Гете, Сервантеса, Кальвіно та інших. А читання – це ще й досі одна з найвагоміших основ освіти та розуміння світу, це людський багаж і спосіб осягнути всесвіт. Без читання, без книг процвітатиме хіба нещасття».

Стронг відкидає сприйняття дитячої книги як недолітератури – чогось спрощеного і поверхневого. Для нього вона не є проміжним етапом перед сприйняттям справді важливих дорослих творів. Письменник переконаний, що

література для дітей – це фундамент, наріжний камінь розуміння дорослих текстів. «Як письменник я стою на початку читацької еволюції дитини і, сподіваюся, допомагаю закласти підґрунтя для того, щоб діти, які читають зараз, згодом перетворилися на дорослих поціновувачів книг», – стверджує Джеремі Стронг.)

IV. Домашнє завдання (на вибір):

1. Скласти гумористичну пам'ятку «Як потрібно доглядати за собакою».
2. Написати подяку Тревору від імені Стрілки.

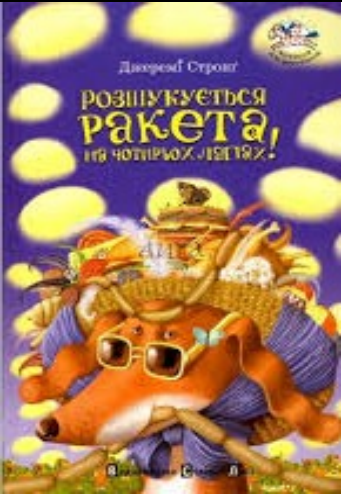
Література та інформаційні джерела:

1. Джеремі Стронг. Розшукується Ракета на чотирьох лапах! [повість. для мол. шкіл. в.] / пер. з англ. В. Морозова; мал. М. Паленка. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2008.

2. Джеремі Стронг. Інтерв'ю для Літакценту. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2010/01/20/dzheremi-strong-vidsutnist-interesu-do-knyhy-v-ditej>.

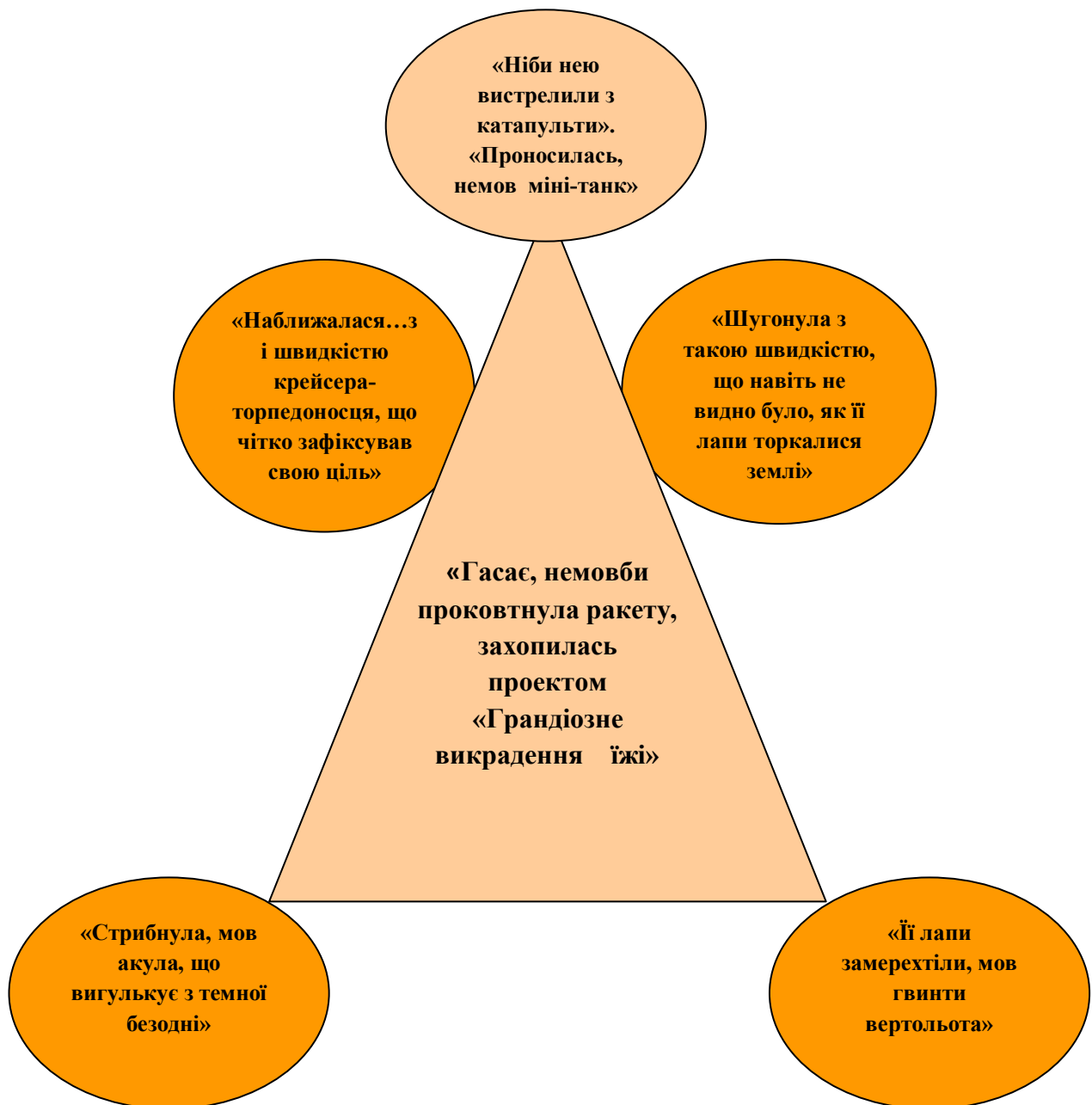
Додаток 1

Опорна схема «Як сприймають Стрілку в світі людей»

	Тревор	Інші люди
	«Відважна собака»	«Псюра»
	«Вона завжди готова захищати свого юного господаря»	«як кістка в горлі», «недобра слава»
	«Чинить, як забажає»	«...дати добрячого копняка»
	«Інколи непередбачувана та безконтрольна»	«клята тварюка»
	«Найрозумніша собачка в усій Собаколандії»	«кримінальний злочинець», «правопорушник»

СТРІЛКА, вона ж Ракета на чотирьох лапах

Опорна схема «Стрілка – Ракета на чотирьох лапах»

Тема: Цікава розповідь про небезпечні пригоди «зразкового хлопчика», що мали щасливе завершення (за повістю Еріха Кестнера «Еміль і детективи»).

Мета: проаналізувати ключові фрагменти повісті, схарактеризувати героїв твору; дати власну оцінку подіям і фактам; сприяти формуванню в учнів справедливості, чесності, любові до ближнього, готовності прийти на допомогу.

Обладнання: портрет Еріха Кестнера, фрагменти художнього фільму «Еміль і детективи» (2001), слайд-презентація «Еріх Кестнер».

Методичний коментар для вчителя

Пропонуємо урок за повістю Е. Кестнера «Еміль і детективи» провести відразу після вивчення розділу «Світ дитинства» як продовження знайомства із життям і пригодами дітей в умовах максимально схожих на сучасний світ. Розмова про проблеми Еміля та способи їх подолання допоможе дітям бути більш уважними й обережними в спілкуванні з незнайомими і водночас, ще раз продемонструє юним читачам цінність справжньої дружби та взаємодопомоги, що об'єднують дітей.

Система завдань і запитань для аналітичного дослідження повісті Еріха Кестнера «Еміль і детективи»

I. Стисле ознайомлення учнів з біографією німецького письменника Еріха Кестнера та його творами для дітей (з використанням слайд-презентації)

II. Перевірка знання учнями тексту повісті Е. Кестнера «Еміль і детективи»

Варіант I. Питання для вікторини «Чи уважний ти читач?»

- Кому належать і кому адресовані слова: «Писати треба тільки про те, що сам добре знаєш і сам бачив»? (Адресовані Нітенфюру, належать авторові.)

- Що надихнуло письменника написати історію про Еміля Тішбайна? Що в перекладі означає прізвище героя? («Ніжки стільців, що мають литки», «ніжка столу».)

- Ким працювала мати Еміля? (Перукаркою.)

- Хто така Поні-Капелюшок? (Кузина Еміля.)

- Про кого йде мова: «З фізкультури в нього завжди п'ятірка. Що він іще має? Досить добре серце і автомобільний клаксон»? (Про Густава.)

- Хто закінчує свої листи словами: «У мене все гаразд, чого і вам бажаю»? (Бабуся Еміля.)

- Чому Еміля так схвилювала зустріч з вахмістром Ешке? (Він розмалював пам'ятник герцогові Карлу: зробив червоними щоки та намалював вуса.)

- Яка пригода трапилася у потязі? (У хлопця вкрали гроші.)

- Хто перший простягнув Емілю руку допомоги в Берліні? (Добродій, який купив квиток у трамваї.)

- Як звали хлопця, який взявся допомагати Емілю у пошуках злодія? (Густав.)

- Кому з хлопців доручили чергувати біля телефону? (Малому Вівторку.)

- Чим відрізнялася родина Професора від сім'ї Еміля? (Рідко бувають разом.)

- Ким насправді виявився Грундайс? (Грабіжником, якого поліція розшукувала цілий місяць.)

- Яке прізвище мав репортер, який написав статтю про юного детектива? (Кестнер.)

- Назвіть суму нагороди, яку отримав Еміль. (1000 марок.)

- На що хлопець збирався витратити гроші? (Збирався купити фен та шубу для мами.)

- Яку пораду дала бабуся для збереження грошей? (Гроші потрібно пересилати поштою.)

Варіант II. Складання сюжетного ланцюжка за повістю Е. Кестнера «Еміль і детективи»:

* підготовка до поїздки в Берлін до бабусі,

* настанови матусі Еміля,

* знайомство в потязі,

* пан Грундайс пригощає Еміля шматком шоколаду,

* дивний сон,

* втрата грошей,

* вихід не на своїй станції та переслідування злодія,

* знайомство з Густавом та іншими берлінськими хлопцями,

* створення детективного агентства,

* план переслідування Грундайса,

* події на Нолендорфській площі,

* хлопці викривають злочинця,

* винагорода юного детектива.

Словникова робота

Детектив – різновид пригодницької літератури, прозовий твір, у якому розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочинном.

Матеріал для гри «Детективи»

Завдання. Проведіть розслідування й встановіть, кому з героїв повісті належать ці речі.

* Шматок шоколаду (Грундайсу)

* Червона фарба (Емілю)

* Щітка для волосся (пані Тішбайн)

* Автомобільний клаксон (Густаву)

* Букет квітів (для тітки Марти)

* Парасолька (вахмістру Ешке)

* Горнятко з відбитим вушком (Поні-Капелюшку)

III. Система запитань та завдань для аналітичного дослідження твору

- Розкажіть про ваші враження від прочитання повісті.

- Що ви дізналися про родину Еміля Тішбайна? Які стосунки склалися між матір'ю та сином? Чи схожа, на вашу думку, повість Кестнера з казкою Шарля Перро «Червона шапочка»? Перегляньте початок художнього фільму

«Еміль і детективи». Яке значення має те, що за екранізацією Еміль живе з татом, а не з мамою? Як це змінює авторський задум?

- Поясніть, чому автор називає Еміля «зразковим хлопчиком». Чи погоджуєтеся ви з цим визначенням?

- Який вчинок не дозволяє хлопцеві почуватися щасливим по дорозі до Берліну? Схарактеризуйте стан хлопчика.

- Визначте роль сну, що приснився Емілю у потязі. (Вважається, що сновидіння в образній і символічній формі можуть відображати переживання людини. Сон Еміля, у якому потяг, котрим керує вахмістр, переслідує хлопця, може бути нагадуванням про його нечисте сумління.) Перегляньте епізод «Страшний сон» у кінострічці. Як він допоміг вам відчутти наростання напруги в розвитку подій?

- Якими були наслідки страшного сну Еміля? Чому пограбували саме його?

- Яким чином знайомство з берлінськими хлопцями допомогло викрити Грундайса? Чому Емілю допомогли незнайомці? Як би ви вчинили в подібній ситуації?

- Хто був ініціатором створення «групи переслідування» злодія? Чи можна вважати Еміля лідером? Якими рисами наділяє його автор? (Коллективне створення опорної таблиці «Характеристика Еміля Тішбайна». Визначення рис вдачі та ситуацій, у яких вони себе виявляють). (Див. додаток 1.)

- Розкажіть про діяльність «детективів». Що допомогло їм викрити злочинця? Чи зміг би герой впоратися сам? Які важливі думки стверджує таким чином автор? Перегляньте епізод переслідування Грундайса з фільму «Еміль і детективи». Як цей фрагмент передає злагодженість дій команди «детективів»?

- Як Еміль зміг довести, що саме Грундайс поцупив його гроші?

- Як відреагували рідні на пригоду, що трапилася з Емілем? Як це характеризує стосунки в родині Еміля?

- Після успішного завершення пригоди всі члени «детективного агентства» збираються у тітки Марти. Приїхала в Берлін і мама Еміля. Познайомте її з новими друзями сина (розповідь може бути від імені Еміля або від імені самих хлопців).

- Перегляньте заключні кадри екранізації твору Кестнера. Настільки вони відповідають авторському тексту? Зробіть висновок, чи вдалося авторам художнього фільму передати авторський задум книги Еріха Кестнера «Еміль і детективи»?

- Поміркуйте: які важливі думки втілив Кестнер у своєму творі? Як ви вважаєте, вони стосуються тільки дітей чи й дорослих?

IV. Домашнє завдання (на вибір):

1. На основі повісті Еріха Кестнера «Еміль і детективи» складіть «П'ять порад на все життя».

2. Скласти досье на головного героя повісті. (Кліше див. у додатках до уроку).

Література та інформаційні джерела:

1. Гузь О. О. Світова література. Конспекти уроків. 5 клас / О. О. Гузь. – Мандрівець, 2014. – 376 с.
2. Еріх Кестнер «Еміль і детективи». – Київ: «Веселка», 1978.
3. Методичні матеріали до уроків світової літератури в 5 класі / за загальною редакцією Н.В. Химери. – Біла Церква: ТОВ «Офсет», 2013.
4. Мещерякова М.І. Зарубіжна література в схемах і таблицях: [навч. посіб.]. – Х., 2000.
5. Еміль і детективи: [художній фільм]. – 2001. – Режим доступу: www.detivkino.ru/movie/603/Emil_und_die_Detektive.

Додаток 1

Опорна таблиця «Характеристика Еміля Тішбайна»

<i>Риса вдачі</i>	<i>Ситуація, в якій ця риса себе виявляє</i>
відвертий	???
щирий	???
комунікабельний	???
увічливий	???
добрий	???
відповідальний	???

Додаток 2

Таблиця «Екранізації повісті Еріха Кестнера «Еміль і детективи»

<i>№ з/п</i>	<i>Вид екранізації, жанр</i>	<i>Назва</i>	<i>Рік</i>	<i>Виробництво, режисер, виконавець головної ролі</i>
1.	Чорно-білий, пригоди, дитячий, сімейний	«Еміль і детективи»	1931	Герхард Лампрехт, у головній ролі Рольф Уенкханкс
2.	Художній фільм, пригоди, дитячий, сімейний	«Еміль і детективи»	1954	Виробництво ФРН, режисер Роберт А. Штеммле, у головній ролі Петер Фінкбайнер
3.	Художній фільм, детектив	«Еміль і детективи»	2001	Німеччина, режисер Франціска Бух, у головній ролі Тобіас Ретцлафф

Дос'є літературного героя (кліше)

Ім'я _____
 Зовнішність, прикмети _____
 Місце проживання _____
 Родина _____
 Освіта, професія _____
 Хобі _____
 Учинки _____
 Оточення _____

Жигалюк А.Л.

Тема: Добре все, що добре закінчується... (Зображення пригод головних героїв повісті Еріха Кестнера «Крихітка та Антон»).

Мета: на основі аналізу ключових фрагментів повісті Еріха Кестнера «Крихітка і Антон» розвивати вміння характеризувати героїв, давати власну оцінку подіям і фактам; сприяти формуванню вміння об'єктивно ставитися до вчинків людей, з оптимізмом сприймати життєві випробування та здатності цінувати дружбу.

Обладнання: портрет Е. Кестнера, фрагменти художнього фільму «Кнопка і Антон» (1953) та «Крапочка і Антон» (1999), слайд-презентація «Еріх Кестнер», слайд-презентація «Ілюстрації до повісті Еріха Кестнера «Крихітка та Антон».

Епіграф: *Діти живуть по сусідству з добром. Треба тільки навчити їх з розумом відкривати ці двері.*

Еріх Кестнер

Методичний коментар для вчителя

Пропонуємо урок позакласного читання за повістю Е. Кестнера «Крихітка та Антон» провести відразу після вивчення розділу «Світ дитинства».

Розуміння найважливіших думок про дружбу, взаємодопомогу, родинне тепло, утілених в творі, допоможуть учням сформувати в собі кращі морально-етичні якості та знайти своє місце в світі. Рекомендуємо використати фрагменти екранізації для порівняльної роботи, що сприяє формуванню уважного читача.

Система завдань і запитань для текстуального дослідження повісті Еріха Кестнера «Крихітка та Антон»

1. З'ясування учнівських вражень та знання сюжетної лінії твору

- Розкажіть про ваші враження під час читання повісті.
- Які епізоди найбільше запам'яталися, чим?

Запитання для гри «Вірю – не вірю»

- Чи вірите ви, що Крихітка жила в бідній родині? (Ні. Дівчинка жила у багатій родині.)

- Чи вірите ви, що дівчинці дуже багато уваги приділяла мати? (Ні, мати займалася лише собою.)

- Чи вірите ви, що Антон умів готувати їжу? Так, він готував для хворої матері.)

- Чи вірите ви, що гувернантка примушувала дівчинку жебракувати? (Так.)

- Чи вірите ви, що Крихітка любила вигадувати нові слова? (Так.)

- Чи вірите ви, що батько дівчинки працював шкільним учителем? (Ні, він був директором фабрики.)

- Чи вірите ви, що гроші, які заробляла Крихітка, вона віддавала Антону? (Ні, вона віддавала їх гувернантці Анахдат.)

- Чи вірите ви, що Антон попередив економку Берту про пограбування родини Крихітки? (Так.)

- Чи вірите ви, що Готфрід Клеппербейн шантажував дівчинку, погрожуючи розповісти все батькові? (Так.)

- Чи вірите ви, що фрау Гаст дуже засмутилася, що Антон не привітав її з Днем народження? (Так.)

- Чи вірите ви, що гладка Берта вдарила грабіжника Роберта-Диявола кочергою по голові? (Ні.)

- Чи вірите ви, що мати Антона стала гувернанткою Крихітки? (Так. Вона з Антоном оселилися в будинку родини Погге.)

Встановлення головних подій повісті за ілюстраціями з використанням слайд-презентації

II. Система запитань та завдань для аналітичного дослідження твору

- Що ви дізналися про родину Крихітки? Які стосунки склалися між дівчинкою та її батьками? Перегляньте початок кінострічки «Кнопка і Антон». Наскільки вдалося акторам передати атмосферу багатой родини, де нікому немає діла до дитини?

- Хто займався вихованням героїні повісті?

- Як ви ставитеся до Крихітки? Чому її так називають? Свідком якої сцени став директор Погге, повернувшись додому? Якою була його реакція?

- Про що мріяла Крихітка? (Мати сестру-близнючку.)

- Хто був другом дівчинки? Чи дозволили б батьки товаришувати їй з хлопцем, якби знали про їхню дружбу?

- Схарактеризуйте стосунки в родині Антона. Чим вони відрізняються від атмосфери в родині Крихітки? Перегляньте епізод, в якому зображено, як Антон піклується про хвору матір. Як ці сцени допомогли вам краще усвідомити різницю між двома родинами? Зробіть висновок: чи залежить щирість взаємин та любов до близьких від родинних статків?

- Яке враження справила на вас розмова Крихітки з шкільним учителем Антона? Чим вона важлива для розуміння характеру героїні?

- Яку таємницю погрожував видати сусідський хлопчисько Клеппербейн? Чим це обернулося б для Крихітки й Антона?

- Розкажіть про те, чим займалися діти вечорами на мосту. Як Крихітка ставилася до цього? Чи було це заняття небезпечним? Що змушувало Антона щовечора йти на міст? Перегляньте відповідний фрагмент «Діти на мосту» з фільму «Кнопка і Антон». Які нюанси тексту знайшли в ньому вагоме підтвердження?

- Про яку небезпеку для родини Погге дізнався Антон? Яким чином допоміг її уникнути? Як це характеризує хлопчика?

- Як відреагували батьки Крихітки на пригоду, що сталася з їхньою дівчинкою? Завдяки чому змінилося їхнє життя?

III. Складання порівняльної характеристики головних героїв (позиції для порівняння: соціальний статус, вік, риси вдачі й поведінка, ставлення до оточуючого світу, ставлення до людей, життєва позиція, ставлення близьких до героя (героїні), ставлення сторонніх людей до героїв)

- Зробіть висновок: на чому базується дружба Крихітки й Антона? Чим вона збагачує дітей?

- Чи хотіли б ви мати таких друзів як Крихітка чи Антон? Чому?

IV. Рефлексія

- Яку роль, на вашу думку, у тексті відіграють роздуми? Скільки їх і чий це роздуми? (Їх шістнадцять: про обов'язок, про гордість, про фантазію, про мужність, про допитливість, про бідність, про серйозність життя, про дружбу, про самовладання, про сімейне щастя, про брехню, про негідників, про випадковості, про повагу, про вдячність, про щасливий кінець.)

- Чи можна ці роздуми вважати своєрідною програмою морального виховання дитини (людини)? Обґрунтуйте свої висновки.

- Доберіть цитати на підтвердження найважливіших думок відповідно до кожного роздуму. Які з них імпонують найбільше особисто вам? Чим?

- Яку з цитат ви особисто обрали б для своєї «Скарбнички цитат на все життя»? Аргументуйте свій вибір.

- Виразно прочитайте заключну частину повісті. Поміркуйте, чому твір закінчується «хеппі ендом». Перегляньте фінальні сцени екранізацій твору Кестнера 1953 та 1999 років. Визначте, чи співпадають кінець книги й фільмів. Як ви думаєте, наскільки важливо дотримуватися в кіноверсії авторського тексту?

Робота з епіграфом

- Прочитайте слова автора твору Е. Кестнера. Поясніть, як ви розумієте їх. Про які «двері» йдеться? Хто, на вашу думку, має навчити дітей «відкривати ці двері»?

- Виразно прочитайте цитату з тексту: **«Земля, вірогідно, була колись раєм. Можливе все! Земля могла б знову стати раєм. Усе можливе!»** Яким чином, на ваш погляд, пов'язаний цей вислів з головною думкою твору?

V. Домашнє завдання (одне за вибором):

1. Письмово наведіть 3-4 аргументи на підтвердження або спростування думки: «Про добрі справи непотрібно голосно кричати» (на основі повісті Еріха Кестнера «Крихітка та Антон»).

2. Виписати з тексту вислови, які найбільше сподобалися (4-5).

3. Напишіть 3-4 поради батькам «Чого чекають від вас ваші діти?» (використовуючи текст твору Кестнера про Крихітку й Антона).

Література та інформаційні джерела:

1. Гузь О. О. Світова література. Конспекти уроків. 5 клас / О. О. Гузь. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 376 с.

2. Еріх Кестнер. Крихітка та Антон / переклад рос. К. Вільмонт. – М., 1994.

3. Методичні матеріали до уроків світової літератури в 5 класі / за загальною редакцією Н.В. Химери. – Біла Церква: ТОВ «Офсет», 2013.

4. Мещерякова М.І. Зарубіжна література в схемах і таблицях: [навч. посіб.]. – Х., 2000.

5. Кнопка і Антон: [художній фільм]. – Німеччина, 1953. – Режим доступу: <http://fairtv.ru/flyspeck-and-anton2.html>.

6. Крапочка і Антон: [художній фільм]. – Німеччина, 1999. – Режим доступу: rutab.net/id/16986/.

Відомості про авторів

Гузь Ольга Олександрівна, учитель світової літератури та російської мови комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів № 26 – дошкільний навчальний заклад – дитячий юнацький центр «Зорецвіт» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»

Жигалюк Алла Леонідівна, учитель світової літератури та російської мови навчально-виховного комплексу «Бобринецька гімназія – загальноосвітня школа I-III ступенів № 1» Бобринецької районної ради Кіровоградської області

Жигунова Альона Сергіївна, учитель світової літератури та російської мови комунального закладу «Петрівський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа II-III ступенів – гімназія» Петрівської районної ради Кіровоградської області

Козова Таміла Олександрівна, учитель світової літератури та російської мови навчально-виховного комплексу «Долинська гімназія – загальноосвітня школа I-III ступенів № 3»

Колос Алла Анатоліївна, учитель світової літератури та російської мови Помічнлянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Добровеличківської районної державної адміністрації Кіровоградської області

Козаченко Ольга Василівна, учитель світової літератури та російської мови Назарівського навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Кіровоградської районної державної адміністрації Кіровоградської області

Меркунова Надія Олексіївна, учитель світової літератури та російської мови Помічнлянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Добровеличківської районної державної адміністрації Кіровоградської області

Павленко Ірина Миколаївна, учитель світової літератури та російської мови навчально-виховного комплексу «Знам'янська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 – ліцей» Знам'янської міської ради Кіровоградської області

Рябуха Наталія Василівна, учитель світової літератури та російської мови загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кіровоградської міської ради Кіровоградської області

Смирнова Наталія Борисівна, учитель світової літератури та російської мови комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів № 1 – дитячий юнацький центр «Перлінка» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»

Тіхоненко Світлана Олегівна, учитель світової літератури та російської мови гімназії № 9 Кіровоградської міської ради Кіровоградської області

Циганкова Людмила Юріївна, учитель світової літератури та російської мови Нерубайської загальноосвітньої школи I-III ступенів Новоархангельської районної ради Кіровоградської області

ДЛЯ НОТАТОК

Уроки позакласного читання у 5 класі: інноваційний вимір

Методичний посібник

Підписано до друку 27.04.2015 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Друк – різнограф. Тираж 100 прим.
Зам. № 212

КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63,
Кіровоград, 25006
Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика
Перспективна, 39/63, Кіровоград, 25006